

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Diplomová práce

Bc. Kateřina Málková

Reinterpretace postavy Achillea v literatuře raného císařství

A Reinterpretation of the Character of Achilles in Early Imperial Literature

Praha 2022

Vedoucí práce: Mgr. Martin Bažil, Ph.D

Velice děkuji vedoucímu této práce Mgr. Martinu Bažilovi, Ph.D. za neocenitelnou pomoc.
Rovněž děkuji všem svým blízkým za jejich podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. srpna 2022

Kateřina Málková

Abstrakt

Tato práce se pokouší nastínit a reinterpretovat pojetí postavy Achillea, které je často považováno za velice schematické, v římské literatuře raného císařství. Snaží se dokázat, že jeho zpracování je naopak založeno na řadě často protikladných rysů, vlastností a motivů, a i proto jej nelze zjednodušovat. V úvodní části práce je pozornost věnována zobrazení Achillea v *Íliadě* a v dílech římských autorů Augustovy doby (Catullus, Horatius, Propertius, Vergilius, Ovidius), což tvoří základ pro pozdější texty. Hlavní část práce se zaměřuje na konkrétní autory doby raného císařství (autor *Ilias Latina*, Diktys z Kréty, Statius, Seneca) a rozebráním vybraných pasáží se pokouší určit motivy, které jsou klíčové v pojetí postavy Achillea, v jednotlivých dílech i v dané době.

Klíčová slova

Achilleus, *Ilias Latina*, Diktys z Kréty, Statius, *Achilleis*, Seneca, *Troades*, římská literatura

Abstract

This thesis attempts to outline and reinterpret the concept of the character of Achilles, which is often considered very schematic, in the Roman literature of the early empire. It tries to prove that its treatment is, on the contrary, based on a number of often contradictory features, properties and motives, and therefore cannot be simplified. In the introductory part of the work, attention is paid to Achilles' depiction in the *Iliad* and in the works of Roman authors of the Augustan era (Catullus, Horace, Propertius, Vergil, Ovid), which forms the basis for later texts. The main part of the work focuses on specific authors of the early imperial period (the author of the *Ilias Latina*, Dictys of Crete, Statius, Seneca) and, by analyzing selected passages, an attempt is made to determine Achilles' key motives in individual works and in the given period.

Key words

Achilles, *Ilias Latina*, Dictys of Crete, Statius, *Achilleid*, Seneca, *Troades*, Roman literature

Obsah

1	Úvod.....	6
1.1	Achilleus v řecké tradici.....	9
1.2	Achilleus v římské literatuře Augustovy doby.....	10
1.2.1	Horatius.....	11
1.2.2	Propertius.....	14
1.2.3	Vergilius.....	16
1.2.4	Ovidius.....	20
2	<i>Ilias Latina</i>	30
3	Diktys z Kréty, <i>Ephemeris belli Troiani libri</i>	41
4	Stattius, <i>Achilleis</i>	53
5	Seneca, <i>Troades</i>	64
5.1	Achilleovo zjevení.....	64
5.2	Rozhovor Pyrrha s Agamemnónem.....	66
5.3	Rozhovor Trójanek.....	69
6	Závěr.....	70
7	Bibliografie.....	74

1 Úvod

Postava Achillea zastává výjimečné místo v řecké i římské literární tradici, a proto u jednotlivých antických autorů nacházíme řadu variant jeho zpracování, které jsou však závislé na mnoha různých faktorech (např. doba vzniku, místo vzniku apod.). Římští autoři byli silně ovlivněni významnými řeckými díly (obzvláště *Íliadou* nebo řeckými dramaty), přesto je římské pojetí postavy Achillea dosti specifické. Často se objevuje názor, že v římském prostředí bývaly upřednostňovány ty Achilleovy rysy, které souvisejí s válkou, např. jeho výjimečná síla, odvaha, a rovněž na tuto tematiku navázané destruktivní motivy (např. Achilleova ústřední role při zničení Tróje a porážce Trójanů).¹ I proto bývá pojetí postavy Achillea v římské literatuře často interpretováno jako spíše negativní.² Ačkoli toto je do jisté míry oprávněná hypotéza, je stále značně zjednodušující, jelikož postava Achillea je bohatá na různé (a často protichůdné) rysy a motivy. Ty často souvisejí s láskou a popisují nebo reinterpretovaly Achilleův vztah a pocity k milované osobě (např. k Briseovně, Deidameii, Polyxeně) nebo jsou navázané na Achilleovy lidštější vlastnosti, jako je např. soucit a milosrdenství (např. ke králi Télefovi nebo k Priamovi). Římští autoři rovněž ale příležitostně zpracovávají témata, která se soustředí na Achilleovy lékařské či múzické dovednosti, nebo nebývají v souvislosti s Achilleem tak obvyklá, např. Achilleus v roli požitkáře či zbabělce.

Tato práce se pokusí nejdříve velice stručně nastínit pojetí postavy Achillea a s ním související motivy v *Íliadě* a u římských autorů v Augustově době (Catullus, Horatius, Propertius, Vergilius, Ovidius), protože to tvoří základ jeho pozdějších zpracování. Poté se detailně zaměří na autory raného císařství (autor *Ilias Latina*, Diktys z Kréty, Statius, Seneca) a rozebráním vybraných pasáží se pokusí určit klíčové a opakující se motivy Achilleova zpracování v jednotlivých dílech i v dané době. Zároveň se pokusí dokázat, že ani u těchto autorů není Achilleovo zpracování schematické a jednostranné.

Achilleus jako literární postava byl i vzhledem ke své důležitosti v antické tradici vždy předmětem zájmu badatelů, což dokazuje např. rozsáhlá monografie Katherine C. King *Achilles: Paradigms of the War Hero from Homer to the Middle Ages* z roku 1987, která

¹ „Die milde Seite des Charakters des Achilles, die in der *Ilias* vorhanden ist, geht in den römischen Bearbeitungen,... größtenteils verloren. ... hat doch die Grausamkeit und Brutalität in der Darstellung mehr Gewicht. ... Was bleibt ist der Eindruck von Achilles, einem starken und brutalen Kämpfer, dem grausamen Mörder Hektors und Zerstörer der Stadt Troja...“; Ziegler, 2012, str. 18; „... o tyle dla Rzymian Pelida w zasadzie stał się synonimem zbrodniarza, bezlitosnego mordercy i niszczyciela...“; Hendzel, 2017, str. 77-78.

² „Es lässt sich feststellen, dass besonders die schlechten Züge und der große Zorn des Achilles rezipiert wurden und somit die Gestalt des Achilles beschränkt wird auf seine negative, brutale, grausame Seite...“; Ziegler, 2012, str. 18; „Rymscy poeci... widzieli w „najlepszym z Achajów” wyłącznie negatywne cechy.“; Hendzel, 2017, str. 64.

nastiňuje Achilleův vývoj od řecké literatury až po literaturu středověkou, nebo kniha Marca Fantuzziho z roku 2012 *Achilles in Love* zaměřená spíše na Achillea jako milostného hrdinu.³ Dalším významným příspěvkem k této tematice je práce Judith Ziegler *Die Gestalt des Achilles in den lateinischen nachklassischen Trojadarstellungen der Antike* z roku 2012, která se primárně zaměřuje na proměny trójských mýtů, nebo článek Dániela Kozáka *Si forte reponis Achillem: Achilles in the Ars poetica, the Metamorphoses, and the Achilleid* z roku 2014, který propojuje starší Achilleova zpracování se Statiovou *Achilleidou*.⁴ Rovněž článek Jakuba Hendzela z roku 2017 *Obraz Achillesa i Hektora w poezji rzymskiej*, ačkoli postavu Achillea vnímá velice schematiky, je důležitým příspěvkem k tomuto tématu.⁵

Především pojetí Achillea u básníků Augustova období je předmětem několika prací, např. studie Michaela C. J. Putnama věnované Catullově básni 64 *Virgil and the Achilles of Catullus* z roku 2016 nebo článků zabývajících se touto postavou u Horatia (ačkoli většinou pouze v jedné konkrétní básni), např. *A Symptotic Achilles, Horace Epode 13* Michele Lowrie z roku 1992 nebo *Glossing Achilles* Toma Phillipse z roku 2015.⁶ Obzvláště zkoumané bývá Vergiliovo mnohovýznamové pojetí postavy Achillea, přičemž je třeba vyzdvihnout práce Katherine C. King *Foil and Fusion: Homer's Achilles in Vergil's Aeneid* z roku 1982 nebo Stepheny C. Smith *Remembering the Enemy: Narrative, Focalization, and Vergil's Portrait of Achilles* z roku 1999.⁷ Podstatně k této problematice přispívají i badatelé, kteří se zabývají Ovidiovými variantami Achilleových příběhů (ačkoli se povětšinou zaměřují pouze na ty z *Proměn*), např. Luigi Galasso v článku *Ovid's Variations on Achilles in the Metamorphoses* z roku 2004, Sophia Papaioannou v rozsáhlé monografii *Redesigning Achilles: 'Recycling' the Epic Cycle in the 'Little Iliad'* z roku 2007 nebo Paul Murgatroyd v článku z roku 2008 *Ovid's Achilles and Cycnus*.⁸

Achilleovým zpracováním v *Ilias Latina* se krom výše zmíněných prací často stručně zabývají úvodní studie, které jsou součástí překladů tohoto díla, např. anglický překlad W. A. Tilroea z roku 1939, italský překlad Marca Scaffaiho z roku 1986 či opětovně anglický překlad Anthonyho Kennedyho z roku 1998.⁹ Rovněž je třeba upozornit na nově vydaný a rozsáhlý sborník k *Ilias Latina* editovaný Marií J. Falcone a Christopherem Schubertem *Ilias Latina*:

³ King, 1987, str. 110-158; Fantuzzi, 2012.

⁴ Ziegler, 2012, str. 7-67; Kozák, 2014, str. 207-221.

⁵ Hendzel, 2017, str. 63-79.

⁶ Putnam, 2016, str. 151-168; Lowrie, 1992, str. 413-433; Phillips, 2015, str. 91-98.

⁷ King, 1982, str. 31-57; Smith, 1999, str. 225-262.

⁸ Galasso, 2004, str. 83-98; Papaioannou, 2007; Murgatroyd, 2008, str. 931-939.

⁹ Tilroe, 1939; Scaffai, 1986; Kennedy, 1998.

Text, Interpretation, and Reception z roku 2022, z něhož je možné mimo jiné vyzdvihnout příspěvek od Marie J. Falcone *Die Ilias nach Vergil: Zur Charakterisierung trojanischer Helden in der Ilias Latina* nebo od Luigiho Galassiho *Baebius' Ovid*.¹⁰ K interpretaci Diktyova pojetí postavy Achillea již významně přispěl Antoni Bobrowski v článku z roku 2004 *An Unheroic Hero: The Figure of Achilles in the Ephemeris Belli Troiani by Dictys of Crete*, ačkoli jej vnímal spíše jako postavu, která je kvůli svým emocím odouzená k záhubě, a okrajově rovněž i Valentina Zanusso v úvodní studii a v komentáři k italskému překladu *Ephemeris* z roku 2015.¹¹ Achilleovi nebo s ním souvisejícím motivům se rovněž částečně věnuje rozsáhlý sborník z roku 2018 zaměřený na Diktya (a Daréta) *Revival and Revision of the Trojan Myth* připravený k vydání Grazianou Brescia, Mariem Lentanem, Giampierem Scafogliem a Valentinou Zanusso – obzvláště články Maria Lentana "*Che con Amore al fine combatteo*": *Achille e Polissena in Darete Frigio e Ditti* nebo Valentiny Zanusso *Ditti di Creta e il dramma attico: il sacrificio di Ifigenia e la morte di Aiace*.¹²

Statiovo zpracování Achillea bylo rovněž předmětem významných prací, např. se jím zabýval Gianpero Roseti v úvodní studii ke svému italskému překladu *Achilleidy* z roku 1994.¹³ Na něj navazoval Peter J. Heslin v rozsáhlé monografii z roku 2005 *The Transvestive Achilles* nebo P. J. Davis v článku z roku 2006 *Allusion to Ovid and Others in Statius' Achilleid* či Lorenzo Sanna v práci z roku 2007 *Achilles the Wise Lover and His Seductive Strategies*.¹⁴ Pro práci se Senekovou tragédií *Troades* byl obzvláště velkou pomocí komentář Atze J. Keulena *L. Annaeus Senecas' s Troades: Introduction, Text, and Commentary* z roku 2000.¹⁵

¹⁰ Falcone, Schubert, 2022; Falcone, 2022, str. 173-193; Galasso, 2022, str. 194-210.

¹¹ Bobrowski, 2004, str. 274-287; Zanusso, 2015.

¹² Brescia, Lentano, Zanusso, Scafoglio, 2018; Lentano, 2018, str. 233-256; Zanusso, 2018, str. 311-349.

¹³ Rosati, 1994.

¹⁴ Heslin, 2006; Davis, 2006, str. 129-143; Sanna, 2007, str. 207-215.

¹⁵ Keulen, 2000.

1.1 Achilleus v řecké tradici

Postava Achillea¹⁶ hrála v řecké literární a vůbec kulturní tradici významnou roli, a jelikož se objevuje téměř na počátku řecké literární tvorby, prošla velkým vývojem, a existuje tak velké množství jejích variant. Některé jsou navázané na určitou lokalitu a čas (řecké tragédie), jiné byly rozšířené po řeckém světě skrz několik období (*Ílias*), přičemž za obzvláště významná zpracování (krom homérského) můžeme označit ztracená díla epického cyklu (*Aethiopsis*, *Kypria*), Pindarovy básně, řecké tragédie (Aischylos, Eurípídés) nebo zmínky v dílech řeckých filosofů (Zenón, Platón).¹⁷ Tato kapitola se pokusí stručně shrnout hlavní motivy a vlastnosti, které jsou Achilleovy přisuzovány v *Íliadě*, protože ta tvoří základ pozdějších římských zpracování.

Achilleus v *Íliadě* nad ostatní hrdiny vyniká zejména svou krásou, rychlostí, silou a odvahou, ale jeho bojovým um často doprovází destruktivní vlastnosti (hněv, krutost, pýcha).¹⁸ Jeho souvislost s touto tematikou naznačuje i rozšířená etymologie jeho jména: již schol. Il. 1, 1 odvozují jméno od výrazu *ἄχος*, tedy zármutek, který způsobil Trójanům.¹⁹ A jelikož má Achilleus skrze svou matku Thetis speciální a intimní vztah se sférou bohů, je mu vlastní *μῆνις*, „pomstychtivý hněv“, který je povětšinou přisuzován pouze bohům²⁰ a který s sebou nese schopnost rozpoutat pohromu s dalekosáhlými důsledky. Achilleův hněv je jednou z hlavních sil, která unáší děj *Íliady* kupředu, a tvoří její integrální součást, jelikož byl vyvolán odebráním Achilleovy otrokyně Briseovny Agamemnónem a později zvětšen Patroklovou smrtí. Briseovna byla původně Achilleovi přisouzena jako právoplatná odměna za jeho odvalu (*γέρας*) a zosobňovala, nakolik si ho jeho komunita cení.²¹ Proto její odebrání znamenalo pro Achillea tak obrovskou urážku na jeho *τιμή* „cti“, že se poté nadále odmítá účastnit války. Jeho hněv je tak vytrvalý, že není obměkčen ani Agamemnónovou nabídkou smíru, a po Patroklově smrti se násobí, ačkoli je primárně namířen na Trójany a Hektora. Achilleus zachvácen smutkem a zuřivostí rozpoutává masakr v trójských řadách, až nakonec s pomocí Athény zabíjí samotného Hektora. V popisu událostí, které následují po Hektorově smrti, je nejvíce zřetelné Achilleovo destruktivní působení: vláčí Hektorovo tělo třikrát kolem hradeb Tróje a odmítá mu

¹⁶ Všechna řecká jména jsou převzata z *Encyklopedie antiky* (Svoboda, 1973).

¹⁷ González-González, 2018, str. 7-8.

¹⁸ Schein, 2011, str. 4-7.

¹⁹ Jiné prameny (Tzetzes, Lycoph. 178) odvozují etymologii jeho jména od výrazu *χεῖλος* „ret“. Kořen *axel-* (srov. říční bohové Acherón, Achelóos) by rovněž mohl poukazovat (stejně jako jeho původ) na souvislost s vodními božstvy. Více viz Sigel, 1996, str. 76.

²⁰ Např. hněv Démétér, která hrozila lidstvu hladomorem po únosu Persefony (*Hymn. Cer.* 350). Více viz Schein, 2011, 4-7.

²¹ Roman, 2010, str. 8-9.

navzdory zvyklostem dopřát pohřební pocty. Teprve když o Hektorově těle přichází vyjednávat Priamos, Achilleus se slituje, protože pozná, že oba sdílejí stejný zármutek. Ačkoli je tedy Achilleus primárně určován svými válečnickými schopnostmi a s nimi souvisejícími rysy jako je hněv a krutost (např. vůči Agamemnónovi, Trójanům, Hektorovi), jeho charakter je mnohem komplikovanější. Achilleus je zároveň schopen úcty vůči bohům (např. Athéně, Héře), náklonosti ke svým spolubojovníkům a blízkým (např. Patroklovi, Bríseovně) i soucitu vůči nepřátelům (např. Priamovi, který se skrze podobnost jejich ztráty a žalu stává jeho blízkým).

1.2 Achilleus v římské literatuře Augustovy doby

Navzdory Achilleově velké oblibě u řeckých autorů se s tímto výrazným hrdinou v římském prostředí nesetkáváme tak často. Za doklady jeho nejranější přítomnosti v Římě můžeme považovat římské tragédie, protože řecké motivy byly v Římě velice oblíbené a římské hry často využívaly látky, které zpracovávají i homérské eposy s několika úpravami pro římské publikum.²² Můžeme tak usuzovat z názvů několika tragédií, např. *Achilles* od Livia Andronica,²³ *Hector proficiscens* od Gnaea Naevia²⁴ nebo hry *Achilles* a *Hectoris lytra* od Quinta Ennia.²⁵ Ale kvůli velké fragmentárnosti dochovaných her (většinou se dochoval jen název a pár úryvků) nemůže činit přílišné závěry ohledně charakteru postavy Achillea. Teprve u autorů 1. stol. př.n.l. nalézáme texty, ve kterých se vyskytuje častěji.

Někteří badatelé (např. Judith Ziegler, Jakub Hendzel) zastávají názor, že římscí autoři zobrazovali Achillea primárně jako negativní postavu, a proto zdůrazňovali spíše ty jeho rysy a vlastnosti, které toto pojetí podporovaly (např. krutost, hněv, aroganci).²⁶ Tato hypotéza má být mimo jiné podložena i přirozenými římskými sympatiemi k Trójanům, jelikož Římané mohli být považováni za jejich nástupce.²⁷ I proto římscí autoři měli zdůrazňovat odlišné rysy v postavách Achillea (např. krutost) a Hektora (např. sebeobětavost).²⁸ Tento předpoklad (tj. Achilleus je zobrazován spíše jako negativní postava) je poněkud zjednodušující a nelze jej obecně uplatňovat, ačkoli u mnoha římských autorů jsou vskutku prominentní spíše ty Achilleovy rysy, které souvisejí s válkou a destrukcí, jak je vidět např. v Catullově básni 64:²⁹

²² Boyle, 2006, str. 28.

²³ Boyle, 2006, str. 30.

²⁴ Boyle, 2006, str. 37.

²⁵ Boyle, 2006, str. 59.

²⁶ Ziegler, 2012, str. 18; Hendzel, 2017, str. 64.

²⁷ Levin, 1949, str. 40; Hendzel, 2017, str. 63-71.

²⁸ Hendzel, 2017, str. 63-78. Tato hypotéza se mimo jiné opírá o zpracování postav Hektora a Achillea v *Aeneidě*, kde je možné ji částečně akceptovat.

²⁹ CATULL. 64, 338-383. Téměř jediné zobrazení Achillea v Catullově tvorbě.

*illius egregias virtutes claraque facta
saepe fatebuntur gnatorum in funere matres,
cum incultum cano solvent a vertice crinem,
putridaque infirmis variabunt pectora palmis.* (CATULL. 64, 348-351)

„Výtečnou statečnost jeho a činy skvící se slávou
často poznají matky, až pohřbívat budou své syny,
z šedivé hlavy si rvát své popelem zhyzděné vlasy,
chabými dlaněmi v pláči si rozdírat uvadlá prsa.“ (přel. O. Smrčka a kol.)³⁰

Ačkoliv je Achilleus nedřívě charakterizován jako odvážný (*expers terroris*) a statečný válečník (*forti pectore notus*),³¹ jsou to právě tyto jeho ironicky zdůrazněné výjimečné schopnosti (*egregias virtutes*) a činy (*clara facta*), které způsobují ostatním utrpení.³² Zřetelné je to především z popisu žalu trójských matek poté, co Achilleus pokropí trójské pláne krví jejich synů,³³ které zahubil stejně snadno, jako když žnec kosí obilí,³⁴ a to v takovém množství, že jejich těly přerušuje tok řeky Skamandru.³⁵ Je dokonce zdůrazněno, že Achilleova krutost nekončí s jeho smrtí: trójská princezna Polyxena se (opětovně ironicky) stává důkazem jeho statečnosti a odvahy, když je dána jako kořist mrtvému (*praeda morti*).³⁶ Je tedy oprávněné se domnívat, že čtyři verše sloužící jako úvodní Achilleova charakteristika, které tematizují jeho bojové dovednosti, mají pouze zdůraznit jeho schopnost spáchat destrukci s dalekosáhlými důsledky.³⁷ Proto lze Achilleovo pojetí v této konkrétní básni interpretovat spíše jako ironické, ačkoli např. J. Boës vnímá toto zobrazení Achillea a popis jeho *virtutes* jednoduše jako oslavu jeho schopností.³⁸

1.2.1 Horatius

Horatius podobně jako Propertius nebo Ovidius (v milostné a exilové poezii) používá postavu Achillea spíše jako mytologické *exemplum*, pomocí něhož chce zdůraznit konkrétní událost nebo vlastnost. Primárně byl ovlivněn tradičním zpracováním Achillea z *Íliady*, soustředil se tedy na ty Achilleovy rysy, které souvisejí s jeho válečnickou zdatností,³⁹ nebo na jeho roli při

³⁰ Všechny neoznačené překlady a parafráze jsou mé vlastní.

³¹ CATULL. 64, 338-339.

³² Putman, 2016, str. 163-164.

³³ „... *Phrygii Teucro manabunt sanguine campi...*“ (CATULL. 64, 344).

³⁴ „... *Troiugenum infesto prosternet corpora ferro.*“ (CATULL. 64, 355).

³⁵ CATULL. 64, 357, 359-360.

³⁶ CATULL. 64, 361.

³⁷ Pro podrobnější rozbor celé pasáže a její vliv na další autory viz Putman, 2016, str. 151-167.

³⁸ Boës, 1986, str. 104-115.

³⁹ „*Honoratum si forte reponis Achillem,
impiger, iracundus, inexorabilis, acer*

pádu Tróje,⁴⁰ a i proto pro něj hraje větší roli motiv Achilleova hněvu.⁴¹ Zároveň si příležitostně počíná podobně jako Catullus, který zdůrazněním Achilleových bojových dovedností tematizoval jejich destruktivní následky, což je obzvláště patrné v *Ódách* 4, 6:⁴² Achilleus je charakterizován jako *Troiae prope victor* „téměř dobyvatel Tróje“ a rovněž jako *ceteris maior* „větší než ostatní“.⁴³ A právě kvůli této charakterizaci je oslavována Achilleova smrt, protože jen díky ní byla Trója ušetřena jeho ukrutností:

sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
nescios fari pueros Achiuis
ureret flammis, etiam latentem
matris in alvo...“ (HOR. *carm.* 4, 6, 16-20).

„Zato by však učinil zlé všem lidem
zajatým za dne, a nemluvňatům,
ba i plody mateřských lůn by spálil
na řeckém ohni...“ (přel. J. Pokorný, R. Mertlík)

Achilleus by se tedy se pomstil zajatcům (*gravis captis*), a dokonce by spálil plameny (*ureret flammis*) i nemluvňata. To je velice silná formulace, která Achillea charakterizuje jednoznačně záporně, téměř jako nelidské monstrum. Ale Horatius v této básni využívá Achillea především jako protipól k Apollónovi, jehož především chce oslavit: ačkoliv je Achilleus ve verších 4-5 popisován jako skvělý válečník a dobyvatel, vůči Apollónovi je *miles impar* „nerovný bojovník“ (5). Je zde vidět jasný rozdíl v jejich schopnostech a možnostech; Achilleova role je tedy spíše být jedním z Apollónových nepřítelů úspěšných protivníků.

Horatius se ale neomezil jen na Achilleovy destruktivní nebo válečnické rysy, připomíná rovněž, že i Achilleus je schopen milosrdenství a soucitu. V epódě 17 Horatius žádá ženskou numinózní bytost Canidii o slitování a snaží se ji přesvědčit pomocí tří mytologických příkladů,

iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.“ (HOR. *ars* 120-122). V *Ars poetika* „učitel“ dává rady potencionální spisovatelé a doporučuje, aby byl v charakterizaci postav konzistentní. Jako příklad uvádí Achillea, který má vždy být energický, prchlivý, neúprosný, nemá respektovat zákony a má být vždy připraven vše vyřešit zbraněmi. Pro podrobnější rozbor viz Kozák, 2014, str. 206-221. Tato pasáž bývá považována za příklad spíše negativního a jednotvárného pohledu na postavu Achillea; Ziegler, 2012, str. 18. Horatiovo vnímání postavy Achillea je ale složitější, protože on sám se výše zmíněných rad mnohdy nedrží.

⁴⁰ HOR. *carm.* 1, 15, 32-34.

⁴¹ HOR. *epist.* 2, 2, 41-42, *carm.* 1, 15, 32-34, *sat.* 1, 7, 10-12.

⁴² Tato báseň je jedním z argumentů pro Hendzelovu negativní interpretaci pojetí Achillea v římské literatuře (Hendzel, 2017, str. 64). V této konkrétní básni jsou vskutku patrné spíše Achilleovy destruktivní rysy.

⁴³ HOR. *carm.* 4, 6, 4-5.

z nichž dva (!) tvoří Achilleus. Jako první uvádí kyklický, ale očividně velice známý a rozšířený příběh o tom, jak Achilleus vyléčil krále Télefa, i když ho sám dříve zranil:

movit nepotem Telephus Nereium

in quem superbus ordinarat agmina... (HOR. epod. 17, 8-9)

„I Péleovce obměkčil král Télefos

ač předtím proti němu vojska hnal...“ (přel. J. Pokorný, R. Mertlík)

Sloveso *movere* se v různých formách objevuje v souvislosti s projevy Achilleova milosrdenství velice často,⁴⁴ ale zde jednoduše vyjadřuje Achilleovu ochotu pomoci i nepříteli, který je navíc označen negativně znějící přívyskem *superbus*.⁴⁵ Druhým příkladem je vydání Hektorova těla Priamovi,⁴⁶ které je tradičně považováno za vrcholnou ukázkou Achilleova soucitu. Tato pasáž je ale velice stručná a neobjevují se v ní emocionálně zabarvená slova, proto ji nelze jednoznačně interpretovat. Pouze adjektivum *pervicax* „zarputilý“ by mohlo mít určité negativní konotace, např. Zanusso jej spojuje s Achilleovou charakteristikou v *Ars poetica* (viz výše).⁴⁷

Pro Horatia nehrála příliš významnou roli Achilleova souvislost s milostnými tématy, ale příležitostně na ně stručně odkazuje, konkrétně se např. zmiňuje o Achilleově lásce k Briseovně.⁴⁸ Horatiův odstup od těchto motivů je rovněž zřetelný z *Ód* 1, 8, kde „Horatius“ nařiká, že láska donutila jeho přítele vzdát se „mužských aktivit“, podobně jako se jich kdysi vzdal i Achilleus, když žil na Skýru a vydával se za dívku.⁴⁹ Podle Marca Fantuzziho je Achilleus v této básni charakterizován jako zbabělec, který se války tak bál, že se před ní raději ukryl.⁵⁰ Přiklání se k této interpretaci obzvláště proto, že Horatius záměrně neuvádí, že to měla

⁴⁴ Obzvláště v návaznosti na motiv vydání Hektorova těla (OVID. ars 1, 441-442, HOMER. 1043) nebo na milostnou tematiku (HOR. carm. 2, 4, 3, Ach. 1, 956). Výjimečně rovněž dochází k jejich propojení (DICT. 3, 24).

⁴⁵ Přívysko *superbus* je u pozdějších autorů používáno spíše k označení Achillea (HOMER. 1, Ach. 1, 607).

⁴⁶ „... rex procidit

heu pervicacis ad pedes Achillei.“ (HOR. epod. 17, 13-14). Pro podrobnější rozpor pasáže viz Johnson, 2012, str. 166-167.

⁴⁷ Více viz Zanusso, 2015, str. 627.

⁴⁸ „... insolentem... Briseis... movit Achillem...“ (HOR. carm. 2, 4, 2-4).

⁴⁹ „quid latet, ut marinae

filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troia

funera, ne virilis

cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?“ (HOR. carm. 1, 8, 13-16). Pro podrobnější rozbor viz Fantuzzi, 2012, str. 62-64.

⁵⁰ Fantuzzi, 2012, str. 62.

být Thetis, kdo Achillea na Skýros odvedl, a zdá se tedy, že se tam ukryl dobrovolně a ze strachu.⁵¹

Ojedinělý koncept postavy Achillea nacházíme v epódě 13, ve níž je definován jako hoch, který je odsouzen zemřít mladý, což je zdůrazněno kontrastující výstavbou prvního verše (epod. 13, 12: Achilleus je oslovován jako „neporazitelný syn Thetidy“ (*invicte dea nate*), ale je zároveň i smrtelným chlapcem (*mortalis puer*).⁵² Oproti jiným zpracováním tohoto motivu Horatius zaujímá pesimističtější postoj,⁵³ protože důraz není na Achilleově nesmrtelné slávě a heroické smrti, ale spíše na samotném faktu, že Achilleus zemře a nedá se tomu zabránit. S tím rovněž souvisí popis války a útrap jako zla (*omne malum*, epod. 13, 17), které lze přečkat pouze díky vínu a hudbě (*vino cantuque levato*, epod. 13, 17).⁵⁴ Achilleova souvislost s hudbou se v římské literatuře objevuje v několika různých verzích,⁵⁵ ale toto konkrétní pojetí (tj. hudba jako útěcha před smrtí) je spíše ojedinělé.⁵⁶

Horatius byl především inspirován Achilleovým zpracováním z *Íliady*, a proto upřednostňuje jeho pojetí jako velkého a odvážného válečníka, přičemž se často, spíše než na jeho vítězství, soustředí na popisy destrukce a utrpení, které Achilleus dokáže způsobit (např. Achilleovo dobytí Tróje). Přesto však vždy záleží na tom, co chce Horatius v konkrétní básni vyjádřit: jeho Achilleus je schopen rovněž milosrdenství a soucitu (např. vůči Télefovi a Priamovi) i cítit lásku (např. k Briseovně), i když milostná témata nejsou v Horatiově tvorbě tak prominentní jako u jiných autorů. Horatius rovněž příležitostně využívá konceptů, které jsou v římské literatuře zpracovávány spíše okrajově (např. Achilleus jako mladík odsouzený zemřít mladý), z čehož je zřetelné, že sám Achilleovi nepřisuzoval pouze jeden primární rys, ačkoli to sám v *Ars poetica* prezentuje jako řádný postup.

1.2.2 Propertius

V Horatiově tvorbě jsme viděli spektrum několika různých a navzájem poměrně odlišných Achilleových rysů a motivů, i když prominentnější byly ty, které ho popisují jako válečníka.

⁵¹ Fantuzzi, 2012, str. 62.

⁵² Lowrie, 1992, str. 424-425.

⁵³ Např. text z corpusu Hésiodových děl, *Cheironos hypothekia*, nebo jiná řecká zpracování (Pindaros, Bakchylidés, Eurípidés); Lowrie, 1992, str. 425.

⁵⁴ Pro podrobnější rozbor tohoto motivu a jeho odraz v řecké literatuře viz Lowrie, 1992, str. 427-428.

⁵⁵ V 9. knize *Íliady* se Achilleus zdržuje bojů a ve svém stanu opěvuje činy jiných hrdinů. V římské literatuře jsou Achilleovy múzické dovednosti spojovány spíše s milostnou tematikou (OVID. epist. 3, 113-118, OVID. trist. 4, 1, 15, HOMER. 586-587, Ach. 1. 574-579).

⁵⁶ Pro srovnání této pasáže s *Íliadou* a podrobnější rozbor viz Mankin, 1989, str. 133-140; Lowrie, 1992, str. 413-433; Phillips, 2015, str. 91-98.

Propertius se soustředí, jak se u autora převážně milostné poezie dá očekávat, primárně na Achilleovu souvislost s láskou. Toto téma (tj. Achilleovy lásky) bylo pravděpodobně zpracováno již dříve, a Propertius tedy mohl vycházet z kyklických či helénistických textů.⁵⁷ Není ale zcela zřejmé, jak se téma zamilovaného Achillea vyvíjelo v řeckém prostředí, než se tento motiv dostal do Říma, kde byl podrobněji rozpracován,⁵⁸ jak je patrné např. z Propertiovy elegie 2, 8:⁵⁹

*ille etiam abrepta desertus coniuge Achilles
cessare in tectis pertulit arma sua.
viderat ille fuga, stratos in litore Achivos,
fervere et Hectorea Dorica castra face;
viderat informem multa Patroclon arena
porrectum et sparsas caede iacere comas,
omnia formosam propter Briseida passus:
tantus in erepto saevit amore dolor.
at postquam sera captiva est reddita poena,
fortem illum Haemoniis Hectora traxit equis. (Prop. 2, 8, 29-38)*

„Vždyť též Achilleus slavný, když byla mu odňata družka,
opuštěn ve stanu ležel, nespěchal se zbrání v boj.
Viděl utíkat Řeky a padlé na břehu ležet,
Hektór achajský tábor pochodní zažehnout chtěl,
viděl, jak Patroklos leží, jsa zohaven nánosem písku,
krví měl nasáklé vlasy, krví, jež proudila z ran;
pro krásnou Brisovu dceru to všechno Achilleus snášel:
Tak zná řádití bolest, ztratí-li milenku kdo!
Když ji však dostal zpět a došlo k smíru, byť pozdě,
Hektóra, slavného reka, vláčel pak Achillův vůz. (přel. O. Smrčka a kol.)

V této krátké básni je přepracována základní Achilleova charakteristika, kterou známe z *Íliady*. Je zdůrazněno, že *ille Achilles*, tedy onen velký Achilleus z homérských textů, přestává bojovat (*cessare in tectis pertulit arma sua*), protože byl *desertus* „opuštěný“. Achilleus se tedy

⁵⁷ Fantuzzi, 2012, str. 13.

⁵⁸ Fantuzzi, 2012, *ibidem*.

⁵⁹ Elegie 2, 8 je jedním z mála příkladů Propertiovy tvorby, kde jsou motivy spjaté s Achilleem podrobněji rozpracovány. Mimo tuto báseň se objevuje (ale ne pouze) v PROP. 3, 18, 27 (Achillea ani jeho síla nedokázala udržet mimo podsvětí), PROP. 2, 1, 27 (Achilleus nařiká nad Patroklovým tělem).

nehněvá, protože mu byla odebrána Bríseovna jako jeho právoplatná kořist, a byla tak uražena jeho čest, ale jednoduše trpí ztrátou své milované.⁶⁰ Tím Propertius činí z Achillea mladíka, který je ochoten (*passus*) kvůli své bolesti a osobním potřebám nechat zemřít své spojence (*viderat stratos Achivos*), a dokonce i nejbližšího přítele (*viderat Patroclon harena porrectum*).⁶¹ Teprve po návratu Bríseovny (*captiva est reddita*) je Achilleus schopen zabít Hektora (tj. dosáhnout svého největšího vítězství), aniž by však pro Propertiovo pojetí hrála větší roli Achilleova touha pomstít Patrokla nebo ostatní Řeky.⁶² Naopak důležitá je vždy pouze láska a způsob, jakým (ne)motivuje postavy: např. v elegii 3, 11 se Propertius soustředí na Achilleovu lásku k amazonce Penthesilei a na kontrast Achillea jako vítěze v boji, ale zároveň poraženého v lásce.⁶³

V Propertiových básních (zejména v elegiích 2, 8, 2, 9, 3, 11) je patrná především Achilleova souvislost s milostnými motivy. Achilleus je většinou definován pouze láskou, protože ta především ovlivňuje jeho chování: např. mění jeho motivace známé z *Íliady* (Achilleus není ochoten nebo schopen bojovat, protože přišel o Bríseovnu).

1.2.3 Vergilius

Pro Vergilia stejně jako pro předchozí autory není postava Achillea klíčová, ale kvůli námětu *Aeneidy* se jím musel zabývat ve větší míře, a to především v prvních šesti knihách, kde se postavy *Aeneidy* častěji vztahují k tomu, co se událo u Tróje.⁶⁴ Vergiliovo pojetí Achillea je tradičně vykládáno jako negativní⁶⁵ a tato interpretace je založena na podstatných argumentech, přičemž jeden z nich přímo souvisí se základním nastavením děje: Řekové a především Achilleus, který v rámci narativu představuje všechny Řeky, zničili Tróju, a proto jsou pro Trójany (a Římany) primárně antagonisty.⁶⁶ A je to právě role, kterou Achilleus sehrál při jejím zničení (včetně zabití Hektora),⁶⁷ jež v zásadě definuje jeho charakter a zastihuje jeho ostatní

⁶⁰ Fantuzzi, 2012, str. 147. Tento motiv rovněž v *Ilias Latina*.

⁶¹ To naznačuje, že Achilleova láska k Bríseovně byla silnější než jeho vztah k Patroklovi. Více viz Fantuzzi, 2012, str. 148. Prominentnější roli má Bríseovna i v elegii 2, 9, kde ona sama připravuje Achilleovo tělo k pohřbu (místo např. Thetis). Více viz Fantuzzi, 2012, str. 152. Podle Hendzela elegie 2, 8 zdůrazňuje Achilleovy negativní vlastnosti; Hendzel, 2017, str. 64.

⁶² Pro podrobnější rozbor této básně viz Fantuzzi, 2012, str. 145-150.

⁶³ PROP. 3, 11, 16. Více viz Fantuzzi, 2012, str. 282.

⁶⁴ King, 1982, str. 33.

⁶⁵ King, 1982, str. 34; Hendzel, 2017, str. 64-67.

⁶⁶ Hendzel, 2017, str. 64.

⁶⁷ „*Priami regnorum eversor Achilles*“ (Aen. 12, 545). O negativním zobrazení postavy Achillea v *Aeneidě* má rovněž vypovídat popis Hektorova ducha, na němž jsou vidět zranění, která mu Achilleus způsobil (Aen. 2, 270-279). Pro podrobnější rozbor této pasáže viz Smith, 1999, str. 243-244 nebo na Smithovu práci navazující Ziegler, 2012, str. 12-13 či Hendzel, 2017, str. 66.

vlastnosti a rysy, kterými je znám z *Íliady* a které pomáhají pochopit jeho chování. V *Íliadě* je Achilleus k zabítí Hektora motivován smutkem nad Patroklovou smrtí a touhou ji pomstít, a proto táhne Hektorovo tělo nejen kolem hradeb Tróje, ale i kolem Patroklova hrobu.⁶⁸ Ze stejných důvodů nejdříve odmítá Hektorovo tělo vrátit Priamovi a teprve později, když si uvědomí, že s Priamem sdílí stejný zármutek (tj. oba ztratili velice blízkou osobu), jeho prosbě vyhoví. Ale Vergiliova parafráze této scény má naprosto odlišné vyznění:

*Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
exanimumque auro corpus vendebat Achilles.*“ (VERG. Aen. 1, 484-485)

„Třikrát kol trójských zdí trup Hektóruv Achilleus vláčí,
potom však mrtvé tělo zas prodává za zlato otcí.“ (přel. O. Vaňorný)

Achilleus Hektora vláčí (*raptaverat*) pouze kolem Tróje, proto lze jeho chování interpretovat spíše jako výsměch bolesti Trójanů.⁶⁹ Rovněž slova používaná při popisu vykoupení Hektorova těla jsou značně negativně zabarvená: Achilleus prodává (*vendebat*) Hektorovo tělo za zlato (*auro*).⁷⁰

Pro primárně negativní interpretaci Vergiliova zpracování Achillea rovněž hovoří jeho ztotožnění s Turnem⁷¹ a Pyrrhem.⁷² Ti oba jsou charakterizováni jako postavy, které se krutostí vyrovnají Achilleovi, obzvláště Turnus, který je navíc označován jako *alius Achilles* (Aen. 6, 89).⁷³ O jejich vzájemné podobnosti rovněž vypovídá popis Turna jako mladého a divokého válečníka, kterému někdo jiný neprávem odňal dívku (Lavinii).⁷⁴ Kromě těchto scén jsou rovněž velice výmluvné i motivy, které Vergilius v souvislosti s Achilleem zpracovává (např. obětování Polyxeny),⁷⁵ nebo Achilleova přízviska. Jedná se např. o slovo *saevus* „zuřivý“ (Aen. 2, 29, Aen. 1, 458),⁷⁶ ačkoli to se objevuje i v souvislosti s jinými postavami (Iuno, Hektór),⁷⁷

⁶⁸ Smith, 1999, str. 238.

⁶⁹ Smith, 1999, *ibidem*.

⁷⁰ Smith, 1999, str. 235. K tomu se přiklání i Ziegler, 2012, str. 12; Hendzel, 2017, str. 66. Ziskuchtivost jako Achilleova primární motivace pro vydání Hektorova těla se měla objevovat již u řeckých autorů, např. v Aischylově nedochované tragédii *Phryges*; Smith, 1999, str. 239.

⁷¹ von Nortwick, 1980, str. 303.

⁷² Ziegler, 2012, str. 13-14. Podstatné je ovšem i ztotožnění Achillea s Aeneem. Podrobněji viz King, 1982, str. 33, 46; van Nortwick, 2015, str. 304; Ziegler, 2012, str. 14.

⁷³ von Nortwick, 1980, str. 303.

⁷⁴ von Nortwick, 1980, *ibidem*.

⁷⁵ Aen. 2, 321-324. Ve zpracování tohoto motivu bývá Achilleus zpravidla charakterizován značně negativně (CATULL. 64, 362-371, OVID. Met. 13, 444-532, SEN. Tro).

⁷⁶ Podrobněji viz Smith, 1999, str. 234; Ziegler, 2012, str. 11.

⁷⁷ „... saevae... Iunonis ob iram“ (Aen. 1, 4), „saevus... Hector“ (Aen. 1, 99). Jakub Hendzel uznává, že Vergilius přízvisko *saevus* používá k označení i jiných postav (např. Hektora), a proto nemá pouze negativní význam. Přesto jej v souvislosti s Achilleem interpretuje jako striktně záporné; Hendzel, 2017, str. 73. Vhodnější je ale neomezovat se pouze na jeden úhel pohledu.

nebo přízvisko *inimitis* „krutý“, které je v *Aeneidě* téměř výhradně⁷⁸ spjaté pouze s Achilleem.⁷⁹ Tato adjektiva často dotvářejí Achilleův obraz jako zuřivého, nepřátelského a krutého válečníka, i když Vergilius příležitostně používá i ta neutrálnější (např. *Larisaeus Achilles* „Achilleus z Thessalie“⁸⁰ *Aeacides* „vnuk Aiakův“⁸¹).

Téměř nikdy se nesetkáme s Achilleem jako s jednající postavou, vždy se k němu nějakým způsobem vztahují jiné postavy (většinou Aeneas, Priamos, Neptun, Turnus), což je podle Stephena C. Smitha, který se postavou Achillea zabývá ve článku *Remembering the Enemy* (1999), klíčovým prvkem k pochopení Achilleova obrazu ve Vergiliově díle. Většina scén z *Aeneidy*, které Achillea popisují spíše negativně, je totiž líčena z pohledu postav, které mají důvod k němu být nepřátelské, a vskutku např. zabití Hektora a vláčení jeho těla je vyprávěno Aeneem.⁸² Tento Aeneův negativní postoj k Achilleovi můžeme rovněž pozorovat v hodnocení jeho bojových dovedností: ačkoliv u jiných autorů je Achilleus největším a nejodvážnějším řeckým válečníkem, v *Aeneidě* ho v této roli nahrazuje Diomédés.⁸³ To můžeme interpretovat jako Aeneovu snahu učinit ze svého primárního antagonisty z *Íliady* důležitějšího bojovníka než byl Achilleus.⁸⁴ Pokud Aeneas uznává Achilleovy výjimečné bojové dovednosti, je to většinou v kontroverzních situacích:⁸⁵ např. popisuje jeho souboj trójským mladíkem Tróilem (*infelix puer*), který se Achilleovi jednoduše nemohl vyrovnat (*impar congressus Achillis*).⁸⁶ Zdůrazněním Tróilovy mladosti a nezkušenosti je tedy spíše tematizována Achilleova krutost než jeho odvaha a schopnosti.⁸⁷

Stephen C. Smith se domnívá, že Achilleus je popisován neutrálně nebo dokonce v pozitivním slova smyslu pouze postavami, které s ním nejsou v tak úzkém kontaktu nebo k němu nechovají zášť.⁸⁸ Tato hypotéza je oprávněná v souvislosti s Dídó, jež o Achilleovi slyšela pouze od

⁷⁸ Krom Achillea je používáno pouze pro označení boha podsvětí, Dita. Podrobněji viz Smith, 1999, str. 226.

⁷⁹ Aen. 1, 30, Aen. 3, 87. Ačkoli toto slovo je možné interpretovat i z neutrálního hlediska, Katherine King i Stephen Smith, Jakub Hendzel se přiklánějí spíše k jeho negativnímu vyznění; King, 1982, str. 35; Smith, 1999, str. 226; Hendzel, 2017, str. 65.

⁸⁰ Aen. 2, 197, Aen. 11, 404. Larisa je část Thessalie; Smith, 1999, str. 242-243.

⁸¹ Aen. 1, 99. Smith, 1999, str. 229.

⁸² Smith, 1999, str. 225. Judith Ziegler uznává některé Smithovy argumenty, ale přesto je podle ní Achilleovo pojetí spíše negativní; Ziegler, 2012, str. 10-14. Jakub Hendzel Smithovu hypotézu zcela odmítá; Hendzel, 2017, str. 65-67.

⁸³ „*Danaum fortissime gentis Tydide!*“ (Aen. 1, 96-97).

⁸⁴ Stahl, 1981, str. 164; Hendzel, 2012, str. 64.

⁸⁵ Smith, 1999, str. 236.

⁸⁶ Aen. 1, 474-475.

⁸⁷ Smith, 1999, str. 236 Ziegler, 2012, 12.

⁸⁸ Smith, 1999, str. 254-257.

jiných,⁸⁹ nebo s Latiny, kteří se identifikují s Řeky v boji proti Trójanům,⁹⁰ ale Neptunovo hodnocení Achilleových činů je komplikovanější:

*cum Troia Achilles
exanimata sequens impingeret agmina muris,
milia multa daret leto, ... (Aen. 5, 804-806)*

„když Achilleus zděšené šiky
trójské před sebou hnal, k zdem trójským prudce je tiskl,
pobíjel tisíce mužů, ...“
(přel. O. Vaňorný)

Neptun používá podobné formulace jako Aeneas (*exanimatum corpus*, Aen, 1, 485; *exanimata Troia*, Aen. 5, 804-805) a podtrhuje Achilleovu nelítostnost při pronásledování Trójanů (*sequens impingeret*)⁹¹ a počet mrtvých (*milia multa*).⁹² Zároveň ale představuje zástupce božské sféry, který je tradičně nakloněný Řekům, a možná i proto se ve svém líčení událostí přímo zdržuje negativního hodnocení Achillea, např. nepoužívá výše zmíněná přízviska (*saevus, inmitis*). Proto i v případě Neptuna lze přijmout hypotézu, že vnímá postavu Achillea spíše neutrálně.⁹³

Vzhledem k této mnohoznačné interpretaci Achilleova zpracování je vhodné porovnat dvě scény z *Aeneidy*, které popisují stejnou událost (vykoupení Hektorova těla), ale z pohledu dvou postav. Aeneova verze (*corpus auro vendebat*, Aen. 1, 485) je jednoznačně negativní, ale v kontrastu s ní stojí Priamovo líčení situace:⁹⁴

*at non ille, satum quo te mentiris, Achilles
talís in hoste fuit Priamo; sed iura fidemque
supplicis erubuit corpusque exsangue sepulcro
reddidit Hectoreum meque in mea regna remisit. (Aen. 2, 540-543)*

„Neboť ni Achilleus sám, jež za otce vydáváš lživě,
takto se nechoval ke mně, ač odpůrci: když jsem ho prosil,

⁸⁹ „... nunc quantus Achilles“ (Aen. 1, 752).

⁹⁰ „vel magnum praestet Achillem“ (Aen. 11, 438). K tomu se přiklání i King, 1982, str. 35.

⁹¹ Možná tak odkazuje na Horatiův popis Achillea v *Ars poetica* (*impiger Achilles*, HOR. ars 121).

⁹² Stejný motiv (tj. Achilleova *aristeia*) zpracován rovněž v: CATULL. 64, 343-361, HOMER. 893-910, Ach. 1, 84-89. Ovšem Vergiliův Neptun oproti výše zmíněným autorům přímo nezdurazňuje, jaké následky Achilleovo chování mělo, např. popisem utrpení trójských matek.

⁹³ Podrobněji k této pasáži a k Neptunově hodnocení situace viz Smith, 1999, str. 252-253.

⁹⁴ Smith, 1999, str. 245-249.

ochrany šetřil a práva a vydal mi sinalé tělo
synovo, abych je pohřbil, a opět mě propustil domů.“ (přel. O. Vaňorný)

Priamova řeč k Pyrrhovi má zcela protikladné vyznění než ta Aeneova: Achilles neprodal Hektorovo tělo za zlato (*vendebat auro*, Aen, 1, 485), ale naopak uznal oprávněnost Priamovy žádosti (*iura fideque*), a dokonce se zastyděl (*erubuit*),⁹⁵ protože ji pravděpodobně dříve nerespektoval, a proto vydal Hektorovo tělo k pohřbení. Tato formulace z Achillea činí téměř nejistého mladíka, který, jakmile byl upozorněn, že chyboval, okamžitě svůj omyl napravil. Samozřejmě je ale nutné zmírnit, že to může být jen Priamova formulace, kterou se snaží apelovat na Pyrrha (*non ille... talis in hoste fuit Priamo*), protože Pyrrhos očividně svého otce obdivoval, a srovnáním s ním mohl být ovlivněn.⁹⁶

Podle tradičního výkladu o Vergiliově pojetí postavy Achillea v *Aeneidě* jsou zdůrazňovány zejména Achilleovy destruktivní rysy, a i proto bývá jeho zpracování v tomto díle považováno za spíše negativní.⁹⁷ To je do jisté míry oprávněná hypotéza, protože Vergilius zdůrazňuje především Achilleovy motivy spjaté s válkou a postavy *Aeneidy* Achillea charakterizují primárně jako ničitele Tróje a vraha Hektora a Trójanů, vůči kterým necítí žádné slitování, ačkoliv není motivován ospravedlnitelnými pohnutkami (např. pomstou za Patrokla). Pro Vergiliův obraz Achillea ani nehrály důležitou roli jindy velice prominentní motivy, které jsou na postavu Achillea navázané a které ukazují, že jej nelze jednoduše charakterizovat (např. milostná témata, jeho lékařské či hudební dovednosti). Přesto ale v promluvách postav, které nechovají k Achilleovi osobní zášť, lze nalézt momenty vypovídající o jeho komplikovanějším pojetí.⁹⁸ Jedná se např. o Priamovu řeč k Pyrrhovi, ve které je tematizován Achilleův soucit, nebo o Neptunův spíše neutrální popis trójských událostí.

1.2.4 Ovidius

1.2.4.1 Milostná a exilová díla

Ovidius ve své milostné a exilové tvorbě používá postavu Achillea velice podobně jako Horatius a Propertius, tj. spíše jako příklad nebo přirovnání.⁹⁹ Příležitostně ale zpracovává některé motivy, které jsou spjaté s Achilleem, podrobněji, např. jeho lásku k Briseovně. Ta je

⁹⁵ Smith, 1999, *ibidem*. Rovněž Judith Ziegler uznává kontrast těchto dvou pasáží, Ziegler, 2012, str. 13. Achilleovy negativní rysy jsou však pro ní prominentnější; Ziegler, 2012, str. 18. Hendzel tuto scénu (Aen. 2, 540-543) ve svém příspěvku k pojetí Achillea v římské literatuře nezohledňuje, Hendzel, 2017, 64-67.

⁹⁶ K této interpretaci se přiklání King, 1982, str. 34.

⁹⁷ King, 1982, str. 34; Hendzel, 2017, str. 63-67.

⁹⁸ Smith, 1999, str. 225.

⁹⁹ Obzvláště v souvislosti s milostnou tematikou (OVID. am. 1, 9, 33, am. 2, 8, 11).

klíčovým tématem třetího listu *Heroin*, kde Bríseovna píše Achilleovi o svých pocitech. Podle Jakuba Hendzela je tento dopis jedním z příkladu spíše negativního zpracování postavy Achillea¹⁰⁰ a Achilleus se v této básni opravdu vyznačuje dosti kontroverzními rysy:

*at Danai maerere putant—tibi plectra moventur,
te tenet in tepido mollis amica sinu!
et quisquam quaerit, quare pugnare recuses?
pugna nocet, citharae voxque Venusque iuvant.
tutius est iacuisse toro, tenuisse puellam,
Threiciam digitis increpuisse lyram,
quam manibus clipeos et acutae cuspidis hastam,
et galeam pressa sustinuisse coma.* (OVID. epist. 3, 113-220)

„Řekové si myslí, že truchlíš. Leč ty si na lyru hraješ,
jiná patrně dívka tulí se v náruči tvé.
Tu se kdos ptá, proč zdráháš se bojovat. Boje přece škodí,
zato však těší víc kithara, rozkoš a noc.
Bezpečnější je v lůžku si ležet a objímat dívku,
na strunách thrácké lyry s tóny laškovně hrát,
nežli nasadit přilbu a vlasy stísniti pod ni,
kopí s broušeným hrotem do rukou chopiti a štít.“ (přel. R. Mertlík)

Achilleus tedy našel potěšení ve hře na lyru a ve společnosti jiných žen, což je dokonce opakovaně zdůrazňováno (verše 113-114, 116-118). Takové ztvárnění postavy Achillea (tj. jako nevěrného a prostopášného mladíka) je dosti ojedinělé, obvykle je totiž naopak poukazováno na jeho prudkou lásku a loajalitu k partnerkám navzdory nepříznivým okolnostem.¹⁰¹ Bríseovna ale popírá nejen Achilleovu věrnost, ale i jeho odvahu, tematizuje totiž jeho lenost a zbabělost (*tutius est...quam*), což v souvislosti s ním není příliš častý motiv.¹⁰² V této konkrétní básni tedy lze akceptovat hypotézu,¹⁰³ že Achilleus je zobrazen spíše jako záporná postava.

¹⁰⁰ Hendzel, 2017, str. 69-70.

¹⁰¹ DICT. 3, 2-3, Ach. 1, 956-957.

¹⁰² Pověětšinou je motiv Achillea jako zbabělce spojován s jeho pobytem na ostrově Skýros, výjimečně rovněž s jeho rozhodnutím neúčastnit se bojů u Tróje (SEN. Tro. 318-321).

¹⁰³ Pro podrobnější rozbor této básně viz Fantuzzi, 2012, str. 133-134.

Jako další příklad spíše negativního obrazu postavy Achillea je často udáváno Ovidiovo zpracování známého příběhu,¹⁰⁴ který se zabývá Achilleovým pobytem na ostrově Skýros (ars 1, 689-704).¹⁰⁵ V *Ars amatoria* totiž Achilleus svede Deidameiu a není zcela jisté, zda dívka souhlasila nebo se na ní dopustil násilí. Ačkoli jsou obě interpretace možné, sám lyrický mluvčí definuje Deidameiu jako dívku, která chce být svedena, proto je vhodnější přiklonit se k první variantě (tj. Deidameia souhlasila),¹⁰⁶ proto tedy Achillea nelze definovat jako zápornou postavu. Součástí mytologického cyklu, jenž souvisí s událostmi na Skýru, je rovněž Achilleův cross-dressing. Tuto látku již v římské prostředí stručně zpracoval Horatius, ale na rozdíl od něj „Ovidius“ zdůrazňuje, že Achilleovo „podezřelé chování“ je omluvitelné, protože pouze vyslyšel prosbu své matky (*Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset*, ars 1, 689),¹⁰⁷ ačkoli tato formulace může být spíše ironická.

Ovidius se rovněž zabývá událostmi u Tróje, i když se většinou jedná spíše o drobnější zmínky nebo o jednoduché konstatování skutečnosti. V souvislosti s touto tematikou můžeme pozorovat častější odkazy na Achilleovy bojové dovednosti,¹⁰⁸ které ovšem nemají destruktivní charakter jako v Horatiově nebo Catullově tvorbě. Ovidius Achilleovy válečné rysy naopak líčí spíše v neutrálních až pozitivních konotacích, např. k jeho označení používá adjektivum *magnus*,¹⁰⁹ nebo jen upozorňuje na jeho dovednosti, sílu a odvalu.¹¹⁰ Rovněž se více než jiní autoři soustředí i na témata, která více souvisejí s Achilleovými mírumilovnějšími vlastnostmi, např. když dvakrát zpracovává scénu vydání Hektorova těla.¹¹¹ Ovidiův Achilleus totiž nebyl uražen (*offensus*) Priamovými slzami,¹¹² ale naopak byl *motus prece* „přesvědčen prosbou“, a proto *donavit Hectora* „daroval Hektora“.¹¹³ I když scéna z *Umění milovat* je zasazena do odlehčeného kontextu (Achilleus je použit jako příklad toho, že mladý milenec může dívku získat prosbami), přesto jasně vypovídá o jeho soucitu. Je to naprosto odlišná a téměř protikladná varianta Vergiliovy verze tohoto motivu: v *Aeneidě* Achilleus prodal (*vendebat*)

¹⁰⁴ Hendzel, 2017, str. 64.

¹⁰⁵ Původně zpracované v dnes fragmentárně dochovaném kylickém díle *Kypria*; Fantuzzi, 2012, str. 23.

¹⁰⁶ „*Viribus illa quidem victa est, ita credere oportet*:

Sed voluit vinci viribus illa tamen“ (ars 1, 699-700). Pro podrobnější rozbor Ovidiovy pasáže viz Fantuzzi, 2012, str. 65-71; Sanna, 2006, str. 207-215. Pro vlivy a rozdíly na *Achilleidu* viz příslušnou kapitolu.

¹⁰⁷ Fantuzzi, 2012, str. 67-68.

¹⁰⁸ V rámci Bríseovna dopisu na ně Ovidius příležitostně odkazuje, ale mají spíše kontrastovat s jeho chováním (tj. jim navzdory o Bríseovnu nebojuje). Rovněž jsou zmíněny během popisu Achilleova pobytu na Skýru, ale tam je možné je interpretovat spíše ironicky (Achilleus by měl odvážně bojovat u Tróje, ale je na Skýru a vydává se za dívku).

¹⁰⁹ am. 1, 9, 33, trist. 1, 9, 29.

¹¹⁰ ars 2, 735-736, Pont. 1, 7, 51-52, trist. 3, 5, 37.

¹¹¹ trist. 5, 1, 55, ars 1, 440-441.

¹¹² „*Cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles*...“ (trist. 5, 1, 55).

¹¹³ „*Hectora donavit Priamo prece motus Achilles*...“ (ars 1, 440-441).

Hektorovo mrtvé tělo (*exanimus corpus*) za zlato (*auro*).¹¹⁴ S Achilleovými lidštějšími rysy pracuje Ovidius rovněž ve *Fasti*, kde Achilleus oplakává (je dokonce *lacrimis perfusus*) Cheirónovu smrt,¹¹⁵ nebo v *Žalozpěvech*, kde se Achilleus snaží zmírnit svůj zármutek nad odvedením Bríseovny hrou na lyru.¹¹⁶ Ovidius příležitostně odkazuje i na Achilleovu roli lékaře, obzvláště v souvislosti s vyléčením krále Télefem, ale tyto příběhy nebývají podrobně rozpracovány.¹¹⁷

V některých konkrétních básních Ovidiovy milostné a exilové tvorby sice lze akceptovat hypotézu, že Ovidius zobrazoval postavu Achillea spíše záporně (*epist.* 3), ale v jiných naopak ne (*ars* 1, 681-704). Ovidiova Achillea totiž nelze snadno definovat, protože se sestává z řady často protikladných rysů a motivů. Častější sice jsou ty spojené s láskou (např. k Bríseovně nebo k Deidameii), ale příležitostně se objevují i ty související s Achilleovým soucitem (např. vůči Priamovi), s válkou, s Achilleovou rolí lékaře, zbabělce či záletníka. Naopak jeho destruktivní motivy téměř zcela chybí.

1.2.4.2 Proměny

Součástí Ovidiova nejrozsáhlejšího díla, *Proměn*, je rovněž převyprávění trójské války.¹¹⁸ Proto by nebylo překvapivé, kdyby Achilleus v tomto textu měl roli, která by odrážela jeho výjimečnou pozici v *Íliadě*. Ale protože se Ovidius téměř nedrží homérské verze ani její chronologie,¹¹⁹ Achilleus je přítomný pouze v několika scénách. A i když má v *Proměnách* aktivnější roli než v Ovidiově milostné a exilové tvorbě, stále jsou to spíše jeho činy a důsledky jeho chování, které nutí jiné postavy reagovat. Není tedy příliš podstatnou postavou pro interní fungování „Malé *Íliady*“, i když podle Sophie Papaioannou je jeho vliv patrný i ve většině ostatních příběhů.¹²⁰ Achilleovo pojetí v *Proměnách* bývá univerzálně interpretováno jako

¹¹⁴ Aen. 1, 484. Pro podrobnější rozbor této scény viz kapitolu věnovanou Vergilovi.

¹¹⁵ „*stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles.*“ (*fast.* 5, 407).

¹¹⁶ „*fertur et abducta Lyrneside tristis Achilles*

Haemonia curas attenuasse lyra. (*trist.* 4, 1, 15-16). Tento motiv rovněž v *Ilias Latina*. Pro podrobnější rozbor Achilleových hudebních dovedností a jejich souvislost s láskou v Ovidiově tvorbě viz Fantuzzi, 2012, str. 133-138.

¹¹⁷ OVID. *trist.* 1, 1, 99-110, *trist.* 1, 2, 19-20, *trist.* 5, 2, 15-16, *Pont.* 2, 2, 26.

¹¹⁸ *Met.* 12, 1-13, 622. Vžilo se označení „Malá *Iliada*“; Papaioannou, 2007, str. 2.

¹¹⁹ Ovidius byl ovlivněn spíše látkou zpracovanou v téměř nedochovaných dílech epického cyklu, např. *Kypria* a *Aethiopsis*; Papaioannou, 2007, str. 14.

¹²⁰ Obzvláště v rozmezí *Met.* 12, 1-13, 622. Více viz Papaioannou, 2007, str. 9-23. Rovněž Dániel Kozák tematizuje, že některé motivy související s Achilleem mohou fungovat jako pojivý element příběhů 12. knihy *Proměn*; Kozák, 2014, str. 212.

negativní,¹²¹ ale je spíše vhodné rozebírat jednotlivé pasáže, které jsou na něj v *Proměnách* navázány, samostatně.¹²²

Achilles a Kyknos

Samotné Ovidiovo vyprávění o trójské válce začíná popisem souboje mezi Achilleem a Kyknem. Kyknos je sice nehomérská postava, ale z kyklického díla *Kypria* jsou o něm dochovány základní informace: je synem Neptunovým, je nezranitelný a za jinak nespécifikovaných okolností bojoval s Achilleem.¹²³ Ovidius je tímto starším zpracováním inspirován, ale zároveň ho upravuje a inovuje, např. ho používá jako aitologické vysvětlení vzniku labutí (*cygnus*).¹²⁴ Popis tohoto souboje patří k nejprobádanějším Achilleovým příběhům z *Proměn*, ale jeho výklady jsou dosti rozdílné. Paul Murgatroyd se oprávněně domnívá, že se jedná spíše o parodii velké epiky, a i proto charakter Achillea chápe spíše z ironického hlediska,¹²⁵ ale kupříkladu Luigi Galasso, ačkoli se rovněž většinou přiklání k ironickému vnímání postavy Achillea, tuto konkrétní scénu vysvětluje ve vážnějším (i když ne striktně negativním) kontextu.¹²⁶ Naopak Manfred Dippel, Judith Ziegler, a Jakub Hendzel se přiklánějí ke spíše negativní interpretaci pojetí Achilleova v této pasáži.¹²⁷

Postava Achillea tedy stojí téměř na počátku nového narativního celku (tj. příběhů spojených s Trójou).¹²⁸ Ovidius využívá homérského zpracování a představuje Achillea v roli válečníka: Achilleus jezdí na voze (*curru*, Met, 12, 73) a pobíjí (*sternebat*, Met, 12, 74) nepřátele. Jako jeho klíčové vlastnosti jsou postupně uváděny odvaha, sebejistota a touha dosáhnout slávy: Achilleus se chce utkat (*quarens*, Met, 12, 75) jmenovitě buď s Hektorem, nebo Kyknem, protože, podobně jako on, jsou definováni svými bojovými dovednostmi, a jsou tedy pro něj nejdůstojnějšími protivníky.¹²⁹ Koncept postavy Achillea jako arogantního válečníka je zřetelný obzvláště z jeho snahy najít Hektora, protože ten v rámci Ovidiova narativu dosud nezabil (a ani nezabije) Patrokla. Jelikož ho ale Achilleus nedokáže nalézt, musí spokojit pouze s Kyknem, na kterého téměř náhodou naráží (*concreditur*, Met, 12, 76).¹³⁰ Podle Paula

¹²¹ Dippel, 1990, str. 59-70. Na něj navazuje Ziegler, 2012, str. 15-16. Hendzel, 2017, str. 67-69. Sophia Papaioannou nepovažuje Achillea za pouze kladnou či zápornou postavu, ale stále zdůrazňuje, že jeho obraz v *Proměnách* není příliš lichotivý; Papaioannou, 2007, str. 10.

¹²² To zdůrazňuje např. Galasso, 2004, str. 85.

¹²³ Papaioannou, 2007, str. 51.

¹²⁴ Papaioannou, 2007, str. 82.

¹²⁵ Murgatroyd, 2008, str. 931.

¹²⁶ Galasso, 2004, str. 94.

¹²⁷ Zdůrazňují především Achilleovu krvelačnost a boječtivost; Dippel, 1990, str. 63; Ziegler, 2012, str. 15; Hendzel, 2017, str. 68. Rovněž Sophia Papaioannou spatřuje v postavě Achillea tyto rysy, aniž by ho však nazvala negativní postavou; Papaioannou, 2007, str. 55.

¹²⁸ Tomuto souboji předchází krátké vyprávění o příčině války, Kalchantovo proroctví a popis Fámy a jejího domu.

¹²⁹ Hektór: „*fortisque animae nece cognitus*“, (Met. 12, 69), Kyknos: „*leto... mille viros dederat*“ (Met. 12, 72-73).

¹³⁰ I když výše bylo zmíněno, že Kyknos je jedním z Achilleových potencionálních cílů.

Murgatroyda Ovidius odsouvá Achilleův největší vojenský úspěch (tj. Achilleův souboj s Hektorem) a nahrazuje ho jeho neúspěchem,¹³¹ tj. parodickým soubojem s Kyknem, kvůli kterému se Achilleus zdá být spíše hloupým než odvážným a schopným bojovníkem.

Podobně jako v *Íliadě* před začátkem souboje samotného spolu protivníci hovoří a snaží se toho druhého rozhněvat.¹³²

*'quisquis es, o iuvenis,' dixit 'solamen habeto
mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille!'
hactenus Aeacides: vocem gravis hasta secuta est,
sed quamquam certa nullus fuit error in hasta... (Met. 12, 80-83)*

„Kdokoliv, mladíku, jsi, přec osud čeká tě smrti,
za útěchu však měj, že Achilés zahubil tebe!“
Za slovy následoval hned oštěp, vržený mocně.
Ale ač jistá rána se nemohla minouti cíle...“ (přel. I. Bureš)

Tato řeč již prvním veršem zcela jasně charakterizuje Achillea jako pyšného bojovníka: Achilleus předstírá, že neví, kdo Kyknos je (*quisquis es, o iuvenis*), ačkoli bylo jasně upozorněno, že to moc dobře ví.¹³³ Stejně vyznívá i Achilleovo prohlášení, že Kyknos zcela jistě zemře (*iugulatus sis*), ale útěchou by mělo být (*solamen habeto*), že to bude rukou tak velkého válečníka, jako je Achilleus.¹³⁴ Achilleův status (tj. nejlepšího bojovníka) může podtrhovat označení *Aeacides* „vnuk Aiakův“, které se hodí do kontextu epiky vergiliovského typu, ale může být interpretováno i z ironického hlediska.¹³⁵ Tento výklad je obzvláště pravděpodobný, protože obraz Achillea jako schopného válečníka je potlačován přímo v rámci narativu; Kyknos ve své promluvě postupně dehonestuje Achilleovy klíčové atributy: jeho intimní vztah k božské sféře i jeho odvahu a sílu. Oslovuje totiž Achillea *nate dea* „synu, bohyně“, ale zároveň zdůrazňuje, že on sám je synem Neptunovým, který vládne nad ostatními mořskými bohy.¹³⁶ Navíc on (Kyknos) má svou prilbu a zbroj pouze na okrasu,¹³⁷ ale Achilleus

¹³¹ Murgatroyd, 2008, str. 931. Pro podrobnější rozbor začátku souboje viz Murgatroyd, 2008, str. 931-933.

¹³² Papaioannou, 2007, str. 57.

¹³³ Murgatroyd, 2008, str. 932.

¹³⁴ Pro podrobnější rozbor této scény viz Murgatroyd, 2008, str. 932-935.

¹³⁵ Ve vážném slova smyslu v Aen. 1, 99 a *Ilias Latina*, v ironickém vyznění často v *Achilleidě*. Více viz v příslušných kapitolách.

¹³⁶ „... *sed qui*

Nereaque et natas et totum temperat aequor.“ (Met. 12, 93-94). Podrobněji viz Murgatroyd, 2008, str. 932; Papaioannou, 2007, str. 66-67.

¹³⁷ „... *removebitur huius*

teginis officium: tamen indestrictus abibo,“ (Met. 12, 91-92).

má až deset vrstev zbroje, a to i přesto, že v *Íliadě* mají héroové zpravidla pouze čtyři nebo pět vrstev.¹³⁸ Navzdory této „nespravedlivé výhodě“ Achilleus ale nedokáže svého protivníka porazit a je zdůrazněno, že vinou vadné zbraně to nebylo (*certa nullus fuit error in hasta*, Met. 12, 83).

Samotný souboj je vystavěn v opakující se struktuře Achilleových a Kyknových útoků, aniž by jeden z bojovníků byl úspěšný, působí tak spíše komicky než jako epické střetnutí dvou velkých válečníků.¹³⁹ Ovidiův popis Achilleova chování postupně potlačuje obraz největšího řeckého hrdiny z *Íliady*: Achilleus si konsternovaně prohlíží své kopí, zda s ním není něco špatně, když nedokáže Kykna zabít (106-107); Achilleus hledá útěchu ve výčtu poražených nepřátel a měst (108-114);¹⁴⁰ Achilleus zabíjí náhodné bojovníka, aby si potvrdil své schopnosti (115-121); Achilleus se raduje, že zkrvavil po Kyknovi vržené kopí, ale krev není Kyknova (125-126); Achilleus útočí na Kykna, ale jen si o něj otupí své zbraně (131); Achilleus uškrtí Kykna, který zakopl a spadl na zem, přezkou od helmy (135-143); Achilleus se raduje z Kyknova zabití a chce ho oloupit, ale ten se mění v labuť (144-145). Ale navzdory víceznačnému konci souboje Achilleus pořádá na oslavu svého vítězství hostinu,¹⁴¹ a tam je opakovaně zdůrazňována jeho odvaha a činy,¹⁴² což dosti kontrastuje s ne moc slavným průběhem boje.

Achilleova smrt

Souboj se Kyknem je nejrozsáhlejší a prakticky jediný příběh v *Proměnách*, ve kterém má Achilleus aktivní roli. Většina jeho známých dějových linek z *Íliady* je zcela opuštěna, ale Ovidius příležitostně přidává scény nové, např. Achilleovu smrt. Ovidius ji logicky navázal na souboj s Kyknem, protože jako hlavní příčina Achilleovy smrti je udávána především Neptunova nenávist a touha pomstít svého syna. V Neptunově monologu, prostřednictvím kterého chce získat Apollónovu podporu při Achilleově zabití, jsou připomínány hlavně Achilleovy destruktivní rysy: byl to on, kdo krutě zabil mnoho obránců Tróje (*ferox belloque cruentior*, Met. 12, 592) a zničil Tróju (*operis nostri populator*, Met. 12, 593).¹⁴³ Jak si však

¹³⁸ Murgatroyd, 2008, str. 937.

¹³⁹ Galasso, 2004, str. 94-96; Murgatroyd, 2008, str. 937-939.

¹⁴⁰ Naráží rovněž na příběh o králi Téléfovi: „... *opusque meae bis sensit Telephus hastae*,“ (Met. 12, 102). Podrobněji viz Papaioannou, 2007, str. 77-78.

¹⁴¹ Luigi Galasso upozorňuje, že na tomto banketu, ačkoli by se to dalo očekávat, Achilleus (a ani nikdo jiný) nehraje na lyru nebo na jiný hudební nástroj; Galasso, 2004, str. 97. Naopak Nestor vypráví o kentaurech, ke kterým může být Achilleus připodobněn, čímž se mají opětovně zdůraznit spíše jeho negativní rysy; Ziegler, 2012, str. 16.

¹⁴² „*quid enim loqueretur Achilles, aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?*“ (Met. 12, 162-163). Pro podrobnější rozbor této scény viz Papaioannou, 2007, str. 77.

¹⁴³ I proto Jakub Hendzel vnímá postavu Achillea v této scéně spíše negativně; Hendzel, 2017, str. 67-68.

všiml již Luigi Galasso, tato negativní formulace je především spjatá s Neptunovým úhlem pohledu a jeho záměrem.¹⁴⁴

Achilleova smrt je popisována jako tragická událost, protože je nedůstojná: Achilleus, vítěz nad tolika nepřáteli (*victor tantorum*), umírá (*victus*) Paridovou střelou,¹⁴⁵ která je ironicky popsána jako *certa spicula* (Met. 12, 606).¹⁴⁶ „Ovidius“ vychvaluje padlého Achillea (*timor Phrygum, decus et tutela Pelasgi nomini, Aeacides a caput insuperabile bello*, Met. 12, 612-613), což je oprávněný postup, pokud zohledníme jeho důležitost pro události kolem Tróje. Ale v kontextu Ovidiova díla, kde byla Achilleova role značně omezena, je možné tuto chválu považovat za poněkud přehnanou. Přesto paradoxon, který je poslední definicí Achillea ve 12. knize, zdůrazňuje jeho výjimečný status: Achilleus byl velkým hrdinou (*magnus Achilles*), protože, i když jeho popel nenaplní ani malou urnu (*parvum urnam*), jeho sláva bude žít dál (*vivit gloria*) a naplní svět (*conpleat orbem*).¹⁴⁷

Spor o Achilleovu zbroj

Ačkoliv Achilleus jako jediná postava umírá ve 12. knize, následující kniha *Proměn* na jeho smrt často odkazuje, konkrétně např. při popisu sporu Odyssea s Aiantem o Achilleovu zbroj: Odysseus a Aiás musí přesvědčit ostatní vojáky o svých kvalitách, a aby je zdůraznili, příležitostně odkazují na svou podobnost s Achilleem. Tak skrze přímou charakterizaci Achillea nepřímou charakterizují sami sebe, např. Aiás zdůrazňuje svou urozenost příbuzností s Achilleem.¹⁴⁸ Aiantova na Achillea navázaná rétorika je často vystavěna kolem stejného schématu: a) Achilleus byl velký válečník, b) Aiás je velký válečník, c) Odysseus jím není. Popisováním Achillea jako válečníka se Aiás identifikuje primárně s tímto jeho rysem, a staví tak sebe (a Achillea) do kontrastu s Odysseem, který je pouze vychytralý a lstivý.¹⁴⁹ Tímto srovnáním ale vychází najevo, že on a Achilleus tyto vlastnosti nemají, a jsou tedy „pouze prostými vojáky“.¹⁵⁰ A kupodivu ve stejném duchu můžeme interpretovat i Odysseovu řeč. I on Achillea definuje jako velkého válečníka,¹⁵¹ ale zároveň poukazuje na to, že on sám ho přelstil, když se skrýval na ostrově Skýros. Identicky vyznívá i Odysseovo přesvědčení, že Achilleova největší vítězství (včetně zabití Hektora) jsou Odysseova, protože to byl on, kdo

¹⁴⁴ Galasso, 2004, str. 90.

¹⁴⁵ Met. 12, 608-609. Paris je navíc označen jako *timidus*. Podobné vyznění Achilleovy smrti rovněž v DICT. 4, 11-12. Rovněž zde Manfred Dippel, Judith Ziegler a Jakub Hendzel spatřují Achilleovy spíše negativní rysy; Dippel, 1990, str. 67-68; Ziegler, 2012, str. 16; Hendzel, 2017, str. 69. Pro podrobnější rozbor této scény viz Hendzel, str. 68.

¹⁴⁶ To může narážet na *certa hasta* (Met. 12, 83). Viz výše.

¹⁴⁷ Met. 12, 615-617. Pro podrobnější rozbor pasáže viz Papaioannou, 2007, str. 138-151.

¹⁴⁸ Met. 13, 29-31.

¹⁴⁹ Met. 13, 109-111.

¹⁵⁰ Met. 13, 105-106.

¹⁵¹ „*magnus Achilles*,“ (Met. 13, 30), „*magnanimus Achilles*“ (Met. 13, 398).

Achillea navedl na válečnou stezku.¹⁵² Achillea lze tedy v obou těchto případech (tj. v řeči Aianta i Odyssea) interpretovat jako někoho, kdo je sice odvážný a schopný na bitevním poli, ale není příliš chytrý.¹⁵³

Smrt Polyxeny

I když Achilleovo zpracování v *Proměnách* nelze univerzálně interpretovat jako negativní, scéna zabývající se obětováním Polyxeny je natolik jednoznačná,¹⁵⁴ že bývá základem právě pro tuto zobecňující hypotézu.¹⁵⁵ Již samotný popis Achilleova zjevení z podsvětí je totiž dosti výmluvný:

*Hic subito, quantus, cum viveret, esse solebat,
exit humo late rupta similisque minanti
temporis illius vultum referebat Achilles,
quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro.* (Met. 13, 441-444)

„Náhle se rozestoupila země a ve své životní výši
z podsvětí Achil se zjeví, jsa podoběn rozhněvanému
v oněch dobách, kdy pro Bríseovnu spor dětinský maje,
na Agamemnona vytasil meč.“ (přel. I. Bureš)

Achilles náhle (*subito*) vystupuje z hluboké prolákliny (*exit humo late rupta*) a je stejný, jako býval, tj. divoký (*ferus*) a rozzlobený na Agamemnóna.¹⁵⁶ Požaduje navíc lidskou oběť jako odměnu (*non sine honore*, Met. 13, 447) za své „významné činy“, což římskému čtenáři muselo přidat neobyčejně odpudivé, protože Římané tuto praktiku obzvláště odsuzovali.¹⁵⁷ O Achilleově spíše negativním zpracování v této básni rovněž vypovídá adjektivum *ferus* „divý“, které odkazuje na jeho souvislost s podsvětím i na jeho divokost, nebo označení *inmitis umbra* „krutý stín“.¹⁵⁸ Podobného účinku Ovidius dosahuje i definováním Polyxeny jako odvážné a

¹⁵² „... *fortemque ad fortia misi.*

ergo opera illius mea sunt:“ (Met. 13, 170-171). Více viz Papaioannou, 2007, str. 183-184.

¹⁵³ Pro podrobnější rozbor celé pasáže viz Papaioannou, 2007, str. 153-206.

¹⁵⁴ Dippel, 1990, str. 69; Ziegler, 2012, str. 16-18; Hendzel, 2017, str. 68. Luigi Galasso, ačkoliv negativní vyznění této scény nepopírá, v postavě Achillea spatřuje i ironické rysy; Galasso, 2004, str. 83-84. Pro podrobnější rozbor této scény viz např. Ziegler, 2012, str. 16-18. Pro podrobnější rozbor této scény, její možné inspirace a kontext obětování Polyxeny v antickém světě a literatuře viz Papaioannou, 2007, str. 207-251.

¹⁵⁵ Galasso, 2004, str. 83-84.

¹⁵⁶ Existují různé čtení slova *iniusto*. Bývá přiřazováno i k Agamemnónovi (*iniustum Agamemnona*), a v tom případě by se jednalo o snahu ospravedlnit Achilleovy činy. Ale pravděpodobnější je varianta *iniusto ferro*. Podrobněji viz Kozák, 2014, str. 215.

¹⁵⁷ Schulz, 2010, str. 517.

¹⁵⁸ Přízvisko *inmitis* se povětšinou objevuje, když je zdůrazňován Achilleův destruktivní charakter (např. Aen. 1, 30, Aen. 3, 87).

cnostné dívky, čímž je utvrzena rozdílnost mezi ní a Achilleem.¹⁵⁹ Velkou roli ale hraje i jejich vzájemná provázanost, která je zřetelná z Polyxeniných slov, když odmítá vyslovit Achilleovo jméno (*quisquis is est, quem caede mea placare paratis*, Met. 13, 468), a používá tak stejnou konstrukci jako Achilleus vůči Kyknovi (viz výše); prokazuje tak Achilleovi stejný despekt a pohrdání jako měl on pro svého soupeře. Ovidius se v této scéně soustředí převážně na důsledky Achilleova činu; dlouhou (cca dvacetiveršovou) pasáží popisuje, jak velký zármutek dívčina smrt vyvolala u Řeků, Trójanů, ale hlavně u Hekabé. V Hekabině řeči je Achilleus zcela jasně definován jako vrah a ničitel (*exitium Troiae nostrique orbator, Achilles*, Met. 13, 500), který se nevzdal své nenávisti ani po smrti (*cinis ipse... saevit*, Met. 13, 503), což přesahuje obvyklé válečné hrůzy.

Achilleus bývá v *Proměnách* většinou považován za spíše zápornou postavu,¹⁶⁰ protože je často primárně zohledňována jeho role při obětování Polyxeny.¹⁶¹ Jeho příběhy z *Proměn* bychom ale měli vnímat spíše samostatně, ačkoliv mohou být do jisté míry propojené (např. Achilleův souboj s Kyknem a jeho smrt). Ovidius v *Proměnách*, jelikož se Achilleus objevuje pouze v převyprávění trójské války, tematizuje především jeho válečnické rysy a motivy, jak je patrné z jeho souboje s Kyknem. Tam je popsán jako arogantní válečník, který usiluje o slávu na bitevním poli, ale přesto jsou tyto jeho klíčové dovednosti (tj. související s válkou) potlačeny, když téměř nedokáže svého protivníka přemoci. Identicky rovněž vyznívá popis sporu o Achilleovy zbraně, kde je sice zdůrazněno, že Achilleus je výjimečný bojovník, ale Odysseus je lepší, protože je chytřejší. V Ovidiově zpracování motivů spjatých s Achillem jsou ale patrné i vážnější momenty, které jsou navázané především na jeho smrt, která je definovaná jako nezasloužená, protože tak důležitý hrdina jako Achilleus, padl rukou Parida, ačkoliv ani tato scéna není jednoznačná (např. Achilleova přehnaná chvála). Achilleovy destruktivní rysy jsou do jisté míry zřetelné v Neptunově řeči nebo v pasáži věnované smrti Polyxeny, protože Achilleus je popsán jako nelidské zjevení, které požaduje obětování nevinné dívky. V *Proměnách* se na rozdíl od Ovidiovy milostné a exilové tvorby příliš neobjevují odkazy na Achilleovu mírumilovnější povahu (např. na vydání Hektorova těla), protože tyto konkrétní trójské příběhy se Ovidius rozhodl do svého díla nezahrnout. Stejně tak chybí milostná témata, odkazy na Achilleovy lékařské dovednosti (krom velice stručné zmínky) nebo na ty múzické.

¹⁵⁹ Gallaso, 2004, str. 88.

¹⁶⁰ Dippel, 1990, str. 59-70; Ziegler, 2012, str. 15-16; Hendzel, 2017, str. 67-68.

¹⁶¹ Galasso, 2004, str. 83-84.

2 *Ilias Latina*

Ilias Latina je latinsky psaná báseň, která na základě homérského vzoru volně převypravuje události kolem Tróje. Dochovala se do středověku jako jediné ucelené a latinsky psané poetické převyprávění *Íliady* a v té době představovala jeden z mála dostupných zdrojů o trójské válce.¹⁶² V 19. a převážně ve 20. století se stala předmětem rozsáhlejšího bádání obzvláště v otázce svého vzniku, datace a autorství.¹⁶³ Dříve bývala považována za pouhé školní cvičení, které nemělo příliš velké literární ambice,¹⁶⁴ ale moderní badatelé (např. Maria J. Falcone, Christopher Schubert), ačkoli nepopírají silný vliv rétorických škol, se naopak domnívají, že cílem autora bylo vytvořit samostatné a kvalitní literární dílo.¹⁶⁵ Vznik *Ilias Latina* je obvykle kladen do období Neronovy vlády,¹⁶⁶ tato datace se zakládá především na literárních narážkách na Ovidia a Vergilia, na odkazech na iulsko-claudijskou dynastii, na paralelách se Senekovými tragédiemi apod.¹⁶⁷ Otázka autorství byla a je velice sporná, ačkoli některé hypotézy byly vyvráceny (např. atribuce básníkovi Siliu Italicovi).¹⁶⁸ Na základě akrostichů na začátku a na konci básně (ITALIC*S SCRIPSIT)¹⁶⁹ byla *Ilias Latina* dlouho považována za dílo Baebia Italica, který je doložen jako úředník ve flaviovském období,¹⁷⁰ ale tato atribuce není obecně přijímána.¹⁷¹

Ne příliš vysoké hodnocení *Ilias Latina* jako literárního díla bylo silně ovlivněno jejím srovnáváním s propracovanější a rozsáhlejší *Íliadou*. *Ilias Latina* totiž shrnuje klíčové součásti děje *Íliady* v pouhých 1070 verších, což si vynutilo vynechání řady homérských pasáží a epizod, navíc ani jednotlivé knihy *Íliady* nejsou parafrázovány rovnoměrně, zejména ty na konci jsou podstatně stručnější než ty předchozí.¹⁷² S tím rovněž souvisí i autorova očividná záliba ve válečnický zaměřených scénách (např. poměrně dlouhá pasáž věnovaná popisu bitvy z 5. knihy *Íliady*) než v – pro moderního čtenáře zajímavější – detailní charakteristice postav.¹⁷³ I proto je

¹⁶² Podrobněji viz Duplessis, 2022, str. 299-315.

¹⁶³ Je vhodné upozornit především na kritické edice W. A. Tilroeho a Marca Scaffaiho; Tilroe, 1939; Scaffai, 1982.

¹⁶⁴ Kennedy, 1998, str. 10.

¹⁶⁵ Cílem pravděpodobně nebylo vyrovnat se *Íliadě* nebo *Aeneidě*, Falcone a Schubert *Ilias Latinu* označují spíše za jejich „sestřičku“ (*little sister*). Více viz Falcone, Schubert, 2022, str. 5-6.

¹⁶⁶ 54-68 n.l. Součástí převyprávění 18. knihy *Íliady* je i popis Achilleova štítu (HOMER. 862-891), který pravděpodobně obsahuje rysy neronovské propagandy. Podrobněji viz Thein, 2022, str. 238-247 nebo Schürman, 2022, str. 229-242.

¹⁶⁷ Podrobněji viz Falcone, Schubert, 2022, str. 3-4.

¹⁶⁸ Falcone, Schubert, 2022, str. 4.

¹⁶⁹ Pro podrobnější rozbor akrostichů viz Schubert, 2022, str. 243-280.

¹⁷⁰ *Consul suffectus* v roce 90 n.l.; Kennedy, 1998, str. 6.

¹⁷¹ Např. Falcone a Schubert se rozhodli *Ilias Latina* považovat spíše za anonymní dílo. Více viz Falcone, Schubert, 2022, str. 5.

¹⁷² Giuseppe Aricó však zdůrazňuje, že tato disproportion není synonymní s nedostatkem zkušeností autora nebo se špatným rozložením díla. Více viz Aricó, 2022, str. 17-19.

¹⁷³ Kennedy, 1998, str. 12.

ale vhodné *Ilias Latina* vnímat nejen jako adaptaci *Íliady*, ale i jako samostatně fungující epický text,¹⁷⁴ který se ovšem příležitostně spoléhá na čtenářovu znalost Homéra k dokreslení situace.¹⁷⁵ I proto je obtížné interpretovat *Ilias Latina* pouze na základě jejich vzájemných odlišností, ačkoli jejich porovnání je rovněž odůvodněným přístupem.

Ilias Latina tradičně bývá považována za tu verzi trójské války, která jí líčí se sympatiemi k trójské straně, a v postavě Achillea zdůrazňuje spíše negativní rysy.¹⁷⁶ K této interpretaci se přiklánějí W. A. Tilroe, Judith Ziegler nebo Jakub Hendzel, kteří tematizují především kontrast ve zpracování postav Achillea a Hektora.¹⁷⁷ Ale ačkoliv *Ilias Latina* je značně schematická a ubírá z bohaté homérské charakterizace postav, takoveto tvrzení je značně zjednodušující, protože již úvodní verše celého díla jsou mnohovýznamové:

*Iram pande mihi Pelidae, Diva, superbi,
tristia quae miseris iniecit funera Graias...* (HOMER. 1-2)¹⁷⁸

„Pověz mi, bohyně, o hněvu pyšného Péleova syna,
který přivodil nebohým Řekům osudovou zkázu...“

Na začátku básně je blíže nespecifikovaná bohyně (*diva*), která zastupuje Múzu, žádána, aby pověděla (*pande*) o hněvu pyšného Achillea (*iram superbi Pelidae*), který způsobil Řekům značné utrpení. Úvodních šest veršů díla je poměrně věrným překladem *proemia* z *Íliady*,¹⁷⁹ proto je vhodné se pozastavit především nad zvolenými latinskými ekvivalenty pro řecká slova. Oproti řecké verzi, ve které je negativita/destruktivita připsána Achilleovu hněvu (*μῆνιν οὐλομένην*), v *Ilias Latina* je tento rys přisouzen přímo Achilleovi skrze adjektivum *superbus*, které má v římské prostředí jednoznačně negativní konotace.¹⁸⁰ V římské literatuře se jedná o první (a v *Ilias Latina* jediné) použití tohoto přízviska v souvislosti s Achilleem,¹⁸¹ není to tedy označení, které by Achillea vystihovalo tak jako jiná a častěji používaná adjektiva (např.

¹⁷⁴ Pro detailní rozbor prvků, které jsou považovány za nedílnou součást epického díla (např. katalogy, sněmy bohů apod.), viz Reitz, 2022, str. 67-83.

¹⁷⁵ Otázka provázanosti *Íliady* a *Ilias Latina* je sporná, ale autor *Ilias Latina* pravděpodobně předpokládal u svého čtenáře znalost základního děje *Íliady*, ne-li přímo znalost originálu. Jejich vzájemné nesrovnalosti mohou být spíše autorovým záměrem než důkazem o autorově špatné znalosti homérského textu. Podrobněji viz Huber-Rebenich, 2022, str. 156-172.

¹⁷⁶ Hendzel, 2017, str. 70-71.

¹⁷⁷ Tilroe, 1939, str. 119, 451; Ziegler, 2012, str. 40-41; Hendzel, 2017, str. 70-72.

¹⁷⁸ Tato zkratka (jako i všechny ostatní) je převzata z *Thesauri Linguae Latinae* a značí „Homerus Latinus“.

¹⁷⁹ „μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος οὐλομένην, ἥ...“ (Il. 1, 1-2). Pro podrobný rozbor latinské a řecké verze viz Gleis, 2018, str. 35-38.

¹⁸⁰ Např. *superbae Carthaginis arces* (HOR. epod. 7, 5-6). K primárně negativní interpretaci tohoto slova se přiklání Judith Ziegler, 2012, str. 21-22. Reinhold F. Gleis v tomto slově rovněž spatřuje důležitý moment pro Achilleovu následnou charakterizaci; Gleis, 2018, str. 35.

¹⁸¹ Toto přízvisko krom autora *Ilias Latina* v souvislosti s Achilleem používá i Statius. Podrobněji viz příslušnou kapitulu.

magnus).¹⁸² Autor *Ilias Latina* ovšem toto přízvisko používá i v souvislosti s jinými hrdiny na řecké (Diomédés)¹⁸³ i trójské straně (Hektór),¹⁸⁴ proto toto slovo nemusí mít pouze negativní vyznění. Během převyprávění první knihy *Íliady* je poměrně věrně adaptováno Achilleovo obvyklé chování a jeho motivace, aniž by však byly podrobněji vysvětleny: Achilleus svolává vojenský sněm, aby se vyřešila morová situace v táboře; věštec Kalchás u něj hledá ochranu (*tutus ope Achillis*, HOMER. 54),¹⁸⁵ když se bojí promluvit proti Agamemnónovi; Achilleus se zasazuje o spravedlivé vrácení Chryseovny.¹⁸⁶ Achilleus je tedy prezentován jako schopný, odvážný a spravedlivý válečník, což je utvrzeno přízvisky jako *bello clarus* (8) „slavný v boji“,¹⁸⁷ *clarus* (50) „slavný“, *magnus* (60, 72) „velký“ nebo *dux invictus* (61) „neporazitelný vůdce“, které souvisejí s jeho odvahou, schopnostmi a dobrou pověstí mezi Řeky.¹⁸⁸

Největší změna oproti homérskému textu spočívá ve změně motivace hlavních aktérů. Homérské příčiny sporu mezi Agamemnónem a Achilleem byly zakotveny v heroické představě o slávě a cti; oba cítili, že jejich čest byla uražena, a vnímali svoje chování jako jedinou vhodnou reakci na nastalou situaci. *Ilias Latina* cítí potřebu vysvětlit chování svých postav z jiných pohnutek, a pravděpodobně vlivem římské milostné elegie označuje za příčinu celého konfliktu lásku a touhu:¹⁸⁹ Agamemnón Chryseovnu vášnivě miloval (*ferus ossibus imis haeret amor*, HOMER. 25-26),¹⁹⁰ a to natolik, že kvůli této touze (*damnosa libido*, HOMER. 26) opovrhl oprávněnými prosbami (*spernit preces*, HOMER. 26). Autor *Ilias Latina* zdůrazňuje téměř destruktivní moc toho citu jak použitou slovní zásobou (*ferus amor, damnosa libido*),¹⁹¹ tak i popisem (a oproti *Íliadě* gradací) jejích důsledků:

¹⁸² HOMER. 60, 72, 860, 954, 995.

¹⁸³ „*superbus hostis*“ (HOMER. 420).

¹⁸⁴ „*superbus Hector*“ (HOMER. 673).

¹⁸⁵ Stejná formulace v OVID. rem. 473: *Calchas, ope tutus Achillis*.

¹⁸⁶ HOMER. 9-69. Pro podrobnější rozbor těchto pasáží viz Ziegler, 2012, str. 24-26.

¹⁸⁷ V *Íliadě* je tomto momentu označen jako *διός*, což spíše odkazuje na jeho polobožský status než na jeho válečnické dovednosti.

¹⁸⁸ Rovněž se často objevují přízviska, která tematizují jeho božský původ z matčiny strany, např. *Thetideius heros* (HOMER. 690, 892), *Nereius heros* (HOMER. 938, 975); Ziegler, 2012, str. 22. Luigi Galasso v této formulaci spatřuje silný Ovidiův vliv, Galasso, 2022, str. 194-195. Patrně nejčastější je ale označení, které zdůrazňuje Achilleův výjimečný původ ze strany otce: *Aeacides* (HOMER. 74, 844, 895-896, 966, 1000, 1003). Aikos, syn Dia a mořské nymfy Aigíny, je považován za jednoho ze soudců v podsvětí. Aiakovým synem byl Achilleův otec, Péleus. Judith Ziegler a Jakub Hendzel, ačkoli nepopírají existenci Achilleových neutrálních či pozitivních přízvisek, přisuzují primární roli těm, která lze interpretovat spíše negativně (např. *saevus*, HOMER. 958; *horridus*, HOMER. 924). Podrobněji viz Ziegler, 2012, str. 23, Hendzel, 2017, str. 70-71.

¹⁸⁹ Kennedy, 1998, str. 13; Fantuzzi, 2012, str. 173-174. Luigi Galasso upozorňuje především na vliv Ovidia; Galasso, 2022, str. 203. Lásky k Briseovně jako příčina Achilleova chování rovněž v HOR. epist. 1, 2, 13, OVID. epist. 3, PROP. 2, 8, 35.

¹⁹⁰ I Ovidius udává lásku ke Chryseovně jako příčinu Agamemnónova chování (OVID. rem. 476).

¹⁹¹ Rovněž „*ille* (Apollón) *Pelagum infestam regi pestem in praecordia misit*,“ (HOMER. 10-11). Více viz Fantuzzi, 2012, str. 173-174; Gleis, 2018, str. 39-41. Podle Katherine King, jejíž hypotézu přijímá Judith Ziegler, tak autor *Ilias Latina* ukazuje, že láska je neslučitelná s úspěšným vedením války; King, 1987, str. 173. Pro

*At ferus Aeacides nudato protinus ense
tendit in Atriden et, ni sibi reddat honestae
munera militiae, letum crudele minatur...* (HOMER. 74-76)

Ale divý Achilleus náhle vytasí meč,
útočí na Átreova syna a hrozí krutou smrtí,
pokud nevrátí odměnu za spravedlivou službu.“

Achilleus je označen jako *ferus*, což můžeme interpretovat několika způsoby, přičemž Judith Ziegler použití tohoto přízviska považuje za jeden z důkazů pro negativní interpretaci pojetí postavy Achillea v *Ilias Latina*.¹⁹² Tímto slovem je pravděpodobně poukazováno na Agamemnónovu výše zmíněnou „prudkou lásku“ (*ferus amor*), Achilleus by tedy byl stejně jako on téměř „šílený láskou“; rovněž ale může odkazovat na Ovidiovy *Proměny*, kde je Achilleus označen stejným adjektivem, když jako podsvětní zjevení žádá obětování Polyxeny.¹⁹³ To by hovořilo ve prospěch negativního pojetí tohoto slova (a Achillea samotného), ale autor *Ilias Latina* jej používá k označení i jiných hérůů.¹⁹⁴ I když tedy odkazuje na homérskou tradici (*reddat honestae munera militiae*, HOMER. 75), láska je nadále tematizována jako primární příčina sporu,¹⁹⁵ která má tak ničivou sílu, že z velkého Achillea (*magnus*, HOMER. 72) učinila Achillea divého (*ferus*, HOMER. 74). V *Íliadě* totiž Achilleus, ačkoli velice rozhněvaný Agamemnónovým chováním, nikdy meč netasí, i když se k tomu chystá.¹⁹⁶ Achilleovo chování na počátku *Ilias Latina* je tedy prudší než v *Íliadě*, ačkoli jeho motivace dává čtenáři větší smysl. Navzdory tomu je však jeho charakterizace více jednostranná, protože *Ilias Latina* neobsahuje jeho ani Agamemnónovu řeč, která podrobněji popisuje jejich postoje a vnímání situace.¹⁹⁷

Jelikož se autor *Ilias Latina* většinou drží klíčových scén a chronologie *Íliady*, Achilleova nepřítomnost na bitevní poli během hlavních bojů není překvapující. Nicméně je významné, že se k němu žádná důležitá postava (např. Hektór) nevztahuje, což vyvolává dojem, že Achilleus z narativu zcela zmizel. Během začátku a konce vyprávění je Achilleus zmíněn pouze

podrobnější rozbor viz Ziegler, 2012, str. 26-30. Rovněž Gleit zdůrazňuje ničivou sílu lásky v tomto díle; Gleit, 2018, *ibidem*.

¹⁹² Ziegler, 2012, str. 26.

¹⁹³ Na tuto souvislost upozorňuje rovněž Galasso, 2022, str. 204.

¹⁹⁴ Bývají tak sice označeni hlavně Řekové, což by mohlo spíše odkazovat na negativní konotace tohoto adjektiva: Agamemnón (504), Ídomeneus (580), Aiás (611), ale rovněž i Hektór (779).

¹⁹⁵ I Thetis označuje za příčinu sporu Agamemnónovu touhu po dívce někoho jiného (HOMER. 91-92).

¹⁹⁶ Green, 2022, str. 283. Steven J. Green na základě odlišností od *Íliady* a sugestivních slovních výrazů nabízí odvážnou sexuální reinterpretaci scény mezi Agamemnónem a Achilleem. Více viz Green, 2022, str. 281-298.

¹⁹⁷ Kennedy, 1998, str. 12.

několikrát a většina těchto momentů v Achilleově charakterizaci příliš nepomůže (Achilleus je např. součástí katalogu lodí, HOMER. 191). Ovšem jednu z těchto dějových odboček se můžeme pokusit interpretovat, pokud přijmeme, že byla inspirována Ovidiovým třetím listem *Heroin*. A vzhledem k tomu, jak značně Ovidius (a Vergilius) toto dílo ovlivnili,¹⁹⁸ se to zdá být silným argumentem. Autor *Ilias Latina* popisuje, jak Hektór bojuje s nejpřednějšími řeckými hrdiny, ale Achilleus, charakterizován jako *terror Troum* „postrach Trójanů“, tedy jako nejlepší z řeckých válečníků, mezi nimi chybí, protože těší své bolavé srdce hrou na lyru (*cithara... durum lenibat amorem*).¹⁹⁹ Motiv Achilleovy hry na hudební nástroj se objevuje již v *Íliadě*, ale tam má souvislost spíše s válečnickou tematikou: Achilleus opěvuje významné skutky jiných hérů,²⁰⁰ navíc se jedná o naprosto běžnou činnost, která patří k Achilleovi²⁰¹ i k řecké společnosti.²⁰²

Ovšem již v Ovidiově zpracování tohoto motivu je na Achilleovu hudební činnost pohlíženo s despektem, když Bríseovna Achilleovi vytýká, že se účelově zdržuje bojů, aby se mohl věnovat hře na lyru a jiným dívkám.²⁰³ Ovidiova Bríseovna sice neuvádí, jaká hudba by to měla být, ale pravděpodobně se jedná o milostnou poezii, pomocí které výše zmíněné dívky sváděl. Proto je oprávněné se domnívat, že i Achilleus se v *Ilias Latina* věnuje stejným tématům.²⁰⁴ Ale navzdory Achilleově prudké reakci, když byla Bríseovna odvedena, a jeho očividnému smutku, když řečtí vůdci přicházejí nabídnout Achilleovi smíření a vrácení Bríseovny, Achilleus odmítá (*non movit*, HOMER. 693). Sloveso *movere* je v *Ilias Latina* hojně používané v souvislosti s Achilleem,²⁰⁵ aby vyjádřilo jeho tvrdošijnost nebo naopak milosrdenství (viz níže), v tomto konkrétním případě poukazuje na jeho nesmiřitelnost a aroganci, protože Achilleovo chování nedává v rámci *Ilias Latina* smysl. V *Íliadě* byla hlavní Achilleovou motivací uražená čest a ohrožené postavení mezi ostatními Řeky, a proto se odmítal s Agamemnónem usmířit, ale v *Ilias Latina* byla jako primární příčina jeho chování tematizována láska k Bríseovně, a není tedy dobře odůvodněné, proč by nesouhlasil s její návratem.

¹⁹⁸ Vliv Ovidia a Vergilia na *Ilias Latina* je obecně uznávaný. Pro podrobnější rozbor viz Falcone, 2022, str. 174-193 nebo Galasso, 2022, str. 194-210.

¹⁹⁹ HOMER. 586-587. Stejný motiv rovněž v OVID. trist. 4, 1, 15.

²⁰⁰ Ziegler, 2012, str. 29.

²⁰¹ Achilleus se naučil hudbě od vychovatele hrdinů, kentaura Cheiróna.

²⁰² Ze zlomků řeckých archaických básníků je zřetelné, že řečtí aristokrati se přirozeně věnovali múzické činnosti, a pokud ne, byli terčem kritiky. Podrobněji viz West, 1994, str. 26.

²⁰³ OVID. epist. 3, 113-114, OVID. epist. 3. 116-118 (viz výše). Souvislost s touto Ovidiovou pasáží spatřuje i Galasso, 2022, str. 203.

²⁰⁴ Ziegler, 2012, str. 29.

²⁰⁵ Falcone, 2022, str. 179.

Ze zřejmého důvodu autor *Ilias Latina* nemohl vynechat hlavní dějové zvraty konce *Íliady* (byť je podává zkráceně): Patroklos obléká Achilleovu zbroj, vydává se bojovat s Trójany a je zabit Hektorem.²⁰⁶ Ačkoliv je Patroklos v *Íliadě* důležitou jednající postavou, jeho jediná role v *Ilias Latina* je zemřít a posunout děj. Nikdy s Achilleem nerozmlouvá ani se ho nesnaží přesvědčit, aby se vydal do boje, poprvé se v básni objevuje až v rámci souboje s Hektorem. Jelikož autor *Ilias Latina* nerozvíjí toto téma, které je pro *Íliadu* klíčové, není zřetelné, jak blízký vztah mezi sebou Patroklos a Achilleus mají, ačkoli v době vzniku *Ilias Latina* se většina čtenářů orientovala v trójské látce a nebylo potřeba jim vysvětlovat vzájemné vztahy postav. Skrze reakci Trójanů na útočícího Patrokla jsou zdůrazňovány Achilleovy válečnické schopnosti popisem děsu, který vyvolá na bitevním poli (*proeliaque horrendi sub imagine versat Achillis*, HOMER. 813). Dokonce i Hektór označuje „Achillea“ stejným přívěskem jako sebe (*fortissime Achille*, HOMER. 818; *fortissimus Hector*, HOMER. 820), a uznává tak Achilleův status jako nejlepšího z Achájů. Zároveň ale upozorňuje na Achilleovu „nespravedlivou výhodu“ (Achilleus je chráněn Martovou zbrojí) a na své vlastní (a lepší) schopnosti, protože ho tomu navzdory dokáže přemoci.²⁰⁷

*Tunc ut Pelidae aures diverberat horror,
palluit infelix iuvenis ...
... deflens Aeacides tristi de caede sodalis;
unguibus ora secat comptosque in pulvere crines
deformat, scindit firmo de pectore vestes
et super extincti prostratus membra sodalis
crudeles fundit questus atque oscula figit.* (HOMER. 841-842, 844-848)

„Tehdy, jakmile se ta strašná zpráva donesla k uším Péleova syna,
zbledl nešťastný mladík...

... nařiká vnuk Aiakův nad přítelovou nešťastnou smrtí,
nehty si drásá tváře a prachem hyzdí upravené vlasy,
strhává si šat z pevné hrudi,
vrhá se na tělo mrtvého druha,
nad ním žalostně běduje a zahrnuje jej polibky.“

²⁰⁶ HOMER. 805-835.

²⁰⁷ „*Mars te protegat armis,
invito tamen haec perimet te dextera Marte.*“ (HOMER. 821-822).

Achilleova reakce na Patroklovu smrt je proti *Íliadě* sice značně zkrácena, přesto ale dovedně zachycuje jeho emoční rozpoložení: Patroklova smrt je pro Achillea strašlivou událostí (*horror*), Achilleus zbledne (*palluit*) a dává průchod slzám.²⁰⁸ Dokonce je to on, kdo je *infelix iuvenis*, „nešťastný mladík“, i když toto označení by se hodilo spíše na Patrokla samotného.²⁰⁹ Pro čtenáře znalého *Íliady* je tato scéna pochopitelná (a možná dokonce příliš stručná), ale přesto na základě informací z *Ilias Latina* není zcela odůvodněná, protože Achilleův silný vztah k Patroklovi nebyl dostatečně představen.²¹⁰ Rovněž i Achilleova nenávist k Hektorovi je z tohoto důvodu méně oprávněná, ačkoli je často tematizována. I když Achilleus slibuje pomstít smrt přítele (*non impune laetebere caede sodalis*, HOMER. 851), soustředí se rovněž na svou vlastní bolest (*magno meo dolori persolves poenas*, HOMER. 852-853) a své pocity. Také se zdá, že stejně jako Patroklova smrt (ne-li více) ho trápí i Hektorovo přesvědčení, že zabil pravého Achillea (*istis in armis, in quibus exultas, moriere*, HOMER. 853-854). Scény navázané na Patroklovu smrt tedy navzdory detailnímu popisu Achilleova zármutku (a jedná se o jednu z nejdelších scén, která se zabývá popisem Achilleových emocí) Achillea spíše zobrazují jako sice emočně zasaženého, ale přesto poněkud sebestředného mladíka.

Achilleova *aristeia* (tj. scéna popisující Achilleovo vraždění Trójanů po Patroklově smrti) je jedna z nejdelších pasáží, ve které Achilleus vystupuje jako jednající postava. Achilleus podobný hroznivě smrští (*immani turbine*, HOMER. 893) způsobí v trójských řadách ohromné krveprolití (*ingentem modum prosternit caede virorum*, HOMER. 905), protože žízni po Hektorově krvi (*sanguinis Hectorei sitiens*, HOMER. 906). Do kontrastu s ním jsou stavění Trójané (*Dardana pubes perterrita*, HOMER. 906-907), kteří se mu nemohou na bitevním poli vyrovnat a snaží se utéci, ale Achilleus je ve svém hněvu nezastavitelný (*ira dabat vires*, HOMER. 911): řeka a břeh jsou plné krve a těl. Achilleus je tedy popsán jako odvážný, neporazitelný²¹¹ a nesmiřitelný válečník, kterého pohání hněv a touha po pomstě, a proto zabíjí mnoho nepřátel.²¹² Autor *Ilias Latina* chtěl pravděpodobně zdůraznit bojové scény, protože

²⁰⁸ Podle Michaela Putnama Achilleův hluboký zármutek prostupuje celý text a autor na něj přímo i nepřímo často poukazuje; Putnam, 2018, str. 157. Podrobněji viz Putnam, 2018, str. 157-172.

²⁰⁹ Judith Rohman podotýká, že Vergilius používá podobná slova spíše k označení mladíků, kteří předčasně zemřeli, proto je jejich spojení s Achilleem obzvláště zarážející. Podrobněji viz Rohman, 2022, str. 214.

²¹⁰ Huber Rebenich upozorňuje, že skrze skryté narážky může být na jejich vztah upozorňováno i v jiných částech díla a autor mu tedy mohl připisovat větší důležitost. Podrobněji viz Huber, Rebenich, 2022, str. 166.

²¹¹ Aeneas se chtěl s Achilleem utkat ale „*non... viribus aequis Aecidae nec compar erat*“ (HOMER. 895-896). Možné srovnat s Vergiliovým popisem souboje Achillea s Tróilem. Tróilos je *impar congressus Achillis* (Aen. 1, 474-475).

²¹² V této scéně tedy jsou, jak připomíná i Judith Ziegler, patrné spíše Achilleovy negativní rysy; Ziegler, 2012, str. 23.

oproti jiným autorům (jako např. Catullus nebo Horatius), kteří rovněž adaptují tuto scénu z *Íliady*, se nesoustředí na zármutek, který Achilleus vyvolal u ostatních Trójanů.²¹³

Podobně jako v *Iliadě* je největší moment Achilleovy charakterizace navázán na Hektorovu smrt a vydání jeho těla Priamovi. Autor *Ilias Latina* nechává (jako i Homér) poraženého Hektora promlouvat, a předložit tak Achilleovi (a čtenáři) důvody, kterými by mohl Achilleus být přesvědčen, aby Hektorovo tělo vydal.²¹⁴ Hektór očividně předpokládá, že nejpádnejším argumentem bude nabídka výkupného, a proto tento aspekt své řeči oproti jiným zdůrazňuje: *pater infelix*, „nešťastný otec“ (pravděpodobně v odkazu na Achillea, který po Patroklově smrti byl *infelix iuvenis*) koupí (*mercabitur*) Hektorovo tělo za velké množství zlata (*multo auro*).²¹⁵ Achilleus tedy bude stále vítězem (*victor*, HOMER. 892), ale ještě navíc získá dary (*dona feres*, HOMER. 892). Formulací *mercabitur auro* pravděpodobně autor odkazuje na Vergiliovo zpracování epizody vykoupení Hektorova těla, ve které Achilleus Hektorovo mrtvé tělo prodal za zlato,²¹⁶ evokuje tak Vergiliovo negativní pojetí postavy Achillea a umocňuje ho: bude to velké množství zlata (*multo auro*), které bude Achilleovi nabídnuto. Zároveň ale Hektór apeluje i na Achilleovo milosrdenství, pokud totiž Achilleus nebude přesvědčen (*victus*, HOMER. 894; *moveris*, 895) prosbami (*precibus*, HOMER. 894) ani dary (*munere*, HOMER. 894), slzami ani urozeností, měl by se slitovat nad Priamem (*miserere*, HOMER. 986). V pozoruhodné přesvědčovací strategii totiž Hektór ztotožňuje nejenom (jako v *Íliadě*) Priama s Péleem, ale i sebe s Pyrrhem. Autor *Ilias Latina* tak odkazuje na Achilleovu dvojitou roli (syna i otce), která v souvislosti s ním není příliš častá (jako např. s Aeneem v *Aeneidě*).²¹⁷

Achilleus je ale *durus* (988) a stejně jako v *Íliadě* odmítá padlému nepříteli vyhovět,²¹⁸ naopak slibuje, že Hektora nechá nepohřbeného, aby ho roztrhali ptáci a pozřeli psi. Popis Achilleova odmítnutí vyznívá značně krutě a podporuje pojetí postavy Achillea jako arogantního a nesmiřitelného válečníka.²¹⁹ Tento motiv je dále zdůrazněn přidáním nehomérského verše: Achilleus nejenže vyplní výše zmíněné hrozby, ale dokonce, pokud by tomu dovolila příroda (*si sineret natura*), sám by Hektora pozřel (*meis adsumere malis*).²²⁰ Rovněž i reakce Trójanů

²¹³ Reakce Trójanů jsou zdůrazněny až po Hektorově smrti.

²¹⁴ Pro podrobnější popis okolností, které vedly ke smrti Hektora, a dané scény, viz Ziegler, 2012, str. 31-35. Judith Ziegler i Jakub Hendzel v této pasáži zdůrazňují především kontrast v postavách Achillea a Hektora; Ziegler, 2012, str. 34-35; Hendzel, 2017, str. 70, 76-77.

²¹⁵ HOMER. 891-892.

²¹⁶ „*auro corpus vendebat Achilles*,“ (VERG. Aen. 1, 485). Tuto souvislost vidí i Ziegler, 2012, str. 33.

²¹⁷ Zmínka o Pyrrhovi může sloužit jako odkaz na jeho kruté zavraždění Priama v *Aeneidě*. Podrobněji viz Falcone, 2022, str. 180-181.

²¹⁸ Ziegler, 2012, str. 33.

²¹⁹ Rovněž Judith Ziegler a Jakub Hendzel připomínají, že v této pasáži jsou patrné spíše Achilleovy negativní rysy; Ziegler, 2012, str. 33; Hendzel, 2017, str. 71.

²²⁰ HOMER. 991. Hendzel, 2017, str. 71.

na Hektorovu smrt jsou dosti vypovídající: Trójané nařikají nad jeho smrtí (*fleat miseriamissum Phryges*, HOMER 1015), Hekabé je *infelix* a *miseranda* „nešťastná a politování hodná“ (HOMER. 1016), Andromaché si drásá tváře a šaty (HOMER. 1017-1019). Zároveň ale autor neváhá upozornit, že Achilleus je poháněn primárně svou touhou pomstít Patrokla (*ex te capient Patrocli gaudia manes*, HOMER. 994).²²¹ a proto táhne Hektorovo tělo nejen kolem Tróje (jako v *Aeneidě*), ale i kolem Patroklova hrobu (*tum circa tumulum... rapit Hectoris artus*, HOMER. 1006).²²²

Hektorova řeč k Achilleovi o vydání jeho těla předčasně evokovala tu Priamovu,²²³ obě postavy totiž používají podobné argumenty (např. Achilleus získá dary)²²⁴ a stejné formulace,²²⁵ ale Priamos je (na rozdíl od Hektora) se svou žádostí úspěšný. V Priamově řeči je sice patrná větší míra lichocení Achilleovi, např. vyzdvihuje jeho výjimečné bojové schopnosti (*O Graiae gentis fortissimo Achilles*, HOMER. 1028),²²⁶ ale největší roli zřejmě hraje Priamova pokora: přichází sám do řeckého tábora, pokleká před Achilleem a nabízí svůj vlastní život (HOMER. 1019-1028).

*His tandem precibus grandaevum motus Achilles
allevat a terra corpusque exsanguie parenti
reddidit Hectoreum. Post haec sua dona reportat
in patriam Priamus...* (HOMER. 1043-1046)

„Těmito prosbami byl nakonec Achilleus pohnut,
zvedl starce ze země a Hektorovo mrtvé tělo
navrátil otcí. Poté se Priamos se svými dary vrátil
zpět do vlasti...“

²²¹ V *Ilias Latina* je dokonce důraz kladený na pomstu za Patroklovu smrt větší než v *Íliadě*; Kennedy, 1998, str. 71. Judith Ziegler ani Jakub Hendzel ale nepřipisují Achilleově touze pomstít zemřelého druha takovou důležitost, aby to ovlivnilo jejich negativní pojetí postavy Achillea v *Ilias Latina*. Podrobněji viz Ziegler, 2012, str. 34; Hendzel, 2017, str. 71.

²²² Na to upozorňuje i Judith Ziegler, ale nepřidává této scéně zvláštní důležitost; Ziegler, 2012, str. 35.

²²³ Kennedy, 1998, str. 71. Tato scéna, tzv. *lytra Hectoris*, je dokonce podle Antona Bierla delší a podrobnější, než by se dalo očekávat, protože by autor *Ilias Latina* tuto epizodu mohl popsat pouze jedním veršem nebo vůbec; Bierl, 2022, str. 117. Ačkoliv Bierlův argument je opodstatněný, je nutné podotknout, že se jedná klíčovou scénu *Íliady*, a proto je oprávněné, že je i patřičně dlouhá. Pro podrobnější rozbor této pasáže viz Ziegler, 2012, str. 35-39.

²²⁴ Hektorova řeč: „*dona feres*“ (HOMER. 892), Priamova řeč: „*dona accipias*“ (HOMER. 1033); Ziegler 2012, str. 37.

²²⁵ Hektorova řeč: „*nec precibus nec munere victus*“ (HOMER. 984), Priamova řeč: „*si nec precibus nec flecteris auro*“ (HOMER. 1034).

²²⁶ Nebo: „... *te Dardana solum victa tremit pubes*,“ (HOMER. 1029), „... *vicisti Dardana regna, vicisti Priamum*,“ (HOMER. 1040-1041).

Navzdory mnohoznačné interpretaci Priamovy řeči je Achilles nakonec přesvědčen (*motus*) jeho prosbami (*his precibus*), přičemž slovo *prex* naznačuje, že u Achillea došlo k emocionálnímu pohnutí.²²⁷ Sloveso *movere* a jeho varianty se v *Ilias Latina* v souvislosti s Achillem objevují poměrně často,²²⁸ obzvláště v návaznosti na Hektora (*moveris*, HOMER. 886; *moveat*, HOMER. 886) nebo na Bríseovnu (*non... movit*, HOMER. 691-692), ale spojení *motus precibus* neodkazuje pouze na podobné formulace v tomto díle,²²⁹ ale rovněž i na Ovidiovo zpracování epizody vydání Hektorova těla.²³⁰ Autor *Ilias Latina* se v tomto významném momentu Achilleovy charakterizace přiklonil spíše k jeho pozitivnímu zpracování, ačkoli *corpus exsanque* může poukazovat na podobné slovní spojení²³¹ a jeho spíše negativní obraz v *Aeneidě*. Proti opačné interpretaci ale hovoří, že se Priamos navrácí do Tróje se svými dary (*sua dona*). Ačkoli tento výraz může být pouze eufemismem pro Hektorovo tělo, je rovněž možné, že se vztahuje na výkupné, které chtěl Priamos Achilleovi dát (ve verši 892 Hektór označuje výkupné jako *dona* a rovněž tak činí Priamos ve verši 1033). Achilles tedy navzdory svému homérskému protějšku, který výkupné přijal a Priamovi daroval jen roucho na zakrytí těla, dovolil Priamovi odejít bez jakýchkoli podmínek a se všemi dary, které přinesl.

Ačkoli pojetí postavy Achillea v *Ilias Latina* bývá často interpretováno jako primárně negativní,²³² jedná se o značně zjednodušující hypotézu. Achilleova propracovaná charakteristika z *Íliady* je sice značně omezena, ale autor *Ilias Latina* přesto do svého díla zahrnul řadu pasáží, které vypovídají o tom, že Achillea nevnímal pouze jako jednostrannou postavu. Mimo jiné totiž pracuje s řadou Achilleových zpracování u jiných římských autorů (např. Ovidius, Vergilius), u nichž je Achilleovo pojetí rovněž mnohovýznamové. V *Ilias Latina* je obzvláště zdůrazňována Achilleova role velkého válečníka, což ale neuznávají pouze Řekové (např. Kalchás), ale i Trójané (např. Hektór). Jelikož se autor drží základního děje *Íliady*, Achilleovy bojové dovednosti a destruktivní motivy, které jsou na tuto tematiku přirozeně navázány a bývají rovněž negativně interpretovány, mají v tomto díle dostatek

²²⁷ Judith Ziegler na tuto možnou interpretaci poukazuje, a dokonce spatřuje jistou souvislost se scénou vydání Hektorova z Priamova úhlu pohledu (Aen. 2,542-544); Ziegler, 2012, str. 38-39. Ale zároveň této hypotéze nepřipisuje takovou důležitost, aby změnila svoje primárně negativní chápání postavy Achillea; Ziegler, 2012, str. 23-34, 38-39.

²²⁸ Jak si všimla i Falcone, 2022, str. 180-181.

²²⁹ HOMER. 894, 1034.

²³⁰ „Hectora donavit prece motus Achilles,“ (OVID. ars 1, 440-441). Jak si všimla i Ziegler, 2012, str. 38.

²³¹ „exanimumque... corpus.“ (VERG. Aen. 1, 485).

²³² „... Achilles, in der *Ilias Latina* viel brutaler und aggressiver dargestellt wird und stark ins Negative gekehrt wird.“; Ziegler, 2012, str. 40. „... Daleki od pozytywnego jest także wizerunek Achillea w *Ilias Latina*...“; Hendzel, 2017, str. 70.

prostoru, protože tvoří integrální součást děje. Jedná se např. o velkou bojovou scénu po Patroklově smrti (tzv. Achilleova *aristeia*), ve které Achilleus zabíjí mnoho Trójanů, nebo Achilleův souboj s Hektorem a jeho následné kruté odmítnutí vydat tělo padlého nepřítele navzdory nabídnuté odměně. Ale toto Achilleovo destruktivní jednání je velice často odůvodněné, jelikož je navázané na Patroklovu smrt, ačkoli popisu jejich vzájemného vztahu nevěnoval autor *Ilias Latina* příliš velký prostor. Achilleus primárně usiluje o pomstu za zemřelého přítele, jeho činy tedy nejsou zlovolné samy o sobě. O podobné interpretaci může svědčit i autorovo zacházení s Achilleovými přívlastky, protože, ačkoli některá (např. *ferus*, *saevus*, *superbus*) tematizují jeho destruktivní rysy, nemusí být ani jednoznačná ani spjata pouze s ním ani tak častá jako jiná (např. *magnus*, *Aeacides*). Jelikož je ale Achilleus komplikovanou postavou, objevují se rovněž pasáže, které lze interpretovat spíše negativně, např. Achilleovo hromadné zabíjení Trójanů, jejichž těla zabránil řece téct, jeho odmítnutí vydat Hektorovo tělo nebo jeho chování po smrti Patrokla: Achilleus byl sice silně emocionálně zasažen Patroklovou smrtí, zároveň je ale uražen Hektorovým přesvědčím, že porazil skutečného Achillea.

Přesto ale mají v *Ilias Latina* prostor i témata, která popisují Achilleovy lidštější a mírumilovnější rysy, kupříkladu jeho hluboký zármutek nad Patroklovou smrtí nebo jeho milosrdenství s Priamem. Achilleus totiž podobně jako v *Íliadě* dokáže soucítit s trójským králem a jeho bolestí, a proto Hektorovo tělo vrací. Navíc i přes to, jak důležitá role byla (Hektorem a Priamem) přisuzována Achilleově ziskuchtivosti, tak učinil, aniž by přijal odměnu. Oproti *Íliadě* je sice zdůrazněna milostná rovina celého příběhu a Achillea samotného, ale tyto motivy slouží pouze jako kulisa. Achilleova láska k Bríseovně je pouze tematizována jako hlavní konflikt děje, a i když ovlivňuje Achilleovo chování a mění ho (Achilleus např. vytasí meč na Agamemnóna nebo těší srdce bolavé láskou), sama o sobě není příliš rozpracována. Achilleovy múzické dovednosti jsou tedy v příběhu stručně zmíněny, ale ty lékařské nikoli.

3 Diktys z Kréty, *Ephemeris belli Troiani libri*

Ephemeris belli Troiani libri je sice latinsky psané dílo ze 4. století n.l., jedná se však zároveň o překlad původně řeckého textu z 1. stol n.l. (či z počátku 2. století n.l.), jeho autor tedy mohl reagovat na římské autory své doby a ovlivňovat je, proto může spadat do této práce.²³³ Latinský překlad je tvořen celkem šesti knihami, přičemž sám překladatel udává, že původních pět popisuje, stejně jako originál, události kolem Tróje, ale líčení zbylých událostí (např. návraty řeckých hrdinů) je shrnuto do knihy jediné. Součástí latinského textu je *epistula* (dopis adresovaný Quintu Aradiu Rufinovi) od Lucia Septimia,²³⁴ který čtenáři předkládá svůj úmysl přeložit původně řecké dílo, představuje jeho autora i okolnosti vzniku (a nálezu) díla.²³⁵ Tento dopis parafrázuje a doplňuje původní řecký *prologus*, který obsahuje podobné informace:²³⁶ vypravěčem a údajným autorem je Diktys z Kréty (Dictys Cretensis), který se sám měl účastnit trójské války na straně Řeků a jako očitý svědek ve formě deníkového záznamu popsal události, které válce předcházely, válku samotnou i její následky. V antice nebyla otázka autorství zpochybňována, ale dnes se dílo připisuje spíše neznámému řeckému autorovi, který prostřednictvím fiktivního vypravěče chtěl přesvědčit čtenáře o důvěryhodnosti svého díla.²³⁷ Ačkoli dlouho existovaly spory ohledně existence řeckého originálu, ty ukončil objev několika fragmentů, které prokázaly jeho existenci.²³⁸

Pojetí postavy Achillea v *Ephemeris* by na první pohled mohlo být interpretováno jako spíše pozitivní, protože toto dílo je psáno z pohledu Řeků a má jasně prořecké smýšlení (za válku

²³³ Součástí této práce měla být i kapitola věnovaná pojetí postavy Achillea v díle Daréta Fryžského. Dlouho se předpokládalo, že toto dílo (*Excidium Troiae*) bylo původně – podobně jako text Diktya z Kréty – napsáno neznámým řeckým autorem v 1./2. stol. n. l. a během 4./5. stol. n.l. přeloženo do latiny. Ovšem existence řeckého originálu doposud není prokázána. Navíc je více než pravděpodobné, že se původně jednalo pouze o latinský text, který mimo jiné reagoval na existenci latinského překladu Diktya (podrobněji viz Cornil, 2012, str. 27-30; Garbugino, 2018, str. 77-115), ačkoli tato hypotéza není zcela jednoznačně přijímána (viz např. Beschorner, 1992, str. 231-243).

²³⁴ Rufina ani Septimia nelze identifikovat s doloženými historickými postavami ani je podrobněji zařadit. Více viz Eisenhut, 1973, str. 26.

²³⁵ Ačkoli se badatelé nemohou shodnout, zda Lucius Septimius opravdu existoval (Dederich, 1833, str. 1-4) nebo se jedná o pouze literární fikci (Meister, 1972, str. 5-7).

²³⁶ V různých vydáních jsou tyto dvě části zároveň, ale *prologus* původně neměl být součástí latinského díla. Více viz Merkle, 1996, str. 556; Gómez Peinado, 2018, str. 55.

²³⁷ Již zvolený pseudonym (Diktys z Kréty) ale naznačuje, že autorovo tvrzení není hodnověrné. V antice panoval rozšířený názor, že všichni Kréťané lžou; Horsfall, 2008-2009, str. 47-48. K literárním strategiím autora *Ephemeris* viz Movellán Luis, 2018, str. 129-148; Prosperi, 2016, str. 93-108.

²³⁸ *P.Tebt.* II 268 vydaný v roce 1907, *P.Oxy.* XXXI 2539 z roku 1966 a z roku 2009 *P.Oxy.* LXXIII 4943 a *P.Oxy.* LXXIII 4944. Achillea nebo Achilleovo chování popisuje pouze první fragment, kde se zachovala a je rekonstruována část 4. knihy (konkrétně Achilleovo zabití trójských mladíků a smrt jeho samotného). K rekonstrukci řeckého textu jsou hojně využívána byzantská testimonia. Více viz Luppe, 2011, str. 8-22; Zanusso, 2015, str. 13-153; Gómez Peinado, 2018, str. 53-68 nebo Ruta, 2018, str. 23-44.

např. mohou Trójané, protože unesli Helenu),²³⁹ a i proto bývá považováno za jeden z mála textů, kde Achilleus není zobrazen primárně jako záporná a nepřátelská postava.²⁴⁰ To ale automaticky neznamená, že je popisován pouze jako postava kladná; již řada badatelů (např. Stefan Merkle, Antoni Bobrowski, Judith Ziegler) zdůrazňovala, že jeho obraz v tomto díle je mnohem komplikovanější.²⁴¹ Nicméně často převládá názor, že na začátku díla je Achilleus charakterizován spíše kladně, ale postupně se kvůli lásce k Polyxeně²⁴² nebo kvůli válce jako takové²⁴³ mění v postavu zápornou, což ale nemusí zcela nutně odpovídat, protože jeho charakterizace je závislá na více faktorech.

Diktys dříve než přistoupí k popisu samotných Achilleových skutků a činů, poskytuje čtenáři poměrně jasnou definici této postavy, tj. krom základních informací (údaje o Achilleově původu a vzhledu)²⁴⁴ představuje jeho podstatné vlastnosti: vyniká nad ostatní (*superabat omnes*) svou znalostí válečných záležitostí, odvahou i slávou (*virtute et gloria*), ale je zároveň popudlivý (*neque aberat ab eo vis inconsulta*), divoký a netrpělivý (*effera impatientia*).²⁴⁵ Tato první Achilleova charakteristika bude sice do jisté míry určující, ale součástí jeho pojetí v *Ephemeris* bude více rysů a vlastností. To je zřetelné již v první scéně, v níž má Achilleus aktivnější úlohu, hraje totiž klíčovou roli při „obětování“ Ífigenie.²⁴⁶

S Ífigenií bývá spojován sice jen příležitostně,²⁴⁷ ale konkrétně tento příběh (tj. její obětování) a Achilleovu úlohu v něm zpracoval již Eurípides,²⁴⁸ proto je vhodné tyto dvě verze vnímat zároveň. Podobně jako u Eurípida je dívka vylákána do Aulidy pod lživou záminkou sňatku s Achilleem, ale v *Ephemeris* Odysseus neváhá poskytnout Ífigenii smyšlený důvod ke spěchu: Achilleus odmítá vyplout k Tróji (*non prius ad Troiam profecturum*) a bojovat dříve, než bude

²³⁹ Ale navzdory tomu dílo Daréta z Frygie, které je psáno z pohledu Trójanů, Achillea zobrazuje v méně negativním světle než *Ephemeris*.

²⁴⁰ Levin, 1949, str. 40.

²⁴¹ Merkle, 1996, str. 658-570; Bobrowski, 2004, str. 274-287; Ziegler, 2012, str. 42-65.

²⁴² Ziegler, 2012, str. 66.

²⁴³ Merkle, 1996, str. 569.

²⁴⁴ Judith Ziegler srovnává Achilleovu charakteristiku s popisem Jugurthy u Sallustia (SALL. Iug. 6, 1), protože u obou postav je zdůrazňována jejich síla a krása. Podrobněji viz Ziegler, 2012, str. 45. Ale spojení výjimečné síly a krásy je mnohem rozšířenější motiv.

²⁴⁵ Antoni Bobrowski se domnívá, že tato charakteristika je natolik protikladná, že musí vést k vnitřnímu konfliktu. Více Bobrowski, 2004, str. 279. Ale toto jsou základní vlastnosti, které má Achilleus i v jiných textech, navíc poměrně věrně odpovídají i jeho homérskému zpracování. K Bobrowskiho charakteristice se přiklání Ziegler, 2012, str. 45-46. Stefan Merkle a Judith Ziegler spojují tuto Achilleovu úvodní charakteristiku se scénou Achilleovy smrti, za jejíž důvod je udávána *inconsulta temeritas* „neuvážená zbrkllost“ (DICT. 4, 11); Merkle, 1996, str. 570; Ziegler, 2012, str. 46.

²⁴⁶ Ífigenie, dcera Agamemnónova, měla být obětována Artemidě, aby řeckému loďstvu zajistila příznivý vítr k plavbě.

²⁴⁷ Ífigenie byla občas považována za Achilleovu manželku a matku Neoptolema; Zanusso, 2018, str. 336.

²⁴⁸ *Ífigéneia v Aulidě*.

splněn jemu daný slib (*fides impletur*).²⁴⁹ To je v přímém protikladu k charakterizaci, která byla čtenáři již předložena (tj. Achilleus primárně usiluje o válečnou slávu) a i k Achilleovu pozdějšímu chování (Achilleus se hněvá nad průtahy výpravy).²⁵⁰ Z Odysseova popisu situace můžeme tedy interpretovat Achilleovo chování jako poněkud malicherné, ačkoliv se Odysseovo vnímání Achillea nemusí přímo zakládat na představě, kterou o něm má; může být pouze diktováno potřebou situace, tj. přivést Ífigenii. Přesto i v jiných scénách *Ephemeris* Achilleus velice často nadřazuje vlastní tužby potřebám ostatních (viz níže).

Jakmile Achilleus prohlédne Odysseovu lest, všeho zanechává (*omissis omnibus* DICT, 1, 22) a vydává se dívku zachránit.²⁵¹ Jeho motivací se zdá být strach o dívčinu bezpečnost a soucit s ní, i když v daném paragrafu není nic, co by tento výklad přímo potvrdilo nebo vyvrátilo. Stejně pravděpodobná (a možná i pravděpodobnější) interpretace je, že tak učinil ze stejných pohnutek jako v Eurípidově tragédii: nechtěl, aby na něm ulpěla pohana za dívčinu smrt.²⁵² Důležitým momentem je ale skutečnost, že Achilleus dívku skutečně zachraňuje a posílá do bezpečí, ačkoliv v Eurípidově hře jeho intervence sloužila spíše jako impulz, aby se dívka sama nechala obětovat.²⁵³ Valentina Zanusso ovšem rovněž upozorňuje, že v celé této scéně jsou viditelné jisté komické prvky, např. Achilleovy výhrůžky smrti Meneláovi a ostatním, kteří chtějí dívku obětovat, nevyvolávají žádnou reakci a Achilleus jednoduše využívá jejich údivu nad jeho náhlým příchodem (*mox attonitis his atque obstupefactis*) a dívku jednoduše odvede pryč (*abstrahit*),²⁵⁴ proto by se dalo jeho chování interpretovat i z ironického hlediska.

Diktys ale přesto příležitostně zdůrazňuje motivy souvisejí s Achilleovou lidštější stránkou, např. do popisu bojů v Mýsii vkládá příběh o boji s králem Télefem, jeho zranění a následném uzdravení (DICT. 2, 3).²⁵⁵ Ačkoli většinou s Télefem bojuje Achilleus sám,²⁵⁶ v *Ephemeris* si pouze zdálky všimne (*procul animadvertit*, DICT. 2, 3), že král náhodou upadl, a zraní ho kopím. A přestože se oprávněně nabízí interpretace, že Achilleus jednoduše využil nehody protivníka, zdá se, že se tím primárně snažil zachránit své spolubojovníky (Odyssea). Diktys

²⁴⁹ DICT. 1, 2.

²⁵⁰ Agamemnón kvůli domnělé smrti Ífigenie zdržoval vyplutí k Tróji (DICT. 2, 9).

²⁵¹ Pro podrobnější rozbor okolností, které vedly k této události, viz Ziegler, 2012, str. 47.

²⁵² Klytáiméstra k Achilleovi: „Tobě jsem ji za nevěstu vedla... teď jdu s ní – však na popravu, hanbu ty jen budeš mít, žes ji neochránil...“, Achilleus ke Klytáiméstrě: „A tvému manželovi nesvolím mé jméno v pletky zaplétat...“ (přel. F. Stiebitz, O. Valešová). Na obě možné motivace poukazuje Bobrowski, 2004, str. 280. Ziegler je rovněž zohledňuje a pokazuje na ambivalenci postavy Achillea; Ziegler, 2012, str. 48. Sama se ale spíše přiklání k soucitu jako k hlavní Achilleově motivaci Ziegler, 2012, str. 48, 55.

²⁵³ Zanusso, 2018, str. 334.

²⁵⁴ DICT, 1, 22. Zanusso, 2018, str. 336.

²⁵⁵ Pravděpodobně původně zpracováno v *Kypria*; Gantz, 1993, str. 578-579. Judith Ziegler rovněž upozorňuje, že v tomto momentě jsou viditelné spíše Achilleovy lidštější vlastnosti, Ziegler, 2012, str. 48.

²⁵⁶ Např. u Pindara a pravděpodobně i u Aischyla, Sofoklea i Eurípida. Více viz Gantz, 1993, str. 578-580.

navíc uvádí, jak po skončení bojů Achilles navštěvuje zraněného krále (na rozdíl od jiných řeckých vůdců),²⁵⁷ vybízí ho ke statečnosti a později mu ránu vyléčí. Motiv Achillea jako léčitele se v římské literatuře sice objevuje,²⁵⁸ ale pravděpodobně nebyl tak prominentní jako jeho jiné rysy. Diktys ale zároveň jeho výjimečnost v tomto ohledu popírá: většinou je Achilles prezentován jako jediný, kdo mohl Télefa vyléčit, protože to byl on, kdo jej zranil.²⁵⁹ V *Ephemeris* je ale naopak zdůrazněno, že i když Achilles měl při léčbě klíčovou úlohu, zároveň byli z očividných důvodů potřeba Asklépiovi synové.²⁶⁰

Diktys většinou zobrazuje Achillea jako jednoho z největších a nejschopnějších bojovníků.²⁶¹ Achilles je vždy v první linii (*ipsi duces principes certaminis*, DICT. 2, 3; *primi aut inter primos bellantes*, DICT. 2, 3)²⁶² a získává slávu.²⁶³ K tomuto účelu Diktys rovněž využívá událostí před samotnou trójskou válkou: dlouze (DICT. 2, 16-17) popisuje Achilleovy dobytelské snahy a zdůrazňuje jeho rychlá a snadná vítězství (*Lesbum... sine ulla difficultate... capit*, DICT. 2, 16) a rovněž se je snaží v mysli čtenáře ospravedlnit. Např. dobytí Lesbu je odůvodněno tím, že ostrov měl zásobovat Tróju zbraněmi (DICT. 2, 12). To je ovšem pouze Achilleova domněnka (*Achilles ratus...*, DICT. 2, 12) a v textu není výslovně potvrzena, ačkoli král Lesbu je popsán jako Řekům velice nepřátelský. Achilles rovněž dobývá Skýros a Hierapolis na přání svých vojáků (*cunctis suorum poscentibus*, DICT. 2, 16), tento útok je tedy motivován jejich touhou po bohatství. I když se Diktys nezřídka ani popisu destrukce, kterou Achilleova válečnická aktivita způsobuje (Achilleus zpustošil klidný a bohatý venkov),²⁶⁴ je jeho chování většinou odůvodněno (jednalo se o spojence Tróje).²⁶⁵ Achilles navíc dokonce přijímá nabídky kapitulace a míru (DICT. 2, 16). Je zde tedy vidět vědomá snaha autora charakterizovat Achillea nejen jako válečníka, který bezmyšlenkovitě usiluje o materiální zisky a nesmyslnou destrukci.

Kupodivu ovšem toto pojetí budované po celý odstavec 16 je kompletně převráceno v odstavci 17. Navzdory předešlému popisu se zdá, že Achilleovy činy jsou přeci jen motivované touhou po slávě a kořisti. Autor textu Achillea přímo definuje jako někoho, kdo není spokojen

²⁵⁷ DICT. 2, 6.

²⁵⁸ HOR. epod. 17, 8, OVID. trist. 1, 1, 99-110, trist. 1, 2, 19-20, trist. 5, 2, 15-16, Pont. 2, 2, 26, Ach. 2, 159-167, SEN. Tro. 215.

²⁵⁹ Gantz, 1993, str. 578-580.

²⁶⁰ „*Telephus monitus, uti Achillem atque Aesculapi filios adhiberet...*“ (DICT, 2, 10).

²⁶¹ Na to poukazují i Merkle, 1996, str. 568 a Ziegler, 2012, str. 48.

²⁶² Kupodivu ovšem často sdílí své jedinečné postavení s Aiantem, což může jeho výjimečnost v tomto ohledu potlačovat (DICT. 2, 3, 6, 9, 12).

²⁶³ DICT. 2, 12.

²⁶⁴ DICT. 2, 16.

²⁶⁵ „... *quod amicum Troianis videretur...*“ (DICT. 2, 16).

(*contentus*) s tím, co již vykonal (*quae gesserat*), a proto tentokrát bez záminky nebo jiného odůvodnění útočí na jiná města (*adgreditur Cilicias...*, DICT. 17), zabíjí místní vládcy a unáší jejich dcery. Diktys v rámci dvou odstavců kompletně změnil svou charakterizaci Achillea: ačkoli se nejprve snaží zasadit Achilleovy činy do širšího kontextu (tj. trójská válka), a tím je ospravedlnit, zároveň Achillea popisuje jako někoho, kdo je motivován primárně svými soukromými tužbami. A ačkoliv tento rozpor může čtenáři oprávněně připadat zvláštní, ostatní postavy *Ephemeris* jej akceptují: Achilleus se stává proslulým svými hrdinskými činy, štedrostí i laskavostí: např. neprotestoval (tj. nijak nereagoval), když jeho kořist (Astynomé, dcera Chrysova) byla vojskem přidělena Agamemnónovi, a sám si „pouze“ a na jejich vlastní žádost (*ne separarentur, magnis precibus oraverant*, DICT. 2, 19) ponechal Hippodameiu (dceru Brisovu) a Diomédu (dceru Forbantovu). Achilleus je tedy v *Ephemeris* primárně charakterizován jako prudký a bojechtivý válečník, ale zároveň i jako rozumný, spravedlivý a příležitostně soucitný mladík. Tyto jeho obtížně slučitelné charakteristiky jsou patrné v jeho chování i během líčení sporu s Agamemnónem.²⁶⁶

Stejně jako v homérské verzi se Achilleus zasazuje o spravedlivé vrácení Astynomé otci a vyčítá Agamemnónovi nevhodné chování.²⁶⁷ Navíc se jeho hlavní motivací zdá být starost o vojsko (*Achilles anxius exercitus*),²⁶⁸ které je (pravděpodobně) kvůli Agamemnónovu chování stíženo morem.²⁶⁹ A když Agamemnón požaduje Hippodameiu, Achilleus se nebrání, protože podle vypravěče nadřadil (*Achille conivente... tantus amor erga exercitus*, DICT. 2, 33)²⁷⁰ potřeby vojska nad těmi svými. O to méně pochopitelné se zdá být jeho následujícího chování, které není v *Ephemeris* dostatečně podloženo. Achilleus kvůli křivdě (*iniuria*),²⁷¹ ke které ale sám svolil (*conivente*), začne nenávidět Agamemnóna a zároveň i ostatní Řeky (*abolite amore*, DICT. 2, 34), které dříve tak miloval (*tantus amor*), protože tuto křivdu strpěli, i když ji považovali za krutou a nedůstojnou (*res atrox et indigna*, DICT. 2, 33-34). Přesto ale Achilleus nikomu ze svých blízkých neodpouští (*neque cuiquam amicorum ignoscere*, DICT. 2, 33), a dokonce se rozhodne na ostatní Řeky zaútočit (tj. pokusí se o zradu); od svého úmyslu upouští

²⁶⁶ Pasáž vedoucí k rozepři a spor jako takový (s důrazem na chování a motivace Agamemnóna) rozebírá Ziegler, 2012, str. 49-53.

²⁶⁷ DICT. 2, 29.

²⁶⁸ DICT. 2, 32.

²⁶⁹ V *Ephemeris* je úloha bohů dosti omezena a jejich vliv na děj je minimální. Proto mor v řeckém táboře, který v *Íliadě* seslal Apollón, není v *Ephemeris* přímo považován za jeho dílo, ačkoliv s touto variantou postavy rovněž pracují.

²⁷⁰ Pro odlišnou interpretaci *amor erga exercitus* viz Ziegler, 2012, str. 51.

²⁷¹ Movellán Luis motiv křivdy považuje za *Leitmotiv*, který je klíčový pro fungování celého díla. Podrobněji viz Movellán Luis, 2018, str. 135-138.

pouze proto, že je jeho plán odhalen.²⁷² To značí jistý posun od obvyklých Achilleových zpracování, protože, ačkoliv se Achilleus v *Íliadě* přestal účastnit bojů a v návalu vzteku téměř vytasí na Agamemnóna meč (a v *Ilias Latina* ho dokonce vytasí), nikdy se nepostaví proti Řekům jako celku. Toto Achilleovo chování nebývá příliš tematizováno, ale je naprosto zásadní.²⁷³ *Ephemeris* totiž na několika místech zdůrazňuje Achilleovu „velkou lásku a starostlivost“ vůči vojsku,²⁷⁴ není tedy možné jednoduchou formulací (*abolito amore*) posun v Achilleově chování ospravedlnit. O to více čtenáře upoutá, že navzdory gradaci Achilleova jednání je jeho spor s Agamemnónem vyřešen téměř okamžitě; nejednalo se tedy o konflikt, který by musel být vyřešen násilím: Achilleus se nechává přesvědčit (*flexus*) ke smíru přáteli a vzpomínkou na vojsko (*recorditione inoxii exercitus*, DICT. 2, 52), které se ničeho nedopustilo, ale které by jeho chováním nejvíce trpělo. Achilleus je tedy poměrně vrtkavou postavou, které nejvíce záleží na osobní cti, pro kterou je ochoten opřevrat své blízké, i když to sám nepřiznává.

Vzhledem k tomu, že hlavní konflikt *Íliady* (tj. Achilleův spor s Agamemnónem) byl vyřešen téměř ihned poté, co začal, musel autor *Ephemeris* nalézt jiný. Novým katalyzátorem událostí se stává Achilleova láska k trójské princezně Polyxeně²⁷⁵ a (možná) jeho uražená pýcha na tím, že nebyl shledán vhodným nápadníkem. Jeho spojitost s Polyxenou je pravděpodobně velice starou součástí mýtů, které na něj byly navázány,²⁷⁶ ačkoli badatelé si nejsou jisti, nakolik byl jejich vztah původně erotický.²⁷⁷ Homér Polyxenu nezmiňuje vůbec a básníci epického cyklu uvádějí různé verze jejího osudu, ale pouze shrnutí k *Iliou persis* naznačuje, že měla být obětována Achilleovi.²⁷⁸ Z této zmínky ovšem není možné s určitostí vyvozovat závěr, že byla Achilleovou partnerkou; je stejně pravděpodobné, že si ji Achilleus nárokoval jako oběť pouze proto, že byla poslední pannou z Priamova rodu.²⁷⁹ Proto je možné, že milostné konotace byly do tohoto příběhu přidány až za helénistického období.²⁸⁰ Originál Diktya popisuje tento motiv

²⁷² „... Achilles... invadere temptat. ... Achilles praeverso de se nuntio, ..., neque conata procedere queunt, intemptato negotio...“ (DICT. 2, 37).

²⁷³ Judith Ziegler sice uznává, že Achilleovo chování je odlišné oproti *Íliadě*, ale nepřipisuje mu takovou váhu; Ziegler, 2012, str. 52.

²⁷⁴ DICT. 2, 3, 9, 12, 31, 33, DICT. 3, 21, 25.

²⁷⁵ Achilleova láska k Polyxeně a vystavění děje kolem milostného tématu bývá považováno za Diktyovu hlavní inovaci trójský příběhů; Merkle, 1996, str. 569-570; Lentano, 2018, str. 235. Podobné téma zpracovává rovněž Darés z Frygie. Podrobněji viz Ziegler, 2012, str. 83-90.

²⁷⁶ Achilleus a Polyxena jsou často námětem řecké keramické výroby, ale interpretace těchto motivů není jednoznačná. Jejich milostná souvislost nemusí být doložena v literatuře pouze kvůli nedostatku pramenů; Lentano, 2018, str. 235.

²⁷⁷ Fantuzzi, 2012, str. 14.

²⁷⁸ Fantuzzi, 2012, str. 15.

²⁷⁹ Fantuzzi, 2012, *ibidem*.

²⁸⁰ Fantuzzi, 2012, str. 15; Lentano, 2018, str. 234.

jako první a nejdetailněji, ačkoliv existují zprávy o předcházejícím zpracování (např. Hyginus).²⁸¹

V *Ephemeris* se Achilleus do Polyxeny prudce zamiluje na první pohled²⁸² a má s ní „čestné úmysly“, které se projevují jeho touhou po řádném sňatku (DICT. 3, 2-3).²⁸³ Achilleova láska k Polyxeně je natolik velká, že sám nabízí, že se zdrží veškerých bojů (*soluturum se omne bellum*, DICT. 2, 2). V Diktyově podání tedy pro něj láska znamená více než touha vyznamenat se na bitevním poli, ačkoliv to mnohokrát bylo tematizováno jako jeho hlavní priorita.²⁸⁴ Ale ani kvůli Polyxeně není ochoten zradit ostatní Řeky, když to Hektór ukládá jako podmínku sňatku (DICT. 2, 3), i když se zrady sám téměř dopustil, a to dobrovolně a kvůli uražené pýše (DICT. 2, 37). Diktys tedy opětovně popisuje Achillea jako někoho, pro nějž jsou zájmy vojska na prvním místě, ale zároveň nepřímo upozorňuje na pravý opak: Achilleova nepřítomnost na bitevním poli by způsobila velké ztráty na životech Řeků, jejich bezpečí je údajně Achilleovou největší starostí (*Achilles... anxius exercitus*, DICT. 2. 32); Achilleus tedy primárně upřednostňuje své vlastní potřeby a soukromé zájmy. O tomto postoji svědčí i důvod Achilleovy nenávisti k Hektorovi: ta není primárně zapříčiněna úmrtím jiných Řeků a Patrokla,²⁸⁵ ačkoli jeho skon se později stane její hlavní příčinou, ale Hektorovým odmítnutí Achilleova sňatku s Polyxenou (DICT. 3, 3). Ani Achilleovi nejbližší nejsou přesvědčeni o jeho věrnosti a integritě: jakmile se jeho společník Automedón dozvídá o Hektorově podmínce (tj. Achilleus musí za sňatek s Polyxenou zradit vojsko), není si jistý (*veritus*), zda na ni Achilleus nepřistoupí (*... ne... moliretur*, DICT. 3. 3).

Achilleovy destruktivní tendence jsou jako už tradičně navázané primárně na Patroklovu smrt,²⁸⁶ ale v tomto díle jsou značně potlačené. Diktys do své verze trójských příběhů totiž

²⁸¹ Lentano, 2018, str. 235; Gantz, 1993, str. 628.

²⁸² „... *Achilles pulchritudine virginis capitur*.“ (DICT. 3, 2). Katherine C. King, jejíž interpretaci přejímá i Judith Ziegler, zastává názor, že je to především tato prudká láska, která zapříčiňuje Achilleovo destruktivní chování, protože láska jako taková ničí charakter hrdiny. Pro rozbor motivu Achilleovy lásky k Polyxeně na základě takové interpretace jeho chování viz King, 1987, str. 201; Ziegler, 2012, str. 54-57. Achilleovy negativnější rysy se sice v hojné míře objevují po jeho zamilování do Polyxeny, ale ne výlučně a mnohdy na tuto tematiku nejsou navázány. Pro popis Achilleovy lásky navíc nejsou používána negativně zabarvená slova, která by tuto interpretaci podporovala, jako např. v *Ilias Latina*. Nicméně láska jako taková je v *Ephemeris* často příčinou smrti postav (např. Achilleova k Polyxeně, Paridova k Heleně); Merkle, 1996, str. 569.

²⁸³ Podobně se Achilleus chová v *Achilleidě*: na první pohled se zamiluje do Deidameie a později požaduje sňatek (Ach. 1, 300-306, 900-902).

²⁸⁴ DICT, 1, 14, DICT, 2, 9, 18.

²⁸⁵ Judith Ziegler rovněž oprávněně upozorňuje, že Achilleova nenávist k Hektorovi předchází Patroklově smrti, Ziegler, 2012, str. 56.

²⁸⁶ Stefan Merkle a Judith Ziegler jako hlavní příčinu Achilleovy krutosti k Hektorovi a Trójanům tematizují spíše Achilleovu nenaplněnou lásku k Polyxeně než jeho touhu pomstít Patrokla, ačkoli Ziegler ji rovněž zohledňuje; Merkle, 1996, str. 569; Ziegler, 2012, str. 61. Toto je částečně oprávněná hypotéza, ale v textu je opakovaně zdůrazňována spíše Achilleova touha pomstít přítele.

nezahrnuje významné momenty z *Íliady*, ze kterých jsou tyto Achilleovy negativní rysy velice zřetelné, např. Achilleovu decimaci trójského vojska a vhození těl do řeky Skamandru. Pokud je Diktys zpracovává, zároveň je často odůvodňuje. Více (např. oproti *Ilias Latina*) představuje Achilleovo přátelství s Patroklem,²⁸⁷ popisuje Achilleovu hlubokou bolest nad jeho smrtí (*deformatum lacrimis*, DICT. 3, 11) a rovněž zdůrazňuje Hektorovu zavrženíhodnost:²⁸⁸ Hektór se pokoušel odnést Patroklovo tělo z bojiště, aby ho (pravděpodobně) zneuctil.²⁸⁹ Hektorovy činy tak kontrastující s jednáním homérského Achillea i toho Diktyova: Achilleus se totiž v *Ephemeris* uchyluje ke lsti, zabíjí ze zálohy nic netušícího Hektora,²⁹⁰ znetvořuje nejmenovaného Priamova syna a vláčí Hektorovo tělo kolem hradeb Tróje (DICT. 3, 15). Ačkoli je tedy tento Achilleův postup do jisté míry podlý a krutý, Diktys tematizuje, že toto chování je omluvitelné, protože má příčinu v Achilleově zármutku (*memoria doloris ferox*, DICT. 3, 15).

Ve scéně vydání Hektorova těla se Diktys drží momentů známých *Íliady* (Priamos přichází jako prosebník s výkupným a objímá Achilleova kolena), rovněž ale přidává nehomérské scény:²⁹¹ Priama doprovází celá rodina, čímž se znásobuje efekt, kterou tento smuteční průvod má na Řeky (i čtenáře).²⁹² Diktys nechává Priama pronést žádost o vydání Hektorova těla a trójský král ve zvláštní strategii Achillea zbavuje jakékoli viny, kterou by za své činy mohl nést (*non tu*), naopak svaluje vinu na bohy (*sed deorum quispiam*) a na své vlastní syny.²⁹³ Dokonce i svou eventuální smrt, ke které se dobrovolně nabízí, popisuje jako laskavost prokázanou starému člověku (DICT. 3, 21). Zůstává ale otázkou, jestli se touto řečí pokoušel Priamos na Achillea upřímně zapůsobit nebo jestli se tak autor snažil Achilleovo chování ospravedlnit. Pokud je pravděpodobnější druhá varianta, příliš se s ní neshoduje Achilleovo následné chování: Priamův postoj a očividný zármutek přiměnil i ostatní Řeky, aby s ním soucítili (*omnibus permotis dolere*, DICT. 3, 22), pouze Achilleus zůstává *non permotus* a naopak vyčítá Priamovi válku jako takovou, ziskuchtivost Trójanů a jejich nevhodné chování na bitevním poli

²⁸⁷ Patroklos prosí, aby se Achilleus přestal hněvat na Agamemnóna (DICT. 2, 51), Achilleus chválí jeho odvahu na bitevním poli (DICT. 3, 9) apod.

²⁸⁸ Diktys již dříve využíval vzájemné provázanosti postav Achillea a Hektora, aby tyto dva významné hrdiny porovnával: Hektór je zbabělec, který nemá odvahu se s odvážným Achilleem utkat (*Hector non impetum viri experiri ausus*, DICT. 3, 6).

²⁸⁹ DICT. 3, 10.

²⁹⁰ „*Achilles insidiatum prope pergit... omnes, qui dolum huiusmodi ignoraverant ex improviso interficit.*“ (DICT. 3, 15). Ziegler definuje Achilleovo chování vůči Hektorovi jako „nehrdinské“ a z toho hlediska tuto pasáž vysvětluje. Podrobněji viz Ziegler, 2012, str. 59-60.

²⁹¹ Ziegler, 2012, str. 57. Ziegler tuto pasáž stručně shrnuje; Ziegler, 2012, str. 57.

²⁹² DICT. 3, 20.

²⁹³ DICT. 3, 21.

(DICT. 3, 20). Autor *Ephemeris* tak v tomto momentu opětovně tematizuje Achilleovu „starost“ o ostatní Řeky, s nimiž rovněž Achilleus celou situaci (kupodivu) projednává.

Ostatní vůdci byli, jak už bylo dříve řečeno, dojati Priamovou bolestí, a proto se shodli, že by Achilleus měl Priamově žádosti vyhovět (*omnibus una... sententia est*, DICT. 3, 24), ačkoliv z textu není zcela zřetelné, zda by je Achilleus poslechl. Diktys totiž uvádí, že teprve, když se Polyxena nabídla, že se za vrácení Hektorova těla stane Achilleovou otrokyní (*servitium sui polliceretur*), byl Achilleus touto podívanou (*spectaculo*) konečně *commotus* (DICT. 3, 24). Použitím varianty slova *motus* je Achilleus z *Ephemeris* začleněn do řady děl popisující tento motiv (tj. *lytra Hectoris*), přičemž Achilleovy motivace pro vydání Hektorova těla se u různých autorů liší, někteří se ztotožňují se spíše ziskuchtivými pohnutkami,²⁹⁴ jiní spíše s Achilleovým milosrdenstvím.²⁹⁵ Diktysův Achilleus není *motus* ani *auro* „zlatem“ (ačkoli Diktys používá podobná slova k označení Hektorova těla jako Vergilius),²⁹⁶ ani *precibus* „prosbami“, ani *dolore* „bolestí“, ale je *motus spectaculo* „podívanou“ neboli Polyxenou, i když sám zdůrazňuje, že tělo vydává na podnět přátel a ze strachu o svou pověst.²⁹⁷ Polyxena tedy zůstává jeho hlavním objektem zájmu, Achilleus jí dokonce věnuje část výkupného za Hektora, oproti např. modelu z *Íliady* nebo *Ilias Latiny*, kde Achilleus část darů (nebo všechny) dává Priamovi. Ale navzdory tomu a Priamově svolení²⁹⁸ se Achilleus zdráhá usplnit sňatek. Achilleovo chování je v tomto momentu dosti nepochopitelné, avšak jako možné vysvětlení se nabízí, že chce počkat na skončení pohřebních obřadů za Hektora. Ve čtvrté knize²⁹⁹ ale nechává zabít (*iugulari iubet*, DICT. 4, 9) Priamovy syny (Lykáóna a Tróila),³⁰⁰ protože je rozhněván (*indignatus*), že Priamos doposud nevzkázal ohledně sňatku (DICT. 4, 9).

Diktys se rozhodl do své verze trójských mýtů začlenit rovněž souboj mezi Achilleem a amazonkou Penthesileou. Penthesilea bývá v některých zpracování (např. *Aethiopsis*)

²⁹⁴ Vergilius sice slovo *motus* nepoužívá, ale jedná se o stejný motiv: *exanimus auro corpus vendebat Achilles* (Aen. 1, 484).

²⁹⁵ Vergilius (*Achilles... iura fidemque supplicis erubuit*, Aen. 2, 541-542), Ovidius (*Hectora donavit Priamo prece motus Achilles*, ars 2, 240-241), *Ilias Latina* (*precibus motus Achilles*, HOMER. 1043).

²⁹⁶ *Exanimus corpus* (Aen. 1, 484), *corpus exanime* (DICT. 3, 24).

²⁹⁷ DICT 3, 25.

²⁹⁸ „*Priamos orat, uti Polyxenam suscipiat sibi que habeat...*“ (DICT. 3, 27).

²⁹⁹ Mezitím proběhlo několik bitev, Achilleus sám zabijí Memnóna (DICT. 4, 6).

³⁰⁰ Řecké fragmenty (*P.Tebt.* II 268) a byzantská testimonia naznačují, že původně je měl Achilleus zabít sám. Jako interpretace se nabízí, že překladatel chtěl Achillea popsat v pozitivnějším světle nebo byl ovlivněn svým prostředím a obvyklým způsobem poprav (*iugulatio*); Zanusso 2015, str. 30. Pro rekonstrukci originálu a porovnání řecké a latinské verze viz Luppe, 2011, str. 8-22; Zanusso 2015, str. 30-36.

s Achilleem spojována v milostných souvislostech,³⁰¹ ale tato dimenze zde chybí.³⁰² Diktys ji primárně popisuje jako sice schopnou, ale nepřátelskou a ziskuchtivou válečnici, se kterou se musel utkat sám Achilleus, ačkoli jemu se nemohla rovnat.³⁰³ Řekové, ačkoli obvykle šetřili ženy jako slabší pohlaví (DICT. 4, 3), vymýšleli pro zraněnou amazonku, hrozné způsoby smrti: hození do řeky nebo psům (DICT. 4, 3). Jediný Achilleus ji chtěl „jednoduše“ zabít a pohřbít (*Achilles interfecit... sepelire cupiens*, DICT. 4, 3), přičemž Judith Ziegler vyzdvihuje Achilleovu umírněnost oproti krvežíznivým Řekům a rovněž považuje tento moment za projev Achilleových „lidštějších vlastností“.³⁰⁴ Ale je nutné upozornit, že ačkoliv se Achilleův postoj liší od jeho spolubojovníků, nijak neprotestuje ani nezasahuje, když se odhodlají svůj úmysl vykonat.

V *Ephemeris* se Achilleovou záhubou stává jeho láska k Polyxeně,³⁰⁵ když je v poetickém zvratu zavražděn na stejném místě, kde se do ní zamiloval (Apollónův chrám).³⁰⁶ Poslední Achilleovy okamžiky³⁰⁷ z něj činí navzdory jeho ne vždy korektnímu a chování postavu, se kterou má čtenář sympatizovat. Tohoto účelu dosahuje vypravěč obzvláště zdůrazněním zavrženíhodnosti Achilleových vrahů (Parida a Déifoba) a zároveň popisem Achilleovy bezelstnosti. Achilleus přichází v dobré víře projednat sňatek a Déifobos ho, neozbrojeného (*inermem*) a na posvátné půdě se ničeho neobávajícího (*in sacro Apollinis nihil hostile metuens*), objímá (*amplexus*), líbá (*exosculari*) a gratuluje mu k sňatku (*gratularique super his, quae consensisset*).³⁰⁸ Jen kvůli tomuto odlákání pozornosti dokáže Paris Achillea zabít, aniž by však byla uvedena konkrétní příčina jeho chování, např. pomsta za Hektora. Podle Aianta by totiž žádný člověk za normální okolností nedokázal Achillea přemoci (*nullum hominum, qui te vera virtute superaret*, DICT. 4, 11),³⁰⁹ a byla to primárně Achilleova *inconsulta temeritas*

³⁰¹ Fantuzzi, 2012, str. 16. Achilleus bojuje s Penthesileiou, zabije ji a na první pohled se do ní zamiluje. V některých verzích se dopustí nekrofilie; Gantz, 1993, str. 621.

³⁰² Podle Marca Lentana Diktys úmyslně poukazuje na Achilleovy jiné romantické partnerky (např. Briseovnu, Penthesileu), ale zcela potlačuje jejich vzájemné milostné souvislosti, aby tak zdůraznil klíčovou roli Polyxeny a Achilleovy lásky k ní; Lentano, 2018, str. 243.

³⁰³ DICT. 4, 3.

³⁰⁴ Ziegler, 2012, str. 53. Judith Ziegler se domnívá, že Achilleova neschopnost prosadit svou vůli spočívá v postupující nedůvěře vojáků vůči němu a v oslabení jeho autority; Ziegler, 2012, str. 53. Ale amazonka je prezentována jako úctyhodný protivník, před kterým Achilleus zachránil své spolubojovníky, proto se tato hypotéza nezdá být příliš vhodná. Navíc podezření vojáků, že je Achilleus zrádce, se objevuje až po kontaktu Achillea s trójským poselstvem ohledně svatby s Polyxenou (DICT. 4, 10).

³⁰⁵ Polyxena jako důvod Achilleovy smrti rovněž v: scholia k *Hekabé*, Hyginus, Servius, Lactantius, Darés. Podrobněji viz Gantz, 1993, str. 268. Sama Polyxena je po dobytí Tróje obětována Achilleovi (DICT. 5, 13).

³⁰⁶ Pro provázanost Apollóna a Parida při Achilleově smrti viz Gantz, 1993, str. 625.

³⁰⁷ Dochovány v řeckém originále a částečně rekonstruovány, ale tento fragment je silně poškozen. Více viz Luppe, 2011, str. 8-22; Zanusso 2015, str. 37-56.

³⁰⁸ DICT. 4, 11. Zanusso, 2015, str. 44 poukazuje, že tato scéna mohla římskému čtenáři připomínat vraždu neozbrojeného Iulia Caesara (SVET. Iul. 82).

³⁰⁹ Septimius pravděpodobně proti řeckému originálu zdůrazňuje Achilleovu pasivitu (např. přidáním adjektiv). Podrobněji viz Zanusso, 2015, str. 44.

„neuvážena zbrklost“,³¹⁰ co zapříčinilo jeho smrt. Achilles tedy umírá kvůli lsti, což, jak se oprávněně domnívá Judith Ziegler, pravděpodobně odkazuje na jeho hanebné zabití Hektora.³¹¹ Z Achilleovy smrti se však kupodivu neradují jen Trójané, ale i Řekové: ti si špatně vyložili jeho kontakt s trójským poselstvem ohledně svatby (tj. považovali Achillea za zrádce), a litují pouze toho, že ztratili silného zastávce (*summam militiae orbatam*, DICT. 4, 13). Kupodivu tedy, ačkoli dříve nereagovali na zradu, které se chtěl Achilles dopustit, když si usmyslel na ně zaútočit (DICT. 2, 37), nyní jej odsuzují, ačkoliv není vinen.³¹² Pouze Aiás a ostatní vojevůdci truchlí nad jeho smrtí a respektují jeho činy.³¹³

Pojetí postavy Achillea v *Ephemeris* nelze jednoduše interpretovat jako kladné či záporné, Diktys totiž Achillea jako postavu zasazuje do odlišných situací a naráží na řadu s ním spjatých motivů, které se objevují konzistentně v různých částí díla: jeho kladné rysy tedy nejsou pouze na počátku textu, a jeho destruktivní pouze na konci. Diktys primárně popisuje Achillea jako jednoho z nejlepších válečníků, který bojuje ve spravedlivé válce; lehce získává Lesbos a jiná města nebo snadno vítězí nad Hektorem či Penthesileou. Často ale zároveň působí velice krvelačně: je rozčilen průtahy válečné výpravy či zdržováním chystané svatby, a proto nechává zabít Lykáóna a Tróila. Autor se ale povětšinou snaží jeho kontroverzní rysy omlouvat, např. Trójané jsou popsáni jako antagonisté příběhu, a Achilleova snaha dobýt města s nimi spojená je tedy ospravedlnitelná. Rovněž Achilleovo úsilí zabít Hektora je primárně definováno jako pomsta za zemřelého a drahého společníka, jehož tělo se měl Hektor pokusit zneuctít. I proto jsou Achilleovy brutální a podlé činy – ze zálohy zabíjí Hektora a mrzačí Priamova syna – pochopitelné; navíc nejsou příliš detailně popsány (jako např. v *Íliadě* či *Ilias Latina*). Zároveň se ale objevují situace, z nichž je patrné, že Achilleovo chování nelze jednoduše omluvit: mnohdy byl motivován pouze soukromými tužbami: např. vidinou osobního zisku (dobyť Kilikie a jiných měst) nebo touhou pomstít urážku na své cti (Hektór nesouhlasil s jeho sňatkem s Polyxenou). Rovněž, i když je v tomto díle často definován svou nákloností a starostí o vojsko, je připraven se proti nim obrátit, jakmile se situace dotýká jeho osobně: např. chce

³¹⁰ *Inconsulta* přidal jako adjektivum k *temeritas* až latinský překladatel; Peinando, 2018, str. 63. *Temeritas* je překlad řeckého slova *προπέτεια* „zbrklost“, která má ale podle Zanusso spíše negativní zabarvení, a proto podporuje spíše negativní interpretaci pojetí postavy Achillea u původního řeckého autora. Více viz Zanusso, 2015, str. 50.

³¹¹ Ziegler, 2012, str. 63. Pro podrobnější popis okolností, které vedly k Achilleově smrti a následovaly po ní, viz Ziegler, 2012, str. 62-64.

³¹² Motiv zrady je v *Ephemeris* podle Lentana (a částečně i podle Ziegler) velice prominentní (např. Trója je dobytá díky zradě Aenea). Podrobněji viz Ziegler, 2012, str. 63; Lentano, 2018, str. 244-256.

³¹³ „... *Achillem praecipue plurimum virtute ceteros antecedentem.*“ (DICT. 4, 13).

zaútočit na Řeky po odchodu Hippodameie nebo je ochoten přestat bojovat (i když ne přímo zradit Řeky) kvůli sňatku s Polyxenou.

Navzdory tomu je ale Achilles v *Ephemeris* definován i řadou motivů, které primárně souvisejí i s jeho lidštějšími a mírumilovnějšími rysy. Diktys zdůrazňuje jeho roli zastávce Ífigenie, protože pravděpodobně soucítil s jejím osudem, ačkoliv je možné tuto scénu vnímat spíše ironicky. Achilles rovněž respektuje přání zajatých dívek a chová se k nim ohleduplně; dokonce chce „jen zabít“ Penthesileu, ačkoliv ostatní Řekové pro ni vymýšlejí potupné tresty. Diktys rovněž odkazuje na řadu Achilleových dovedností, které s těmito motivy souvisí, např. na Achilleovy lékařské (ale nikdy na múzické) dovednosti, když Achilles vyléčí krále Télefa. V centru děje stojí Achilleova souvislost s láskou a milostnými motivy: Achilles se na první pohled zamiluje do Polyxeny, a kvůli sňatku s ní je ochoten slevit ze svých cílů, např. přestat bojovat, ačkoli ne zradit ostatní Řeky. Polyxena se tedy stává hlavní motivací jeho činů – ačkoli občas je jí přisuzována větší důležitost než je vhodné (např. ona je hlavním důvodem Hektorovy smrti),³¹⁴ – kvůli ní je Achilles ochoten vydat Hektorovo tělo. Diktys tak mění známou scénu z *Íliady*, ve které Achilles sympatizuje s Priamovou bolestí, a za hlavní příčinu Achilleova chování označuje Polyxenu, se kterou jedinou byl Achilles schopen soucítit, a možná i proto jí přenechává část výkupného za Hektorovo tělo. Polyxena se dokonce stává důvodem jeho smrti, když se Achilles vydává v dobré víře domluvit sňatek, ale je zavražděn a jeho zásluhy a významné činy potlačeny, když je odmítnut řadovými vojáky a považován za zrádce.

³¹⁴ Merkle, 1996, str. 569; Ziegler, 2012, str. 61.

4 Statius, *Achilleis*

Achilleis je nedokončená epická báseň z druhé poloviny 1. století n.l. od Publia Papinia Stattia, která měla popisovat celý Achilleův život a pravděpodobně měla sloučit všechny mytologické tradice, které na něj byly navázány, do jednoho uceleného díla.³¹⁵ Statius začal *Achilleidu* psát až na sklonku svého života, a proto stihl dokončit a připravit k vydání pouze první knihu a rozepsat knihu druhou.³¹⁶ Ty ze zamyšleného tématu popisují pouze zlomek událostí (primárně Achilleův pobyt na ostrově Skýros),³¹⁷ ale i přes svou neúplnost představují jedno z nejvýznamnějších a nejkompexnějších zpracování Achillea v římské literatuře. Již Gianpiero Rosati ve svém italském překladu *Achilleidy* z roku 1994, který opatřil rozsáhlou úvodní studií, dospěl k závěru, že Statius ve své charakterizaci Achillea není svazován homérskou předlohou, ale ani ji zcela neodmítá, naopak kombinuje a propojuje různé a často protichůdné tradice.³¹⁸ Proto je důležité vnímat provázanost *Achilleidy* s jinými texty, obzvláště s básněmi Augustova období; Gianpiero Rosati, Stephen Hinds, Peter Heslin a další oprávněně poukazují především na významnou roli Ovidiových textů,³¹⁹ ačkoli vliv Catulla,³²⁰ Propertia³²¹ i Vergilia³²² je rovněž značný. *Achilleida* je často považována za jeden z mála textů, kde Achilleus není primárně zobrazen jako záporná a nepřátelská postava,³²³ pravděpodobně i proto, že Statius se příliš nesoustředí na tematiku okolo Tróje a spíše zdůrazňuje Achilleovo zapojení do erotického kontextu.³²⁴ To je ale zjednodušující hypotéza, protože Statiovo mnohovýznamové zpracování Achillea je zřetelné již z prvních veršů celé básně:

*„Magnanimum Aeaciden formidatamque Tonanti
progeniem et patrio vetitam succedere caelo,
diva, refer. quamquam acta viri multum inclita cantu
Maeonio (sed plura vacant), nos ire per omnem—
sic amor est—heroa velis Scyroque latentem*

³¹⁵ Heslin, 2005, str. 80-81.

³¹⁶ Heslin, 2005, str. 57-58.

³¹⁷ Achilleova matka si uvědomuje, že Achilleus zemře u Tróje, proto ho v převleku za ženu ukrývá na ostrově Skýros, kde se Achilleus zamiluje do Deidameie. Na Skýros přichází rovněž Odysseus s úmyslem Achillea odhalit, což se mu pomocí lsti podaří.

³¹⁸ Rosati, 1994, str. 5-11.

³¹⁹ Rosati, 1994, str. 19-33; Hinds, 1998, str. 136-137; Heslin, 2005, str. 18; Davis, 2006, str. 121-141; Sanna, 2007, str. 207-215.

³²⁰ Heslin, 2005, str. 113.

³²¹ Ucellini, 2020, str. 329-340.

³²² Davis, 2006, str. 133.

³²³ Levin, 1949, str. 40.

³²⁴ Latacz, 2010, str. 4.

*Dulichia proferre tuba nec in Hectore tracto
sistere, sed tota iuvenem deducere Troia.*“ (Ach. 1, 1-7)

„O, bohyně, pověz o velkodušném Aiakově vnukovi,
o potomku, kterého se Hřmící bál a zakázal mu zdědit otcovu oblohu.
Ačkoliv jeho hrdinské činy jsou dosti slavné díky homérské písni,
stále mnohé zbývají. Svol tedy, abych vylíčil hrdinu v úplnosti
- to je má touha -
a povolal ho ze Skýru, kde se skrývá, Odysseovou polnicí
a nezastavil se u tažení Hektorova těla, ale provedl mladíka skrze celý trójský příběh.“

Tyto úvodní verše představují a shrnují Statiovy základní principy, které se rozhodl dodržovat při své charakterizaci Achillea: ačkoli Homér popsal významný moment v Achilleově životě (*acta viri multum inclita cantu Maeonio*), stále zůstává mnoho událostí (*plura vacant*), které je nutné detailně vylíčit; Statiovo dílo bude tedy začínat na počátku Achilleovy hrdinské cesty a bude podrobně popisovat všechny důležité události v jeho životě.³²⁵ Úmysl propojit nejrůznější tradice, které jsou na Achillea navázány, Statius vyjadřuje mimo jiné spojením *magnanimus Aeaciden*. *Magnanimus* je přízvisko, které na první pohled poukazuje na Achilleovu odvahu a schopnosti, ale má zároveň i ironický podtón: Odysseus v *Proměnách* totiž pomocí tohoto adjektiva označuje „zbabelého Achillea,“ který se skrýval na Skýru.³²⁶ Rovněž přízvisko *Aeacides* odkazuje spíše na epiku homérsko-vergiliovského typu,³²⁷ a vskutku se často objevuje u autorů, kteří upřednostňují Achilleovy válečnické rysy, jako např. autor *Ilias Latina*,³²⁸ ale zároveň ho ironicky používá Ovidius, a to konkrétně ve svém vlastním popisu Achilleova vztahu s Deidameiou.³²⁹ Statiovo spíše hravé pojetí Achillea je rovněž patrné z označení Achillea jako obávaného Iovova potomka a téměř následníka. Tím je sice zdůrazňována Achilleova významnost, ale zároveň, jelikož se jedná o nereálnou situaci (tj. Achilleus není Iovovým synem, jde o naprosto prázdný kompliment.³³⁰

³²⁵ Barchiesi, 1995, str. 50; Heslin, 2005, str. 72-74.

³²⁶ Met. 13, 298. Heslin, 2005, str. 72-73.

³²⁷ Ačkoli v *Íliadě* ani v *Aeneidě* se toto přízvisko neobjevuje; Heslin, 2005, str. 71-72.

³²⁸ V *Ilias Latina* se objevuje obzvláště (ačkoli ne výlučně) v kontextu bojových scén: *ferus Aeacides*, 74; *deflens Aeacides*, 844; *Cythereius heros non viribus aequis Aeacidae*, 895-896; *agit Aeacides infesta cuspide Teucros*, 904-905; *horridus Aeacides* 924, dále verše 966, 1000, 1003.

³²⁹ „*Quid facis, Aeacide? non sunt tua munera lanæ*

Tu titulos alia Palladis arte petas.“ (OVID. ars 1, 691-692). Více viz Heslin, 2005, str. 268.

³³⁰ Heslin, 2005, str. 166. Pro podrobnější rozbor úvodních veršů viz Heslin, 2005, str. 71-76.

Statius v rámci svého narativu osciluje mezi několika verzemi Achillea, mezi mladým a nezkušeným Achilleem (*puer Achilles*),³³¹ který je hlavním aktérem děje, a budoucím Achilleem (*magnus Achilles*),³³² který bojoval v trójské válce. V první a druhé knize *Achilleidy* Statius popisuje teprve počátek Achilleovy hrdinské dráhy, a proto se nezdráhá stavět ho do mnohdy kompromitujících situací (viz níže). Oproti tomu je ale onen „plně vyvinutý Achilleus“, do kterého má *puer Achilles* dospět, definován jako důležitá a respektu hodná postava, a pouze když Statius odkazuje na něj, používá přívěsisko *magnus* (pouze dvakrát v celé básni).³³³ Jak si povšiml již O. Dilke, *magnus* se naprosto nehodí k označení Achillea, který se doposud nijak nevyznamenal,³³⁴ proto je vhodné si tento rozpor uvědomovat. Samozřejmě Statius může toto přívěsisko (jako i jiná) používat spíše ironicky, ale přesto se zdá, že se příležitostně a zcela vážně odvolává (skrže různá „proroctví a vize“)³³⁵ na Achilleovo „celkové“ a spíše válečnické pojetí.³³⁶ A nezřídka se ani popisu destrukce, která tento motiv doprovází, např. když nechává Neptuna pronést proroctví o Achilleově budoucnosti:³³⁷

*quem tu illic natum Sigeo in pulvere, quanta
aspicias victrix Phrygiarum funera matrum,
cum tuus Aeacides tepido modo sanguine Teucros
undabit campos, modo crassa exire vetabit
flumina et Hectoreo tardabit funere currus
inpelletque manu nostros, opera inrita, muros!* (Ach. 1, 84-89)

„Jakého syna tam v trójském prachu, ty vítězná, spatříš
a jaké utrpení trójských matek,
když tvůj Achilleus zaplaví trójské pláně čerstvou krví,
zabrání řekám plným těl těci, zpomalí svůj vůz Hektorovým tělem

³³¹ V textu je na mnoha místech poukazováno na Achilleovo mládí, často právě pomocí označení *puer* (Ach. 1, 128, 136, 188, 251, 273). Gianpiero Rosati klade na Achilleovo postavení chlapce velký důraz. Podrobněji viz Rosati, 1994, str. 11-12.

³³² Přívěsisko *magnus* používal v souvislosti s Achillem již Vergilius (Aen. 11, 438). Obvyklé je i v Ovidiově tvorbě (Met. 8, 309, Met. 12, 163, Met. 13, 30, 133, 134, am. 1, 9, 33, ars 2, 7, 11, trist. 1, 9, 29); Dilke, 1963, str. 499.

³³³ Statius se omlouvá Domitiánovi, že nepíše báseň o něm, ale o velkém Achilleovi (*magnus tibi praeludit Achilles*, Ach. 1, 19); Řekové požadují Achilleovu přítomnost (*magnum Danais Achillem*, Ach. 1, 513). Ke Statiovu postoji k císaři a císařské moci viz Heslin, 2005, str. 79.

³³⁴ Dilke, 1963, str. 499.

³³⁵ Neptunovo proroctví (Ach. 1, 84-89), prosba Řeků, aby se k nim Achilleus připojil u Tróje (Ach. 1, 496-513), Kalchantovo proroctví (Ach. 526-535). Fantuzzi se ovšem domnívá, že Kalchantovo proroctví lze interpretovat spíše ironicky. Více Fantuzzi, 2013, str. 155-162.

³³⁶ Achilleus je označován jako *eversor Asiae* (Ach. 1, 530), který jediný je schopen zabít Hektora (*in Hectora solus poscitur*, Ach. 1, 474). Achilleova účast při zničení Tróje je popisována jako nezbytná a zároveň záslužná činnost. Jelikož se Statius nedostal přímo k událostem u Tróje, chybí trójský úhel pohledu.

³³⁷ Pro podrobnější rozbor pasáže viz Heslin, 2005, str. 113-114.

a strhne paží mé hradby, mé zbytečné dílo.“

Statius využívá tradičních homérských motivů a epického slovníku spolu s odkazy na autory, kteří upřednostňovali Achilleovy spíše válečné rysy, aby ho zasadil do vážnějšího a na válku zaměřeného kontextu. Neptun popisuje Achillea, kterého v tomto případě pravděpodobně neironicky nazývá *Aeacides*, jako toho, kdo způsobí mnoho utrpení trójským matkám (*quanta... funera*), čímž pravděpodobně odkazuje tento motiv (a Achilleovo dosti nelichotivé zpracování) u jiných autorů. Obzvláště příhodné se zdá být srovnání s podobnou (a delší pasáží) u Catulla (*in funere matres*)³³⁸ nebo u Horatia, protože i tito autoři zdůrazňují především Achilleovu roli „ničitele“ a utrpení trójských žen.³³⁹ Líčení Achilleova masakru Trójanů, jakkoli parafrázované, rovněž evokuje příslušné, a často negativně interpretované, scény v *Íliadě* a *Ilias Latina* (viz výše). Statiův Neptun pravděpodobně dokonce odkazuje na řeč Ovidiova Neptuna z *Proměň* (Met. 12, 589-596, viz výše), jelikož v obou promluvách je zdůrazňována Neptunova účast při výstavbě trójských hradeb a Achilleova role při jejich zničení (*operi nostri populator, Achilles*, Met. 12, 593; *inpelletque manu, opera inrita, nostros muros*, Ach. 1, 89).

Neptunovo proroctví je první popis Achillea, který je čtenáři poskytnut a který do jisté míry kontrastuje s popisem aktivně jednajícího Achillea. Achilleus sice má vlastnosti, které souvisejí s jeho bojovou a impulzivní povahou: je přitahován k válečným aktivitám,³⁴⁰ loví (např. lvíce),³⁴¹ koná loupeživé výpravy ke kentaurům, kteří sami si stěžují na jeho nevhodné chování,³⁴² neposlouchá svého učitele,³⁴³ ale vyznačuje se i jemnějšími a lidštějšími rysy,³⁴⁴ např. přátelstvím s Patroklem (Ach. 1, 173) nebo nákloností k Cheirónovi (Ach. 1, 196-197). Obzvláště vypovídající je i Achilleova reakce na příchod Thetidy:

(Achilles)... catulos adportat...

quos tamen, ut... genetrix... visa est,

abicit exceptamque avidis circumligat ulnis... (Ach. 1, 170-172)

³³⁸ „... saepe fatebuntur gnatorum in funere matres...“ (CATULL. 64, 349). Heslin, 2005, str. 113.

³³⁹ „Iracunda diem proferet

Ilio matronisque Phrygum classis Achillei“ (HOR. carm. 1, 15, 33-34).

³⁴⁰ Ach. 1, 37-38, Ach. 1, 40-41.

³⁴¹ Ach. 1, 177.

³⁴² „... queruntur

Centauri raptasque domos abstractaque coram

armenta...“ (Ach. 1, 151-153). Srovnání kentaurů a Achillea je obzvláště vypovídající, jelikož jsou to kentaury, kterým je většinou vyčítána prudkost a divokost.

³⁴³ „olim... avide solebat audire imperia,“ (Ach. 1, 149-150). To může rovněž sloužit jako protiklad Ovidiova popisu Achillea z *Ars amatoria*: Achilleus jako vyděšený student, který se bál přísného učitele (OVID. ars 1, 13-14).

³⁴⁴ Achilleovu lidskost jako základní součást jeho charakteru v *Achilleidě* zdůrazňuje již Rosati, 1994, str. 8.

„ (Achilleus)... přináší mlád'ata...,
které ale přece, jakmile uvidí matku, odhodí.
Obejme ji a ovine dychtivými pažemi...“

Achilleus se natolik raduje z matčina příchodu, že odhodí svou pracně vybojovanou kořist, jen aby ji mohl obejmout.³⁴⁵ A dokonce, když zpěvem opěvuje skutky jiných hrdinů (Héraklés, Polydeukes, Théseus), vkládá do své písňe i odkaz na matčinu svatbu, aby ji potěšil (*Thetis risit*, Ach. 1, 194). Achilleova znalost múzických umění se jako motiv v římské literatuře objevuje konzistentně,³⁴⁶ a v *Achilleidě* dokonce dvakrát.³⁴⁷ V tomto konkrétním momentu Achilleus demonstruje svou vrozenou náklonost k heroickým a válečnickým motivům (jako v *Íliadě*, kde zpívá o významných činech jiných hrdinů) a zároveň zcela jasně ukazuje, jakou náklonost chová ke své matce. Témata Achilleovy písňe mohou odkazovat na Catullovu báseň 64,³⁴⁸ je však nutné upozornit, že Catullovo zpracování Achillea je oproti Statiovu mnohem jednodušší a ryze negativní: Catullův Achilleus vzbuzuje primárně strach u svých nepřátel, ale Statiův Achilleus je sám vyděšený (*pavens*, Ach. 1, 251), jakmile se ocitne v nečekané situaci (Thetidín „únos“ na Skýros).

Achilleův pobyt na Skýru, jeho převlečení do ženských šatů a následná láska k Deidameii zabírá značnou část první knihy, tvoří tedy klíčovou součást díla, které ale mělo být mnohem delší. Mezi badateli často budí pozornost zejména Achilleův cross-dressing,³⁴⁹ i když není zcela jisté, zda byl původně součástí tohoto mytologického cyklu. Již *Kypria* a *Íliada* naznačují, že Achilleus měl nějakou dobu žít na Skýru, ale o jeho převleku se nezmiňují, pravděpodobně o tom však pojednávala Eurípidova nedochovaná hra *Skyrioi*.³⁵⁰ V římské literatuře byl tento konkrétní motiv zpracováván různorodě (Horatius, Ovidius),³⁵¹ většinou ale autoři zdůrazňovali roli Thetidy jako autora lsti a její prosby, kterým Achilleus jako syn musel vyhovět. Rovněž Statius přisoudil Thetidě klíčovou úlohu; Thetis se v *Achilleidě* všemožně snaží dosáhnout svého záměru, a aby Achillea přesvědčila, uvádí řadu významných mytologických postav, které se uvolily k ženské práci nebo k převleku do ženských šatů: Héraklea, o němž sám Achilleus dříve zpíval a vztahoval se k jeho činům,³⁵² Bakcha (Ach. 1, 262-263) a v předzvěsti Achilleova

³⁴⁵ Pro podrobnější výklad této pasáže a její možný metaforický význam viz Heslin, 2005, str. 188-189.

³⁴⁶ V římské literatuře jsou Achilleovy múzické dovednosti většinou spojovány s milostnými tématy (OVID. epist. 3, 113-118, OVID. trist. 4, 1, 15, HOMER. 586-587).

³⁴⁷ Ach. 1, 186-194, Ach. 1. 574-579.

³⁴⁸ Heslin, 2005, str. 88. Pro podrobnější rozbor dané pasáže viz Heslin, 2005, str. 87-88.

³⁴⁹ Podrobněji se jím zabývá McAuley, 2010, str. 37-58 nebo Fantuzzi, 2012, str. 21-97. Ačkoli v indoevropské mytologii to není ojedinělý motiv, viz např. mýtus o převlečení Thóra.

³⁵⁰ Gantz, 1993, str. 581.

³⁵¹ HOR. carm. 1, 8, 13-16, OVID. 1, 689-704. Heslin, 2005, str. 193.

³⁵² „... *Lydia dura*

vlastního chování i Iova, který tak často sváděl dívky (Ach. 1, 263).³⁵³ Statius dává velký prostor Thetidním argumentům, které mohly mít na Achillea odpovídající vliv, jelikož se většinou jedná o příklady, ke kterým by se mladý hrdina mohl vztáhnout, ale navzdory tomu Achilleus není přesvědčen:

... sic horrida pectora tractat
nequiquam mulcens... (Ach. 1, 274-275)

„Tak přesvědčuje jeho divoké srdce,
nadarmo jej chlácholí...“

Statius záměrně v Achilleově zdráhání zdůrazňuje jeho status velkého hrdiny použitím slov (*horrida pectora*) typických pro velká epická díla vergiliovského typu;³⁵⁴ *horridus* je obzvláště obvyklým Achilleovým přízviskem v dílech, která upřednostňují jeho válečnické pojetí (např. v *Ilias Latina*).³⁵⁵ Statius vystavěl celou tuto pasáž (Thetidiny prosby i Achilleovo zdráhání) tak, aby jasně kontrastovala s tou následující (Achilleovo svolení k převleku). I proto se vypravěč ironicky ptá, co (*quae mens*) nakonec *indocilem Achillem* „neukázněného Achillea“ (Ach. 1, 284) přesvědčilo, aby svolil.³⁵⁶ A vysvětlení je vskutku prosté: zamiloval se do Deidameie a nechal se přemluvit matkou, že jako její „společnice“ snadněji dosáhne její přízně (*aspicit ambiguum genetrix cogique volentem*, Ach. 1, 325).

Podobně jako v *Ephemeris* tedy tvoří Achilleova láska klíčový zlom ve vývoji narativu. Zůstává samozřejmě otázkou, nakolik významným momentem by zůstala v dokončené *Achilleidě*, i když Gianpiero Roseti se domnívá, že její důsledky by pro Achillea byly pozorovatelné i ve zbylých knihách díla.³⁵⁷ Deidameia byla v řecké tradici považována za jednu z Achilleových partnerek a za matku Neoptolema³⁵⁸ a i římsí autoři příležitostně zpracovávali jejich příběh (např. OVID. ars 1, 689-706), Statius jej však popsal nejdetailněji, i když některé motivy přejal

pensa manu mollesque tulit Tiryntius hastas...“ (Ach. 1, 260-261).

³⁵³ Pro podrobnější rozbor jednotlivých příkladů viz Heslin, 2005, str. 122-125.

³⁵⁴ Tato slova často u Vergilia, i když ne nutně takto spojená. V první knize *Aeneidy* je slovo *horridus* použito 4x (*Furor horridus*, Aen. 1, 296, *horrenti umbra*, Aen. 1, 165 apod.), *pectus* 14x (*sub pectore*, Aen. 1, 15, *maerentia pectora*, 1, 197).

³⁵⁵ „*proeliaque horrendi sub imagine versat Achillis*“, (HOMER. 813), „*rursus agit Phrygias... horridus Aeacides*“ (HOMER. 924-925). Toto slovo ale není výlučně používání pouze s Achilleem, ale i s jinými Řeky a obecně k popisu válečné vřavy.

³⁵⁶ Navzdory Thetidním instrukcím ohledně mluvy, vzhledu i chování, jsou ostatní postavy *Achilleidy* neustále konfrontovány se skutečností, že Achilleův převlek je dosti průhledný. Thetis ve snaze zabránit prozrazení představuje převlečeného Achillea jako „Achilleovu sestru“, která kvůli bratrovi sama tíhne k amazonskému způsobu života. Pro podrobnější rozbor viz Heslin, 2005, str. 125-134.

³⁵⁷ Rosati, 1994, str. 10.

³⁵⁸ Např. u autorů jako je Eurípídés (*Skýrioi*), Bión, Apollodóros. Více viz Gantz, 1993, str. 681.

právě z Ovidiova *Umění milovat*.³⁵⁹ Achilleova láska k Deidameii je v *Achilleidě* vystavěna na řadě *topoi*: je to prudká a okamžitá láska, navíc je zapovězená, a i proto utajená.³⁶⁰ Je to navíc Achilleova první erotická zkušenost, se kterou se naivní a divoký mladík (*trux puer*, Ach. 1, 302) neumí vypořádat. A i proto by téměř jako *ferus* „divý“ (Ach. 1, 310) narušil posvátné obřady (*disiciat hospita sacra*, Ach. 1, 310-311),³⁶¹ při kterých Deidameiu poprvé uviděl, kdyby mu *pudor* „stud“ a *reverentia matris* „úcta k matce“ (Ach. 1, 312) nezabránily. Statius velice často, i když popisuje Achillea spíše jako elegického hrdinu,³⁶² ironicky používá ta Achilleova přízviska, jež jsou navázána na jeho válečnický charakter: *horridus*, *durus*,³⁶³ *Aeacides* či *superbus*.³⁶⁴ Často je rovněž kombinuje, aby znásobil jejich efekt (*superbus Aeacides*, Ach. 1, 606-607).

Statiův Achilleus podle Lorezna Sanny usiluje o Deidameiu³⁶⁵ podle rad Ovidiova učitele z *Umění milovat*:³⁶⁶ neustále s ní tráví čas (*improbis permit*, Ach. 1, 568-569) a společně se věnují jejím oblíbeným aktivitám, např. pletení košíků, tanci a hudbě.³⁶⁷ Achilleus tedy využívá hudbu ke svádění, a dokonce (díky svému převleku) k sebechvále (Ach. 1, 577-579), což vytváří souvislost s Ovidiovým popisem Achilleových múzických dovedností: Ovidiův Achilleus se nevěnuje válce, protože je příliš zaměstnán dívkami a hrou na lyru (viz výše).³⁶⁸ Achilleovi se však nepodařilo vytouženou dívku získat, což ho donutí zamyslet se nad svou „ponižující situací“, ze které primárně obviňuje Thetidu.³⁶⁹ Achilleus totiž odmítá přiznat (sobě i čtenáři), že k převleku svolil on sám a za jistým účelem: dokud existovala naděje, že Deidameiu získá, byl ochoten vydávat se za dívku, ale jakmile ho Deidameia odmítla, rozhodne se k radikálnímu kroku.³⁷⁰

Staius tak neustále čtenáře konfrontuje se svým mnohoznačným pojetím Achillea: v jednu chvíli je to mladík, který objímá matku, je vystrašený a nepříteli úspěšně svádí dívky, ale zároveň

³⁵⁹ Davis, 2006, str. 129.

³⁶⁰ Sanna, 2007, str. 207.

³⁶¹ *Ferus* je velice silné adjektivum, které na první pohled souvisí s faktem, že Achilleus téměř narušil posvátné obřady, ale zároveň ho ve značně negativním slova smyslu používá Ovidius: Achilleovo podsvětní zjevení žádá nespravedlivé obětování Polyxeny (Met. 13, 444-448). Objevuje se rovněž v *Ilias Latina* (HOMER. 74), ačkoli tam není jeho interpretace jednoznačná, nebo v Senekových *Trójankách* (SEN. Tro. 413), kde má spíše negativní zabarvení.

³⁶² Sanna, 2007, str. 207.

³⁶³ Rovněž v HOMER. 988.

³⁶⁴ Rovněž v HOMER. 1.

³⁶⁵ Jakmile se zbavil rodičovského dozoru a studu (*exsolvitque rudem genetrix digressa pudorem*, Ach. 1, 565).

³⁶⁶ Sanna, 2007, str. 208. Pro podrobnější rozbor pasáže viz Sanna, 2007, str. 208-212.

³⁶⁷ Ach. 1, 570-573.

³⁶⁸ OVID. epist. 3, 113-120.

³⁶⁹ „*Quonam timidae commenta parentis usque feres?*“ (Ach. 1, 624-625).

³⁷⁰ „*teque marem—pudet heu!—nec amore probabis?*“ (Ach. 1, 639).

bude velkým válečníkem známým z *Íliady*, který je schopen dopustit se strašlivých činů, v tomto případně násilného svedení Deidameie. Pasáž popisující tento moment ve vyprávění je silně inspirovaná Ovidiovou verzí tohoto příběhu,³⁷¹ a proto se nabízí podobná interpretace jako u Ovidia: Deidameia pouze předstírala nezájem, ale ve skutečnosti chtěla být k aktu donucena.³⁷² Ale v *Achilleidě* je Deidameia opravdu přinucena proti své vůli,³⁷³ což je zřetelné z její reakce – naplnila křikem háj i hory (*illa.. clamore nemus montemque replevit*, Ach. 1, 645)³⁷⁴ – a rovněž z Achilleovy snahy dokázat, že se nejednalo o nic špatného, a přesvědčit ji, aby jejich vztah akceptovala, např. zdůrazněním svého původu:

*ille ego (quid trepidas?) genitum quem caerula mater
paene Iovi silvis nivibusque immisit alendum
Thessalicis.* (Ach. 1, 650-652)

„Já jsem ten (proč se bojíš?), kterého mořská matka
téměř porodila Iovovi a poslala na vychování do lesů a sněhů Thessalie.“

Achilleova vychloubavá řeč připomíná promluvy homérských hérůů, které pronášejí po porážce nepřátel,³⁷⁵ což ale z Achillea nečiní příliš velkého hrdinu, pokud srovnáme Deidameiu s jeho obvyklými protivníky, např. s Hektorem. Tento výklad je obzvláště příhodný, pokud rovněž zohledníme podobnost Achilleova monologu s proslovy jiných „vítězých násilníků“ (obzvláště těch z *Proměn*). Je možné upozornit především na Apollónovu řeč k Dafné (Met. 1, 514-517) nebo k Leukothé: *Ille ego sum... qui...* (Met. 4, 226), přičemž druhý příklad je krom podobné výstavby obzvláště příhodný, jelikož Apollón svedl Leukothé v ženských šatech.³⁷⁶ Achilleovu pozici nevylepší ani jeho úsilí prokázat se svou urozeností; opětovně se totiž chlubí něčím, co nemá žádnou váhu (*genitum... paene Iovi*).³⁷⁷ Přesto ale Statius dává jasně najevo, že jeho Achillea nelze přímo srovnávat s „obyčejnými násilníky“, protože jeho Achilles Deidameiu skutečně miluje:³⁷⁸ snaží se spolu s ní utajit jejich vztah a neodchází do války, ačkoli by sám chtěl.

³⁷¹ Davis, 2006, str. 129.

³⁷² „*viribus illa quidem victa est (ita credere oportet):*

sed voluit vinci viribus illa tamen,“ (OVID. ars 1, 699-700). Více viz Davis, 2006, str. 131.

³⁷³ Heslin, 2005, str. 165; Davis, 2006, str. 137.

³⁷⁴ Davis, 2006, str. 137.

³⁷⁵ Heslin, 2005, str. 165.

³⁷⁶ Davis, 2006, str. 134.

³⁷⁷ Heslin, 2005, str. 165.

³⁷⁸ To Davis spatřuje např. v odkazech na *Aeneidu* a epický jazyk, když Statius popisuje Achilleovo zamilování se (např. srovnává *bibit ossibus ignem*, Ach. 1, 303 s *ossibus implecet ignem*, Aen. 1, 660 apod.) Více viz Davis, 2006, str. 133.

I když totiž Statius Achillea jako velkého válečníka příležitostně zlehčuje (např. když se Diomédes ironicky ptá, zda Odysseovy dárky pro princezny vyzbrojí Achillea),³⁷⁹ rovněž ve své básni ponechává okamžiky, z nichž je patrné, že Achilleus se jednou stane největším z Achájů. Válka a s ní související motivy jsou pro něj důležité a téměř přirozené: Achilleus např. skrývá svou radost na příchodem Řeků,³⁸⁰ a dokonce sám téměř odhalí své přestrojení, když Odysseus vyzývá odvážně k boji (*exisset stratis, ni Deidamia...*, Ach. 1, 802). Všechny tyto narážky nakonec kulminují v popisu prozrazení Achilleova převleku (Ach. 1, 854-866), když si Achilleus z Odysseových darů zvolí místo šperků kopí a štít: ze zamilovaného Achillea je *ferus Aeacides* (Ach. 1, 854), který touží pouze po válce (*totoque in pectore Troia est*, Ach. 1, 857) a který zapomněl na svou lásku (*nusquam occultus amor*, Ach. 1, 857),³⁸¹ protože účastnit se trójské války je jeho osudem (Ach. 1, 871). Popis Achilleovy proměny z ukryté dívky v mladého válečníka a jeho připravenosti k boji zabírá téměř 30 veršů, přesto je ale celá tato scéna potlačena stručným popisem Deidameina znepokojení.

Jakmile Achilleus uslyšel Deidameiono naříkání (*Deidameia, cuius... grandia lamenta (Achilles) accepit*, Ach. 886-887), sama jeho *virtus* „odvaha“ je *infracta occulto calore* „podlomena skrytou vášní“ (Ach. 1, 869) a on okamžitě upouští svůj štít (*demittit clipeum*, Ach. 870), který předtím tak obdivoval, aby se pokusil, co nejvíce napravit situaci: svaluje veškerou vinu na sebe (*qua potuit nostras possesa repellere vires*, Ach. 1, 905), dožaduje se sňatku (*concipe foedus*, Ach. 1, 903) a dokonce nabízí, že zůstane na Skýru,³⁸² ačkoli to pravděpodobně nikdo neočekává. Statius tedy ve své básni zdůrazňuje jak Achilleovu touhu zapojit se do trójské války, tak i jeho lásku k Deidameii, která se projevuje jeho ochotou nejdříve přijmout zodpovědnost za své činy (tj. zabezpečit svou milovanou a jejich dítě). I tak ze svého Achillea činí postavu, která je do jisté míry povznesena nad svůj primární status válečníka. Ale navzdory tomu, že Statius několikrát zdůraznil hloubku Achilleova citu (skrže jeho slova i činy), nechává Deidameiu vyjadřovat pochybnosti o jeho věrnosti³⁸³ (možná v narážce na Ovidiovu Briseovnu, která rovněž Achillea obviňovala z „nevěry“),³⁸⁴ což se zdá pro Achillea být nereálnou představou: je její řečí hluboce zasažen (*talia dicentem non ipse inmotus Achilles*, Ach. 1, 956)

³⁷⁹ Ach. 1, 714-717.

³⁸⁰ „...nova gaudia celat
*Pelides avidusque novos heroas et arma
vel talis vidisse cupit*,“ (Ach. 1, 753-755).

³⁸¹ Ach. 1, 857.

³⁸² „... pono arma et reddo Pelasgis
et maneo.“ (Ach. 1, 906-907).

³⁸³ „... iam te... sperabunt... decorae Troades...“ (Ach. 1, 943-944).

³⁸⁴ OVID. epist. 3, 113-120. Viz výše.

a v slzách přísahá, že se vrátí (*iuratque fidem iurataque fletu spondet*, Ach, 1, 967).³⁸⁵ Statius zde používá variantu pasivního participia *motus*, které se v souvislosti s Achilleem objevilo již na řadě míst,³⁸⁶ i když povětšinou (ale ne výlučně) v návaznosti na jediný motiv (Achilleova reakce na Priamovu žádost o Hektorovo tělo, viz výše). V předešlých případech zpracování tohoto motivu sami autoři (především Vergilius, Ovidius, autor *Ilias Latina*, Diktys) uváděli, čímž byl Achilleus přesvědčen (např. *precibus, spectaculo*), ale zde se může čtenář domýšlet: Deidameina řeč obsahuje prosby, výčitky i nářky, ale je možné, že ve Statiově zpracování byla Achilleova láska natolik stálá, že to ani nebylo potřeba. Zůstává ale otázkou, jak by Statius zpracoval Achilleův postoj k jeho jiným eventuálním romantickým partnerkám (např. Bríseovně).

Druhá kniha *Achilleidy* začíná Achilleovým odchodem z ostrova, ale Statius stihl napsat pouze 167 veršů. Většinu této části zabírá Achilleův vlastní popis dětství a výcviku, čímž se Achilleus snaží distancovat od svého chování na Skýru (viní, dokonce dvakrát, za svou situaci Thetidu)³⁸⁷ a prokázat svou hodnotu Řekům popisem své drsné výchovy a svých schopností.³⁸⁸ Tím působí poněkud přelétavě, jelikož podobně jako přijal jistou roli, aby se zalíbil Deidameii, teď sám sebe prezentuje v jiných souvislostech. Druhá kniha měla pravděpodobně představovat začátek jeho hrdinské a více válečnický zaměřené cesty, která měla zajistit, abys se z něj opravdu stal *magnus Achilles*.

Statiova báseň *Achilleida* bývá považována za jeden z mála textů, ve kterém není Achilleus popisován primárně jako záporná či nepřátelská postava,³⁸⁹ pravděpodobně proto, že se Statius příliš nesoustředí na tematiku okolo Tróje, kde jsou nejvíce zřetelné Achilleovy destruktivní rysy, ale naopak zdůrazňuje jeho zapojení do erotického kontextu.³⁹⁰ Statiovo zpracování Achillea je ale mnohem komplikovanější, jelikož byl zcela jistě ovlivněn jinými autory (např. Homérem, Vergiliem, Ovidiem i autorem *Ilias Latina*), u kterých je Achilleovo pojetí rovněž mnohovýznamové. Zároveň se ale úmyslně nadržuje pouze jednoho vzoru, ale propojuje a odkazuje na celou řadu variant Achilleových mytologických příběhů. Jelikož chtěl podrobně

³⁸⁵ Možná odkaz na Vergiliovo zpracování Priamovy verze vydání Hektorova těla: *sed iura fidemque... erubuit* (Aen. 2, 541-542).

³⁸⁶ OVID. ars 2, 240-241 (*Hectora donavit Priamo prece motus Achilles*), HOMER. 1043 (*precibus motus Achilles*), DICT. 3, 24 (*commotus spectaculo*).

³⁸⁷ Ach. 2, 37-40, Ach. 2, 217-218.

³⁸⁸ Ale nejen těch bojových. Achilleus začíná podrobně líčit své lékařské dovednosti (Ach. 2, 159), ale jejich popis je přerušeno, protože veršem 167 *Achilleida* končí.

³⁸⁹ Levin, 1949, str. 40.

³⁹⁰ Latacz, 2010, str. 4.

popsat celý Achilleův život a skutky, dává Achilleovi více prostoru a zasazuje jej do detailně popsaných scén (např. Achilleův pobyt u Cheiróna nebo na Skýru), a i proto je jeho Achilleus složitou a reálnou postavou. Statius příležitostně zlehčuje jeho status nejlepšího válečníka, např. ironickým používáním s válkou spjatých přízvisek a jazyka typického pro epiku vergiliovsko-homérského typu (např. *superbus*, *horridus*, *Aeacides*). Stejného účelu dosahuje i opakovaným zdůrazňováním Achilleova téměř dokonalého původu (Achilleus je téměř synem Iova) nebo Achilleovým chováním: Achilleus opakovaně svaluje vinu za svůj převlek na matku, i když k tomu sám svolil, nebo cítí potřebu prokázat svou hodnotu Řekům popisem své drsné výchovy. Navzdory tomuto ale Statius pracuje i s vážněji myšlenými momenty, ze kterých je zřetelná Achilleova souvislost s válkou a jeho výjimečné postavení mezi Řeky. Odkazuje na Achilleovu loveckou a bojovou zdatnost (Achilleus skolil lvici, koná loupeživé výpravy ke kentaurům) i jeho přirozenou náklonost k těmto aktivitám: Achilleus se raduje z příchodu Řeků na Skýros, rád by se zapojil do trójské války, a nakonec dokonce prozrazuje svůj převlek, když si místo Odysseem nabídnutých šperků vybírá zbraně. Statius rovněž příležitostně připomíná Achilleovu velkou úlohu u Tróje a jeho schopnost způsobit velké utrpení, když skrze Neptuna předvídá významné momenty trójských mýtů: Achilleus bude příčinou trápení trójských matek, protože těly jejich synů přeruší tok řek a krví potřísní trójské pláně.

Ale navzdory této charakterizaci je výraznou součástí Achilleova charakteru v *Achilleidě* rovněž jeho „lidskost“, kterou můžeme pozorovat z Achilleova chování vůči jiným postavám příběhu, např. vůči Thetidě. Thetis pro Achillea představuje milovanou matku, kterou rád vidí, a proto se jí snaží potěšit, např. se zmiňuje o její svatbě v písni věnované spíše významným činům jiných hrdinů. V její přítomnosti se zároveň chová přiměřeně svému mladému věku (raduje se, bojí se). Komplikovanost Achilleova charakteru je rovněž patrná z jeho vztahu k Deidameii, do které se na první pohled natolik zamiluje, že je ochoten se kvůli ní převléci do ženských šatů. Statius podrobně popisuje fáze jejich vztahu: Achilleus se jí nejprve snaží získat, (např. pomocí hudby), ale když to nedokáže, uchýlí se k násilí. Statiusův Achilleus si ale zároveň uvědomuje svou chybu a snaží se ji napravit: zůstává s Deidameiou, ačkoli by si přál zapojit se do války. Dokonce, jakmile je tajemství prozrazeno, je to Deidameiina reakce (tj. nářek), který ovlivňuje jeho chování: svaluje veškerou vinu na sebe, přijímá zodpovědnost za své činy (tj. požaduje sňatek) a slibuje jí věrnost. Pokud by Statius stihl své dílo dokončit, pravděpodobně bychom se setkali s řadou Achilleových nově propracovaných motivů, druhá kniha *Achilleidy* je totiž přerušena, když Achilleus začíná podrobně popisovat své lékařské dovednosti.

5 Seneca, *Troades*

V Senekově tvorbě není Achilleus příliš významnou postavou,³⁹¹ ale v některých dílech má podstatnější roli, především v tragédii *Troades*,³⁹² jejíž hlavním námětem je obětování Polyxeny Achilleovi (a jejich sňatek).³⁹³ Obětování Polyxeny se v římské literatuře jako téma objevuje spíše sporadicky, většinou se jedná o stručnou zmínku,³⁹⁴ výjimkou je Ovidius, který tuto látku zpracovává velice podrobně,³⁹⁵ a i proto tvořil jeden z hlavních Senekových pramenů.³⁹⁶ Pojetí postavy Achillea v *Trójankách* je často interpretováno negativně³⁹⁷ a tato hypotéza je založena na podstatných argumentech, které souvisí mimo jiné s hlavní premisou hry (tj. požadavek na lidskou oběť)³⁹⁸ a úhlem pohledu postav (převážně Trójank). Achilleus je popisován jako záporná postava především od Trójanů, ale různým způsobem s odlišným vnímáním se k němu rovněž vztahují i Řekové (především Agamemnón a Pyrrhos).

5.1 Achilleovo zjevení

Achilleus je v *Trójankách* jako jediná postava pouze v krátké pasáži, ve které se zjevuje z podsvětí a přednáší požadavek na obětování Polyxeny (Tro. 181-202). Ačkoli je tedy jeho role v této tragédii značně omezená, pro její děj je klíčová, protože jeho žádost je určující pro následné události a pro chování dalších postav, které na ni reagují. Samotné Achilleovo zjevení je popsáno skrze Řeka Talthýbia jako: *maiora mostra ueris* „znamení větší než pravda“,³⁹⁹ přičemž slovo *mostra* v sobě má určité nepříznivé (a potencionálně negativní) konotace.⁴⁰⁰ Talthybius navíc popisuje svůj strach a hrůzu (*Pauet animus, artus horridus quassat tremor*, Tro. 168), které se ho zmocnily při Achilleově příchodu (nebo zmocňují, když o tom vypráví), ačkoli jako Řek by Achillea měl vnímat v opačných souvislostech. Ale tato příhoda je tak podivuhodná a hrozivá, že se ani Achilleovi soukmenovci neubrání děsu. Podobně vypovídající je také popis toho, jak svět lidí na Achilleův příchod reagoval: ačkoliv začínalo (jako obvykle)

³⁹¹ Několikrát je zmíněn v *Agamemnónovi* a v *Octavii*: Cupidó přikázal Achilleovi hrát na lyru a zničit Tróju i jiná města (OCTAVIA 814-617).

³⁹² Vznik této hry bývá dáván do let 49-50. Podrobněji viz Keulen, 2001, str. 8.

³⁹³ V dílech, která byla napsána před *Trójankami* a která zpracovávají téma obětování Polyxeny, není erotická souvislost mezi ní a Achilleem příliš zřetelná. Naopak v dílech, které následují po Senekově tragédii, je již patrná (např. *Ephemeris*). Proto podle Lentana tvoří Seneca „mezistupeň“ ve zpracování tohoto motivu; Lentano, 2018, str. 234.

³⁹⁴ CATULL. 64, 362-371, VERG. Aen. 3, 320-322.

³⁹⁵ OVID. Met. 13, 439-480.

³⁹⁶ Nelze ale opomenout ani silný vliv řeckých tragédií. Seneca mohl čerpat z dnes nedochované Sofokleovy hry *Polyxena* a rovněž z Eurípidovy *Hekabé*; Keulen, 2001, str. 10.

³⁹⁷ Hendzel, 2017, str. 75-76.

³⁹⁸ Lidská oběť byla v římském prostředí odsuzována. Podrobněji Schulz, 2010, str. 517.

³⁹⁹ Tro. 169.

⁴⁰⁰ „a monstrum is a thing which monet“ Keulen, 2001, str. 170.

svítat, náhle (*subito*)⁴⁰¹ se ozval hlasitý hluk, země se otřásla se a zvedl se prudký vítr, který zmítal korunami stromů tak, až lesy a posvátný háj sténaly; kamení padalo ze skal, země se třásla a moře bouřilo.⁴⁰² Jednalo se tedy o nepřirozenou a strašlivou událost, která se podepsala na běhu věci.

Pasáž Achilleova zjevení má velice podobnou strukturu jako ta Ovidiova, u kterého jsou rovněž patrné spíše negativní konotace postavy Achillea: řecké loďstvo se chystalo vyplout,⁴⁰³ ale jejich odjezd byl přerušen, když Achilleus (*ingens umbra*, Tro. 181)⁴⁰⁴ vystoupil z rozpuklé země.⁴⁰⁵ Achilleův duch je podobně jako v Ovidiově verzi připodobněn (*qualis*, Tro. 182)⁴⁰⁶ k živému Achilleovi skrze poukazování na jeho významné činy, které u Seneky tvoří základní definici Achilleova charakteru: vedl válku v Thrákii (*Threica proludens arma*, Tro. 182),⁴⁰⁷ porazil Kykna (*Neptunium perculit iuvenem*, Tro. 183-184),⁴⁰⁸ divoce bojoval před Trójou (*Marte uiolento furens*, Tro. 185), zabil mnoho Trójanů, jejichž těly zamezil řece téci (Tro. 186), a porazil Hektora (*Hectorem trahens*, Tro. 189). Seneca tedy primárně definuje Achillea jako válečníka, který je určován svými skutky na bitevním poli (tj. kolik nepřátel zabil), a proto v rámci své charakteristiky Achillea naráží na řadu jeho předchozích římských zpracování, která používala tyto motivy: např. výše zmíněné podobnosti s *Proměnami* nebo narážky na Catullovu báseň 64.⁴⁰⁹ Achilleovy negativní rysy jsou více než zřetelné, jakmile sám Achilleus pronese svoje přání: rozezleně (*iratus*, Tro. 190)⁴¹⁰ vyžaduje obětování dívky⁴¹¹ (*Pyrrhi manu mactetur et tumultum riget*, Tro. 196-197),⁴¹² kterou pravděpodobně nikdy neviděl, protože ostatní Řekové dostali svou odměnu,⁴¹³ ale on ne. Svoje přání si dokonce téměř vynucuje, když brání řeckému loďstvu vyplout zpět domů: Seneca totiž více než jiní autoři odkazuje na Achilleovu souvislost s božskou sférou a i jemu samotnému přisuzuje obzvláště nad mořem

⁴⁰¹ U Ovidia *subito* uvozuje scénu samotné Achilleova zjevení (Met. 13, 441).

⁴⁰² Tro. 170-176.

⁴⁰³ Met. 13, 439-440, SEN. Tro. 164-165.

⁴⁰⁴ „*Inmitis umbra*“ (Met. 13, 449).

⁴⁰⁵ „*humo late rupta*“ (Met. 13, 442), „*tellure fracta*“ (Tro. 180).

⁴⁰⁶ „*Achilles... quantus*,“ (Met. 13, 441).

⁴⁰⁷ Ačkoli není jisté, s kým přesně tam měl bojovat. Podrobněji viz Keulen, 2001, str. 182.

⁴⁰⁸ Souboj s Kyknem je zpracován rovněž v *Proměnách* (viz výše). Seneca používá sloveso *percellere*, které naznačuje spíše zabítí mečem; Keulen, 2001, str. 183. Je proto možné, že se od Ovidiovy verze, kde je Kyknos uškrcen, distancuje.

⁴⁰⁹ Catullus se zmiňuje jak o Achilleově zabíjení Trójanů a vhození jejich těl do řeky (CATULL. 64, 354-361), tak i o obětování Poxeny (CATULL. 64, 362-371).

⁴¹⁰ Konkrétně: *irati sonus* (Tro. 190). Toto slovo ale lze vztáhnout na Achillea samotného. Podle Keulena nahrazuje Ovidiovo *similisque minanti* (Met. 13, 422). Podrobněji viz Keulen, 2001, str. 185.

⁴¹¹ Polyxenino obětování je definováno jako sňatek (*desponsa nostris cineribus Polyxene*, Tro. 195). Helena, která má Polyxenu upravit a připravit k oběti, se snaží dívku oklamat: Polyxena se má vdát za Pyrrha, který je definován podobně jako Achilleus (největší řecký hrdina, pán Thessálie, příbuzný mořských bohů; Tro. 872-882).

⁴¹² „*mactata Polyxena*“ (Met. 13, 448).

⁴¹³ Polyxena je označována jako *pretium* (209), *merx* (211), *praemium* (294). V *Proměnách* jako *honos* (Met. 13, 447).

„magické schopnosti“.⁴¹⁴ Nepřirozenost Achilleova zjevení je i ke konci této pasáže zdůrazněna reakcí okolí: jakmile Achilleus mizí, všechny výše zmíněné (ne)přirozené úkazy se vracejí do normálního stavu.

5.2 Rozhovor Pyrrha s Agamemnónem

Ačkoli se Achilleus jako jednající figura po přednesení svého požadavku na začátku 2. dějství již neobjevuje, jeho zjevení na počátku hry ovlivňuje ostatní postavy, které diskutují o jeho žádosti i jeho skutcích. Obzvláště významná je disputace Agamemnóna s Pyrrhem, kteří zastávají protikladné názory; Agamemnón je charakterizován jako moudrý a umírněný vůdce, který je striktně proti lidské oběti, Pyrrhos naopak jako prudký a krvelačný mladík, který se dožaduje „spravedlivé odměny“ pro svého otce. Ve své rétorice často odkazují na různé motivy spjaté s Achilleem, ale jejich výklady jsou mnohdy protikladné, protože vycházejí z odlišných pozic. V jednom textu tedy nacházíme často kontrastující interpretace jednotlivých Achilleových motivů.

Pyrrhos svého otce (a pravděpodobně i sebe) prezentuje jako velkého válečníka, kterému se nikdo nemohl vyrovnat, zejména zdůrazňuje jeho klíčovou roli při pádu Tróje (*Achilles, cuius unius manu impulsa Troia*, Tro. 204-205). Se stejným úmyslem tematizuje, že ačkoliv bylo Achilleovi přikázáno (*iussus*, Tro. 211) zůstat na ostrově Skýros v ženských šatech, on se musel ze své přirozenosti matčině příkazu vzepřít a překonat její lest (*exiit matris dolos*, Tro. 214). Statiův Pyrrhos tedy, podobně jako Ovidiův lyrický mluvčí a Statiův Achilleus, připisuje veškerou vinu Thetidě,⁴¹⁵ pravděpodobně aby předešel obvinění ze zbabělosti. Rovněž odkazuje na Achilleovu dvojznačnou úlohu nepřítele i léčitele, když popisuje Achilleův souboj s Télefem (*Telephus sensit fortem... et mitem manum*, Tro. 218-219),⁴¹⁶ aby dokázal otcovu velikost a výjimečnost. Ale navzdory zmínce o Achilleově mírnější stránce je přesto primárně kladen důraz na Achilleovy válečnické dovednosti, které jsou zřetelné z výčtu Achilleem dobytých měst.⁴¹⁷ Takovýto výčet není v římské literatuře ojedinělý, v *Proměnách* dokonce nalézáme dva. První je ve 12. knize, kde Achilleus, protože nedokáže přemoci Kykna, hledá útěchu ve vyjmenování všech měst, která dobyl.⁴¹⁸ Druhý je ve 13. knize, kde si Odysseus přivlastňuje Achilleovy zásluhy (tj. města, která získal), protože to byl on, kdo ho přivedl

⁴¹⁴ V úvodní scéně bylo moře zneklidněné, protože cítilo „svého Achillea“ (*pontus suum Achillem sensit*, Tro. 175-176), Achilleus popisuje moře jako „své“ (*per nostra maria*, Tro. 193), na Achilleovo prohlášení o svatbě s Polyxenou reagují mořští bohové (*Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus*, Tro. 202).

⁴¹⁵ OVID. ars 1, 689, STAT. Ach. 1, 624-625, Ach. 2, 43-45, 217-218.

⁴¹⁶ Slovo *mitis* může spíše odkazovat na slovo (*inmitis*), které je s Achilleem používáno častěji (Aen. 1, 30, Met. 13, 449).

⁴¹⁷ Théby, Lymésos, Tenedos, Thrákie, Skýros, Lesbos, Killa (Tro. 219-228).

⁴¹⁸ Met. 12, 106-114.

k Tróji.⁴¹⁹ Obzvláště Odysseova řeč mohla sloužit jako Senekova inspirace, protože Ovidiův Odysseus a Senekův Pyrrhos zmiňují stejná města a rovněž Achilleův souboj s Téletem a s Hektorem. Proto i Senekův výčet měst můžeme interpretovat nejen jako důkaz o Achilleových výjimečných bojových dovednostech, ale i ironicky.

Seneca rovněž často přímo popisuje destrukci, které tyto Achilleovy výjimečné dovednosti a slavné činy způsobují:⁴²⁰ Pyrrhos se vychloubá, kolik měst Achilleus dobyl a jaké reakce to způsobilo (*tanta clades... tantus pavor*, Tro. 229), a zdůrazňuje, že to vykonal bez obtíží (Tro. 231-232). Ztotožňuje se ovšem i s jeho vskutku krvelačnými činy, které přesahují obvyklé válečné hrůzy: oceňuje, že zabíjel syny (Hektora, Memnóna) před očima rodičů.⁴²¹ Rovněž je třeba zohledňovat určitou identifikaci Achillea s Pyrrhem, ke které v římské literatuře příležitostně docházelo. Obzvláště v *Aeneidě* je Pyrrhos *novus Achilles*, který se ve válečném řádění svému otci často vyrovná, a dokonce ho překoná, např. když zabijí bezbranného Priama.⁴²² Toto ztotožnění je v *Trójankách* obzvláště patrné, jelikož Pyrrhos zastává zájmy svého otce, a zároveň se neustále hlásí k usmrcení Priama (Tro. 307-309), upevňuje tedy v očích čtenáře své (a Achilleovo) negativní pojetí.

Agamemnón ve své řeči předkládá čtenáři jiný pohled na Achillea. Ačkoli do jisté míry uznává Achilleovy schopnosti válečníka a jeho „zaslouženou proslulost“,⁴²³ zdůrazňuje, že byl zároveň i za života příliš prudký, pyšný a divoký (jako je i Pyrrhos),⁴²⁴ a ani jeho výjimečné schopnosti ho neopravňují požadovat lidskou oběť, naopak si tím pošpiní své dobré jméno (Tro. 225-226). Kupodivu ovšem ve své rétorice nikdy nepoužívá příklady, které by poukázaly na Achilleovo milosrdenství, např. na vydání Hektorova těla. Na tento motiv naopak poukazuje Pyrrhos, který ale tematizuje, že i nepřátelé chodili k Achilleovi jako prosebníci (*supplices*, 314). Odkaz na tento známý homérský moment slouží jako urážka Agamemnóna,⁴²⁵ ne jako příklad Achilleova soucitu. Zůstává tedy otázkou, zda v této verzi trójské války vůbec došlo k vydání Hektorova těla, a pokud ano, kvůli čemu (např. za zlato).

Seneca v rámci diskuze Agamemnóna s Pyrrhem odkazuje na řadu s Achilleem spjatých motivů, které jsou předmětem hádky dvou postav zastávajících opačné pozice, proto můžeme pozorovat, jak byly vnímány. Agamemnón, jelikož se snaží Achillea a jeho požadavek

⁴¹⁹ Met. 13, 173-178.

⁴²⁰ „... *merces tantae virtutis*,“ (Tro. 209-210), „*clara facta*,“ (Tro. 237). Možné srovnat s Catullovou pasáží (*illius egregias virtutes claraque facta...*, CATULL. 64, 348).

⁴²¹ Tro. 238-240. Memnón byl synem bohyně úsvitu, Eós.

⁴²² Aen. 2, 526-558.

⁴²³ „*clarus dux*“ (Tro. 255).

⁴²⁴ „*Spiritus... truces... minasque tumidi Aeacidae*,“ (Tro. 252-253).

⁴²⁵ Priamos přišel k Achilleovi osobně, Agamemnón, když nabízel smír, poslal posly.

zdiskreditovat, poukazuje na řadu „problematických témat“, např. ho obviňuje ze zbabělosti lenosti a lhostejnosti:

*At non timebat tunc tuus, fateor, parens,
interque caedes Graeciae atque uistas rates
segnis iacebat belli et armorum immemor,
leui canoram uerberans plectro chelyn* (Tro. 318-321)

„Tvůj otec se tedy jistě nebál,
když Řekové umírali a lodě hořely,
a on lenivě dlel ve stanu, nepamatuje na válku a zbraně,
a drnkal na zvučnou lyru lehkým trsátkem.“

Agamemnón ironicky zdůrazňuje, že zatímco ostatní Řekové umírali, Achilleus zcela jistě nezůstával nečinně (*segnis iacebat*) ve svém stanu kvůli strachu z bitvy. Spojení *segnis iacebat* naznačuje lenost a zahálčivost, pro kterou Achilleus zapomněl na své zbraně, a místo nich se věnoval hře na lyru. Seneca těmito verši odkazuje na širší diskurs ohledně tohoto motivu, který jsme viděli i v jiných dílech. Ačkoli je Achilleovo dlení ve stanu a hraní na lyru římskými autory často interpretováno jako jeho smutek nad Bríseovnou⁴²⁶ nebo jednoduše lenost,⁴²⁷ v Senekově pojetí tak činil pravděpodobně přímo ze zbabělosti nebo z lhostejnosti. A Pyrrhův protiargument je vskutku ojedinělý: samotné Achilleovy písně děsily velkého Hektora (*magnus Hector cantus Achillis timuit*, Tro. 322-323). Agamemnón ale kupodivu, ačkoli nepřimo obviňuje Achillea ze zbabělosti, nezdůrazní svůj argument motivem, který dříve připomenul sám Pyrrhos: Achilleův pobyt na ostrově Skýros. A sám Agamemnón na tuto tematiku dokonce odkazuje, když Pyrrhovi vytýká, že je produktem znásilnění (Tro. 344-345). Nicméně je možné, že vzhledem k popularitě tohoto tématu a i Pyrrhově dřívější zmínce (Tro. 214) nebylo potřeba explicitního připomenutí. Pyrrhos samotný pravděpodobně uznává oprávněnost této výčitky (tj. znásilnění své matky), protože přímo na ni nereaguje, ale naopak zdůrazňuje Achilleův úctyhodný božský původ.⁴²⁸ V závěrečném argumentu, když adekvátně připomněl kontroverzní motivy spojené s postavou Achillea, Agamemnón dokonce popírá i jeho bojové dovednosti: Achilleus nemohl být tak dobrým bojovníkem, když ho zabil Paris,⁴²⁹ a účelově se

⁴²⁶ PROP. 2, HOMER. 585-586.

⁴²⁷ OVID. epist. 3.

⁴²⁸ Tro. 344-346.

⁴²⁹ „... Achille, qui manu Paridis iacet“ (Tro. 347).

nezmiňuje o roli, kterou při tomto souboji měl sehrát Apollón.⁴³⁰ A možná na to Pyrrhos odkazuje, když Achillea definuje jako toho, koho se báli i samotní bohové.⁴³¹

5.3 Rozhovor Trójanek

Stejně významné je líčení událostí z pohledu Trójanek (především Hekabé a Andromaché), které ovšem mají na situaci z očividných důvodů vyhraněný názor. Ve třetím až pátém dějství je věnován velký prostor popisu jejich zármutku nad pádem Tróje, Hektorovou smrtí a rovněž i jejich reakcím na nově nastalou situaci: obětování Polyxeny a Astyanakta.⁴³² Ačkoli se tedy Achilleus v druhé polovině díla neobjevuje jako aktivně jednající postava a i zmínky o něm jsou oproti předchozím aktům omezené, jeho působení na děj je stále velmi silné, protože jsou to jeho činy, které ovlivňují osudy jiných postav. Proto Trójanek zdůrazňují především jeho negativní rysy a motivy s ním spojené: Andromaché, když vzpomíná na Hektorovu smrt, označuje Achillea adjektivem *ferus*,⁴³³ které podobně jako u Ovidia naznačuje Achilleovu souvislost s podsvětím i jeho krutost. Hekabé se zase podivuje, jak Achilleus může způsobovat tolik utrpení, když už je po smrti (Tro. 954-955).

Ačkoli v mnoha jiných dílech, ve kterých bývá pojetí Achillea interpretováno jako negativní, lze najít argumenty, které by tuto zjednodušující formulaci vyvracely, Achilleovo zpracování v Senekově tragédii *Troades* je opravdu převážně záporné, s čímž souvisí i hlavní premisa hry (tj. požadavek na lidskou oběť). Polyxena je navíc definována pouze jako odměna za vykonanou práci, její smrt je tedy pouze Achilleovým rozmarem. Téměř nikdy se neobjevují momenty (vyjma stručné zmínky o králi Télefovi), které by Achillea charakterizovaly jinak než jako krutého válečníka, naopak ty jsou klíčové a mají velký prostor (např. výčet Achilleem dobytých měst a popis utrpení, které jeho činy způsobují Trójanům). Pokud Seneca výjimečně poukazuje na Achilleovy jiné rysy i ty ho charakterizují spíše negativně (Achilleus se ze strachu nebo z lenosti zdržoval bojů a nestaral se o životy svých spolubojovníků) nebo dotvářejí jeho záporné pojetí: jeho zpěv děsil Hektora a jeho „magické schopnosti“ nutí Řeky přijmout jeho vůli.

⁴³⁰ Při Achilleově zabití zastává Apollón často klíčovou úlohu, protože Paris jako obyčejný člověk nemohl porazit takového válečníka jako je Achilleus.

⁴³¹ „*Quem nec deorum comminus quisquam petit.*“ (Tro. 348).

⁴³² Hektorův syn, který byl rovněž přisouzen jako oběť Achilleovi.

⁴³³ Tro. 413.

6 Závěr

V sekundární literatuře se často objevuje názor, že pojetí postavy Achillea v římských literárních dílech je spíše schematické.⁴³⁴ Římští autoři údajně často tematizovali jeho souvislost s válkou, jeho výjimečný talent na bitevním poli a jeho schopnost způsobit destrukci s dalekosáhlými důsledky (obzvláště s ohledem na jeho roli „ničitele“ Tróje),⁴³⁵ a proto může být jeho pojetí v římské literatuře interpretováno jako spíše negativní.⁴³⁶ Ale i když Achilleovy válečnické rysy tvoří významnou součást jeho celkového zpracování, již autoři Augustova období využívali širšího spektra jeho rysů. Ty podle potřeby zdůrazňovali nebo potlačovali v závislosti na účelu díla a na úhlu pohledu centrálních postav, které se k Achilleovi vztahovaly. Jedná se o motivy spojené s láskou (např. k Briseovně), které ovšem bývají patřičně zohledňovány,⁴³⁷ nebo s Achilleovým soucitem (např. vůči Priamovi nebo Télefovi) či o příběhy navázané na jeho lékařské a múzické dovednosti. Rovněž ale často zobrazovali postavu Achillea v poměrně specifických rolích, jako je např. role zbabělce či prostopášníka. Jelikož pozdější autoři z těchto Achilleových zpracování hojně čerpali, i u nich je pojetí postavy Achillea mnohovýznamové.

Autor *Ilias Latina* je považován za autora, který popisuje trójskou válku spíše z trójského úhlu pohledu, a proto i má zdůrazňovat Achilleovy vlastnosti a motivy, které souvisejí s jeho válečnickou aktivitou a jejími důsledky (např. Achilleovo kruté chování k Hektorovi), a proto jeho pojetí lze interpretovat jako spíše negativní.⁴³⁸ Achilleovy válečnické rysy a na ně navázané rysy destruktivní jsou sice prominentní součástí jeho charakterizace, ale často jsou motivované z vnitřní logiky příběhu (např. smrtí Patrokla). Zároveň ačkoli autor *Ilias Latina* často používá válečnický konotovaná a spíše negativně znějící přízviska, ani jejich interpretace nemusí být jednoznačná (např. *superbus*, *ferus*). V *Ilias Latina* jsou totiž naopak přítomné i motivy, které zdůrazňují Achilleovy lidštější rysy, např. jeho zármutek nad smrtí přítele, soucit

⁴³⁴ Hendzel, 2017, str. 64.

⁴³⁵ „Die milde Seite des Charakters des Achilles, die in der *Ilias* vorhanden ist, geht in den römischen Bearbeitungen,... größtenteils verloren. ... hat doch die Grausamkeit und Brutalität in der Darstellung mehr Gewicht. ... Was bleibt ist der Eindruck von Achilles, einem starken und brutalen Kämpfer, dem grausamen Mörder Hektors und Zerstörer der Stadt Troja...“; Ziegler, 2012, str. 18; „... o tyle dla Rzymian Pelida w zasadzie stał się synonimem zbrodniarza, bezlitosnego mordercy i niszczyiciela...“; Hendzel, 2017, str. 77-78.

⁴³⁶ „Es lässt sich feststellen, dass besonders die schlechten Züge und der große Zorn des Achilles rezipiert wurden und somit die Gestalt des Achilles beschränkt wird auf seine negative, brutale, grausame Seite...“; Ziegler, 2012, str. 18; „Rymscy poeci... widzieli w „najlepszym z Achajów” wyłącznie negatywne cechy.“; Hendzel, 2017, str. 64.

⁴³⁷ Fantuzzi, 2012, str. 63-71, 128-173, 279-286.

⁴³⁸ „... Achilles, in der *Ilias Latina* viel brutaler und aggressiver dargestellt wird und stark ins Negative gekehrt wird...“, „...Baeubius Italicus... rezipiert eindeutig die negative Sicht auf den Helden.“; Ziegler, 2012, str. 40-41; „W *Ilias Latina* generalnie został on ukazany jako okrutny, dziki i wojowniczy,“ Hendzel, 2017, str. 71.

vůči Priamovi, jeho hudební dovednosti nebo jeho souvislost s láskou, které sice ovlivňují chování postav (např. Achilleova láska k Bríseovně), ale samy o sobě nejsou příliš dominantní.

V protikladu k *Ilias Latina* může být *Ephemeris belli Troiani libri*, protože je považováno za převyprávění trójské války z řeckého úhlu pohledu, a proto by Achilleovo pojetí mělo být spíše pozitivní. A vskutku se objevují názory, že toto dílo je jeden z mála textů, který nepopisuje postavu Achillea tak nepřátelsky a negativně jako jiná díla,⁴³⁹ i když to není jediná možná interpretace.⁴⁴⁰ Achilleus je v *Ephemeris* primárně charakterizován jako spravedlivý a odvážný válečník, a vzhledem k proeckému úhlu pohledu se nabízí, aby vypravěč jeho destruktivní chování potlačil, odůvodnil nebo zcela vynechal. A autor tak vskutku velice často postupuje: Achilleus získává řadu měst, protože pomáhají Trójanům, a zabíjí Hektora (a mrzačí Priamovy syny) primárně kvůli pomstě za Patroklovu smrt. Mnohdy ale jeho činy naopak omluvitelné nejsou: jako Achilleova motivace je udávána touha po zisku a slávě nebo jeho rozmrzelost nad odkladem svatby. *Ephemeris* ale zdůrazňuje i Achilleovy lidštější vlastnosti (např. soucit s Ífigenií), které jsou patrné i z jeho vztahu s Polyxenou. A je to právě Achilleova láska k Polyxeně, která bývá považována za hlavní inovaci Diktya z Kréty v rámci trójských příběhů,⁴⁴¹ protože na ni jsou navázané některé dějové linky (kvůli ní např. Achilleus vydává Hektorovo tělo), ale mnohdy je jí rovněž připisována větší důležitost, než je vhodné.⁴⁴²

Statiova charakterizace Achillea je pravděpodobně nejdetailnější a nejpropracovanější verzí tohoto řeckého hrdiny v antické literární tradici, ačkoli Statius stihl napsat pouze první knihu a část druhé. Nevíme tedy, jaký by byl konečný obraz Achillea v *Achilleidě*, ale můžeme předpokládat, že by představoval syntézu všech existujících a na Achillea navázaných tradic. I proto Achilleovo pojetí nelze jednoduše definovat, i když *Achilleida* bývá považována za jedno z děl, které Achillea nezobrazuje tak nepřátelsky a negativně jako jiné texty,⁴⁴³ pravděpodobně proto, že Statius spíše zdůrazňuje Achilleovo zapojení do erotického kontextu.⁴⁴⁴ Ale již na počátku díla je Achilleus dáván do souvislosti s velkou epikou a je definován jako „velký hrdina“, ačkoli toto jeho zpracování můžeme mnohdy vnímat spíše ironicky (např. kvůli Statiovu zacházení s jeho přízvisky). Achilleovy s válkou spojené rysy, i když jsou příležitostně zlehčovány, tvoří důležitou součást jeho charakteru – Achilleus přirozeně tíhne k lovu a válce, touží se zapojit do bojů u Tróji, a nakonec se do nich zapojí –, proto jej nelze definovat pouze

⁴³⁹ Levin, 1949, str. 40.

⁴⁴⁰ Merkle, 1996, str. 658-570; Bobrowski, 2004, str. 274-287; Ziegler, 2012, str. 42-65.

⁴⁴¹ Achilleus zabíjí Hektora primárně kvůli Polyxeně; Merkle, 1996, str. 567; Ziegler, 2012, str. 61.

⁴⁴² Polyxena je např. považována za hlavní důvod Hektorovy smrti; Merkle, 1996, str. 569; Ziegler, 2012, str. 61.

⁴⁴³ Levin, 1949, str. 40.

⁴⁴⁴ Latacz, 2010, str. 4.

jako „milence“. Tyto Achilleovy s válkou spjaté rysy mají často destruktivní konotace, protože (z)působí ostatním utrpení (např. Trójanům a především trójským matkám). V dokončených částech *Achilleidy* je sice velice patrná milostná rovina celého příběhu, ovšem i tuto Achilleovu úlohu můžeme interpretovat z více hledisek. I když je totiž Achilles často popisován jako naivní mladík, který přesně neví, jak se vypořádat se svou první erotickou zkušeností, přesto je schopen se na své dívce dopustit násilí. Navzdory tomu je ale rovněž připraven přijmout zodpovědnost za své činy (např. si chce Deidameiu vzít).

Ačkoli se tedy u mnoha autorů dají najít důkazy, které hypotézu, že Achilles byl v římské literatuře primárně popisován spíše schematicky (jako jednoznačně záporná či kladná postava), popírají, stále je do jisté míry platná. Příkladem tohoto postupu je Seneca, který ve své tragédii *Trójanky* staví postavu Achillea do silně negativního světla,⁴⁴⁵ s čímž souvisí základní zápletka díla (požadavek na lidskou oběť) i jeho ztotožnění s Pyrrhem. Achilles je primárně definován jako velký a ukrutný válečník, který způsobil (a působí) Trójanům velké utrpení. Ačkoli se objevují nářky na jeho různé rysy (např. Achilleova zbabělost, odkaz na jeho násilné svedení Deidameie), většina vyznívá v Achilleův neprospěch, ačkoli jsou prezentovány skrze postavy s různými úhly pohledu (Agamemnón, Pyrrhos).

I když se tedy v literatuře stříbrného období nabízí redukování postavy Achillea na válečníka (ať už krutého nebo úspěšného), je patrné, že římscí autoři s ním pracovali jemněji a dokázali využít a rozpracovat další fazety této postavy, které nabízela předchozí literární tradice - buď řecká nebo i římská. Autoři raného císařství především rozpracovávají a zdůrazňují postavu Achillea v milostných souvislostech: Achilleova láska k vybrané dívce hraje podstatnou roli v ději *Ephemeris* (Polyxena), kde tvoří centrální konflikt příběhu, nebo v *Achilleidě* (Deidameia), kde také motivuje Achilleovo chování, ale zůstává otázkou, jaký význam by měla v dokončeném díle. V *Ilias Latina* (Briseovna) a v *Trójankách* (Polyxena) jsou sice milostné motivy rovněž patrné, ale pro příběh jako takový nejsou příliš zásadní.

Významnou součástí Achilleovy charakteristiky již z *Íliady* je také motiv jeho soucitu, který je patrný obzvláště ve scéně vydání Hektorova těla, která bývá považována za vrcholný projev Achilleova milosrdenství a empatie. V římské literatuře tento konkrétní motiv bývá zpracováván z různých hledisek, jak je patrné již z Vergiliový či Ovidiový tvorby (Achilleus byl motivován zlatem nebo soucitem). Autor *Ilias Latina* obě dvě tyto verze zohledňuje, ale nakonec se zosobňuje s Achilleovými ušlechtilějšími pohnutkami; Diktys výše zmíněné

⁴⁴⁵ Hendzel, 2017, str. 71-72.

možnosti naopak zcela odmítá a upřednostňuje jako motivaci Achilleova chování lásku (Polyxenu). Statius se nestihl věnovat trójským tématům, ale vzhledem k Achilleově chování vůči Deidameii (Achilleus plačící dívku utěšuje a slibuje svůj návrat) je odůvodněné se domnívat, že by s Priamem soucítil. V Senekových *Trójankách* je sice zmíněno, že Priamos přišel za Achilleem jako prosebník, ale samotná scéna vydání Hektorova těla není zpracována, a není tedy zřejmé, jakými důvody by bylo Achilleovo chování ovlivněno.

Achilleovy lékařské či hudební dovednosti nejsou ve všech dílech zastoupeny rovnoměrně: Achilleova schopnost hrát na hudební nástroj je většinou spojována s milostnými tématy (HOMER. 585-586, Ach. 572-579), může mít ale i spojitost s válkou (Ach. 189-194, Tro. 323) nebo nemusí být zmíněna vůbec (*Ephemeris*). Rovněž Achilleovy lékařské dovednosti představují motiv, který se objevuje spíše sporadicky: v *Ilias Latina* nejsou zmíněny; v *Ephemeris* (DICT. 2, 10) ano, ale Achilleovo výjimečné postavení je potlačeno (asistovali Asklépiovi synové); v *Achilleidě* (Ach. 2, 159-167) jsou jen součástí repertoáru Achilleových dovedností; v *Trójankách* (Tro. 218) se na ně odkazuje jen mimoděk. Rovněž ne příliš časté jsou odkazy na Achilleova ojedinělá zpracování, např. Achilleus v roli zbabělce (Tro. 318).

7 Bibliografie

Primární prameny:

- Anderson, W. S. (1977). *P. Ovidius Naso. Metamorphoses*. Leipzig: Teubner.
- Dederich, A. (1883). *Dictys Cretensis sive Lucii Septimii Ephemeridos belli Troiani libri sex*. Bonnae: Weber.
- Eisenhut, W. (2013). *Dictys Cretensis. Ephemeridos belli Troiani libri*. Berlin, Boston: Teubner.
- Ehwald, R. M. (1916). *P. Ovidius Naso. Amores, Epistulae, Med. fac. feminae, Ars amat., Remedia amoris*. Lipsae: Teubner.
- Forsyth, P. Y., Bender, H. V. (2005). *Catullus: Expanded Edition*. Wauconda: Bolchazy Carducci Publishers.
- Hanslik, R. (1979). *Sex. Propertii Elegiarum Libri IV*. Leipzig: Teubner.
- Janell, W. (1930). *P. Vergili Maronis opera*. Lipsae: Teubner.
- Kennedy, G. A. (1998). *The Latin Iliad. Introduction, Text, Translation, and Notes*. Fort Collins, Colo: G.A. Kennedy.
- Keulen, A. J. (2001). *L. Annaeus Seneca: Troades. Introduction, Text, and Commentary*. Leiden, Boston, Köln: Brill.
- Klinger, F. (1959). *Horatius. Opera*. Lipsae: Teubner.
- Meister, F. (1872). *Dictys Cretensis. Ephemeridos belli Troiani libri sex*. Lipsae: Teubner.
- Merkel, R. (1911). *P. Ovidius Naso. Tristia, Ibis, Ex ponto, Fasti*. Lipsae: Teubner.
- Rosati, G. (1994). *Stazio Achilleide*. (1994). Milano: Biblioteca universale Rizzoli.
- Scaffai, M. (1982). *Baebii Italici Ilias Latina*. Bologna: Pàtron.
- Tilroe, W. A. (1939). *The Ilias Latina: A Study of the Latin Iliad, Including Translation, Commentary and Concordance*. Los Angeles: University of Southern California Libraries.

Překlady:

- Catullus, Tibullus, Propertius. (1973). *Pěvci lásky*. O. Smrčka (překl.). Praha: Svoboda.
- Euripidés. (1978). Ífigeneia v Aulidě. In: Euripidés, *Trójanky a jiné tragédie*. F. Stiebitz, O. Valešová (překl.), 209-288. Praha: Svoboda.
- Horatius, Q. F. (1972). *Vavřín a réva: ódy, epódy, satiry, listy*. R. Mertlík, J. Pokorný (překl.). Praha: Odeon.
- Ovidius, P. N. (1969). *O lásce a milování*. R. Mertlík (překl.), Praha: Svoboda.
- Ovidius, P. N. (1935). *Proměny (Metamorfózy)*. I. Bureš (překl.). Praha: Huber
- Vergilius, P. M. (1970). *Aeneis*. O. Vaňorný (překl.) Praha: Svoboda.

Sekundární literatura:

- Aricò, G. (2022). Zur Struktur und Erzähltechnik der *Ilias Latina*. In: M. J. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 14-38. Leiden, Boston: Brill.
- Barchiesi, A. (1995). La guerra di Troia non avrà luogo: il proemio dell'*Achilleide* di Stazio. *AION (filol)*, 18, 45-62.
- Beschorner, A. (1992). *Untersuchungen zu Dares Phrygius*. Tübingen: G. Narr.
- Bierl, A. (2022). Narrative Strategien der *lysis* in ausgewählten Szenen von *Ilias* 24 und die Umsetzung in der *Ilias Latina*: Aufschub im Monumentalen und Hervorhebung der archaischen anthropologischen Grunderfahrung im Leid vs. *Ilias light* mit römischem Anstrich. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 115-142. Leiden, Boston: Brill.
- Bobrowski, A. (2004). An Unheroic Hero: The Figure of Achilles in the *Ephemeris Belli Troiani* by Dictys of Crete. *Eos*, 274-287.
- Boës, J. (1986). Le mythe d'Achille vu par Catulle: Importance de l'amour pour une morale de la gloire. *REL*, 64, 104-115.
- Boyle, A. J. (2006). *An Introduction to Roman Tragedy*. London, New York: Routledge.
- Cornil, J. (2011-2012). *Dares Phrygius' De Excidio Trojae Historia: Dares Phrygius' De Excidio Trojae Historia*. Ghent, diplomová práce.
- Davis, P. J. (2006). Allusion to Ovid and Others in Statius' *Achilleid*. *Ramus*, 35(2), 129-143.
- Dilke, O. A. (1963). « Magnus Achilles » and Statian Baroque. *Latomus*. 22(3), 498-503.
- Dippel, M. (1990). *Die Darstellung des trojanischen Krieges in Ovids Metamorphosen (XII 1 - XIII 622)*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Duplessis, F. (2022). The *Gesta Berengarii imperatoris*: Witness of the *Ilias Latina* Revival in the 10th Century. In: M. J. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 299-315. Leiden, Boston: Brill.
- Falcone, J. M., Schubert, C. (2022). Introduction. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 1-13. Leiden, Boston: Brill.
- Falcone, M. J. (2022). Die *Ilias* nach Vergil: Zur Charakterisierung trojanischer Helden in der *Ilias Latina*. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 173-193. Leiden, Boston: Brill.
- Fantuzzi, M. (2012). *Achilles in Love: Intertextual Studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Fantuzzi, M. (2013). Achilles and the *improba virgo*: Ovid, *Ars am.* 1.681-704 and Statius, *Ach.* 1.514-35 on Achilles at Scyros. In: T. D. Papangelis, S. J. Harrison, S. Frangoulidis, *Generic Interfaces in Latin Literature: Encounters, Interactions and Transformations*, 151-168. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Galasso, L. (2004). Ovid's Variations on Achilles in the *Metamorphoses*. *Bulletin of the Classical Studies*, 47, 83-98.
- Galasso, L. (2022). Baebius' Ovid. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 194-210. Leiden, Boston: Brill.

- Gantz, T. (1993). *Early Greek Myth: A Guide to Literary and Artistic Sources*. Baltimore, London: Johns Hopkins University Press.
- Glei, R. F. (2018). The *Ilias Latina* as a Roman Continuation of the *Iliad*. In: R. C. Simms, *Brill's Companion to Prequels, Sequels, and Retellings of Classical Epic*, 31-51. Leiden, Boston: Brill.
- Graves, R. (1982). *Řecké mýty*. Praha: Odeon.
- González-González, M. (2018). *Achilles*. London, New York: Routledge.
- Griffin, N. E. (1908). The Greek Dictys. *The American Journal of Philology*, 29(3), 329-335.
- Green, S. J. (2022). Fighting Over Women at Troy: Roman Sexual Aggression in the *Ilias Latina*. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 281-291. Leiden, Boston: Brill.
- Hendzel, J. (2017). Obraz Achillesa i Hektora w poezji. *Collectanea Philologica*, 20, 63–79.
- Heslin, P. J. (2005). *The Transvestite Achilles: Gender and Genre in Statius' Achilleid*. New York: Cambridge University Press.
- Hinds, S. (1998). *Allusion and Intertext: of Roman Literature and its Contexts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horsfall, N. (2008-2009). Dictys's *Ephemeris* and the Parody of Scholarship. *Illinois Classical Studies*, 33-34, 41-63.
- Huber-Rebenich, G. (2022). Homer als Hintergrundtext für die *Ilias Latina* (!?). In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 156-172. Leiden, Boston: Brill.
- Johnson, T. S. (2012). Horace's Lying Lyre (Epodes 16–17). In: T. S. Johnson, *Horace's Iambic Criticism*, 153-180. Leiden: Brill.
- King, K. C. (1982). Foil and Fusion: Homer's Achilles in Vergil's *Aeneid*. *Materiali e discussioni per l'analisi dei testi classici*, 9, 31-57.
- King, K. C. (1987). *Achilles: Paradigms of the War Hero from Homer to the Middle Ages*. Berkeley: University of California Press.
- Kozák, D. (2014). *Si forte reponis Achillem*: Achilles in the *Ars poetica*, the *Metamorphoses*, and the *Achilleid*. *Materiali e discussioni per l'analisi dei testi classici*, 72, 207-221.
- Latacz, J. (2010). Achilles. In: A. Grafton, G. Most, S. Settis, *The Classical Tradition*, 3-5. Cambridge, Massachusetts, London: Belknap Press of Harvard University Press.
- Lentano, M. (2018). "Che con Amore al fine combatteo": Achille e Polissena in Darete Frigio e Ditti. In: M. Lentano, G. Scafoglio, V. Zanusso, G. Brescia, *Revival and Revision of the Trojan Myth: Studies on Dictys Cretensis and Dares Phrygius*, 231-256. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Levin, S. (1949). Love and the Hero of the *Iliad*. *Transactions and Proceedings of the American Pransactions Philological Association*, 80, 37–49.
- Lowrie, M. (1992). A Symptotic Achilles, Horace Epode 13. *The American Journal of Philology*, 113, 413-433.
- Luppe, W. (2011). Zum Dictys-Cretensis-Papyrus *P.Tebt.* II 268. *Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete*, 57(1), 8-22.
- Mankin, D. (1989). Achilles in Horace's 13th Epode. *Wiener Studien*, 102, 133-140.

- Marco Scaffai. (2016). Aspetti e problemi dell'*Ilias Latina*'. In: W. Haase, *Sprache und Literatur (Literatur der julisch-claudischen und der flavischen Zeit [Forts.])*, 1926-1941. Boston: De Gruyter.
- McAuley, M. (2010). *Ambiguous sexus: Epic Masculinity in Transition in Statius' Achilleid. Akroterion*. 55, 37-60.
- Merkle, S. (1996). The Truth and Nothing But the Truth. In: G. Schmeling, *The Novel in the Ancient World*, 563-580. Leiden, New York, Köln: Brill.
- Movellán-Luis, M. (2018). Elements of Internal Cohesion in the *Ephemeris belli Troiani*: Historiography, Rhetoric and Genealogy. In: M. Lentano, G. Scafoglio, V. Zanusso, G. Brescia, *Revival and Revision of the Trojan Myth: Studies on Dictys Cretensis and Dares Phrygius*, 129-148. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Murgatroyd, P. (2008). Ovid's Achilles and Cycnus. *Latomus*, 67(4), 931-939.
- Papaioannou, S. (2007). *Redesigning Achilles: 'Recycling' the Epic Cycle in the 'Little Iliad' (Ovid, Metamorphoses 12.1-13.622)*. Berlin: De Gruyter.
- Peinado, E. G. (2018). The Greek *Ephemeris belli Troiani* by Dictys Cretensis and its Latin and Byzantine Testimonies. In: M. Lentano, G. Scafoglio, V. Zanusso, G. Brescia, *Revival and Revision of the Trojan Myth: Studies on Dictys Cretensis and Dares Phrygius*, 53-76. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Phillips, T. (2015). Glossing Achilles: Horace, Epode 13. *The Cambridge Classical Journal*, 61, 91-98.
- Prosperi, V. (2016). The Trojan War: Between History and Myth. In: E. P. Cueva, J. Martínez, *Splendide Mendax: Rethinking Fakes and Forgeries in Classical, Late Antique, and Early Christian Literature*, 93–112. Groningen: Barkhuis.
- Putnam, M. C. (2016). Virgil and the Achilles of Catullus. In: P. Mitsis, I. Ziogas. *Wordplay and Powerplay in Latin Poetry*, 151-168, Berlin, Boston: De Gruyter.
- Putnam, M. J. (2018). Baebius Italicus's *Ilias Latina* And The End of Vergil's. *Aeneid. Vergilius (1959-)*, 64, 157-172.
- Reitz, C. (2022). Bauform in der Kürze: Zum Umgang mit epischen Strukturen in der *Ilias Latina*. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 67-82. Leiden, Boston: Brill.
- Roman, L., Roman M. (2010). Achilles. In: L. Roman, M. Roman. *Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, 7-9, New York: Infobase Publishing.
- Ruta, A. (2018). I nuovi papiri greci di Ditti Cretese (P.Oxy. LXXIII 4943 - 4944) e la traduzione latina di Settimio: osservazioni su lingua, stile e "intenzione" letteraria. In: M. Lentano, G. Scafoglio, V. Zanusso, G. Brescia, *Revival and Revision of the Trojan Myth: Studies on Dictys Cretensis and Dares Phrygius*, 23-44. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Sanna, L. (2007). Achilles the Wise Lover and His Seductive Strategies (Statius, *Achilleid*, 1. 560-92). *The Classical Quarterly*. 57(1), 207-215.
- Schein, S. L. (2011). Achilles. In: M. Finkelberg, *The Homer Encyclopedia*. Vol. I, 4-7, Malden: Wiley-Blackwell.
- Schubert, C. (2022). Die Akrosticha der *Ilias Latina* und ihre poetologische Bedeutung. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 243-280. Leiden, Boston: Brill.

- Schultz, C. E. (2010). The Romans and Ritual Murder. *Journal of the American Academy of Religion*, 78(2), 516-41.
- Schürmann, K. (2022). Die poetologische Bedeutung der Sphragis der *Ilias Latina*. In: J. M. Falcone, C. Schubert, *Ilias Latina: Text, Interpretation, and Reception*, 229-242. Leiden, Boston: Brill.
- Sigel, D. (1996). Achilleus. In: H. Schneider, H. Cancik, *Der Neue Pauli: Enzyklopädie der Antike, Bd. 1: A - Ari*, 76-78. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Smith, S. C. (1999). Remembering the Enemy: Narrative, Focalization, and Vergil's Portrait of Achilles. *Transactions of the American Philological Association*, 129, 225-262.
- Stahl, H.-P. (1981). Aeneas an 'Unheroic' Hero? *Arethusa*, 14, 157-77.
- Svoboda, L. (1973). *Encyklopedie antiky*. Praha: Academia.
- Thein, K. (2022). *Ecphrastic Shields in Graeco-Roman Literature*. London: Routledge.
- Uccellini, R. (2020). Su una similitudine in Stazio *Achilleide* 1.178–181 e suo intento programmatico. *Myrtia*, 35, 319-346.
- van Nortwick, T. (1980). Aeneas, Turnus, and Achilles. *Transactions of the American Philological Association*, 110, 303-314.
- West, M. L. (1992). *Ancient Greek Music*. Oxford, New York: Clarendon Press.
- Zanusso, V. (2015). Introduzione. In: E. Lelli, *L'altra Iliade: il diario di guerra di un soldato greco Ditti di Creta con la Storia della distruzione di Troia di Darete Frigio e i testi bizantini sulla guerra troiana*. Milano: Bompiani.
- Zanusso, V. (2018). Ditti de Creta e il dramma attico: il sacrificio di Ifigenia e la morte di Aiace. In: M. Lentano, G. Scafoglio, V. Zanusso, G. Brescia, *Revival and Revision of the Trojan Myth: Studies on Dictys Cretensis and Dares Phrygius*, 311-350. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Ziegler, J. (2012). *Die Gestalt des Achilles in den lateinischen nachklassischen Trojadarstellungen der Antike (Ilias Latina, Dictys Cretensis, Dares Phrygius, Excidium Troiae)*. Wien, diplomová práce.